

UNIVERZITA KARLOVA

PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Téma rigorozní práce

NE BIS IN IDEM

Konzultant rigorozní práce:
Doc. JUDr. Mgr. Jiří Herczeg, Ph.D.

Mgr. Jan Synek
Musílkova 13
Praha 5

Prohlašuji, že jsem tuto rigorozní práci zpracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze 30. září 2009

Mgr. Jan Synek

Děkuji panu Doc. JUDr. Mgr. Jiřímu Herczegovi, Ph.D. za jeho cenné poznámky a pomoc při vedení rigorozní práce.

OBSAH

	strana
Seznam použitých zkratk	1
Úvod	2
I. Definice a význam principu ne bis in idem	4
II. Vyjádření principu ne bis in idem ve vnitrostátních právních předpisech obsahujících úpravu trestního práva procesního	6
II.1. Zakotvení zásady ne bis in idem v Listině základní práv a svobod	7
II.2. Úprava zásady ne bis in idem v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)	8
II.2.1. Předpoklady nepřijatelnosti trestního stíhání z důvodu aplikace principu ne bis in idem	10
II.2.1.1. <i>Totožnost osoby</i>	10
II.2.1.2. <i>Totožnost skutku</i>	14
II.2.1.3. <i>Důsledky uplatnění principu ne bis in idem v souvislosti s rozhodováním o skutku naplňujícím znaky skutkové podstaty dvou nebo více trestných činů, z nichž jednoho se týká určitá okolnost činící další trestní stíhání obviněného pro tento trestný čin nepřijatelným</i>	20
II.2.1.4. <i>Právní moc</i>	22
II.2.2. Klasifikace meritorních trestních rozhodnutí z hlediska uplatnění zásady ne bis in idem	28
II.2.2.1. <i>Rozhodnutí ve věci zakládající překážku věci rozsouzené</i>	28
II.2.2.2. <i>Rozhodnutí ve věci nezakládající překážku věci rozsouzené</i>	33
III. Zakotvení principu ne bis in idem v mezinárodních smlouvách	44
III.1. Princip ne bis in idem v mezinárodním právu – úvodní výklad	44
III.2. Zakotvení zásady ne bis in idem v mezinárodních smlouvách o lidských právech a základních svobodách	46
III.2.1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	47
III.2.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	48
III.2.2.1. <i>Nejvýznamnější rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva týkající se principu ne bis in idem</i>	50
III.2.3. Listina základních práv Evropské Unie	52
III.3. Zakotvení zásady ne bis in idem v evropském právu	53

III.3.1.	Prováděcí úmluva k Schengenské dohodě	54
III.3.1.1.	<i>Závaznost Prováděcí úmluvy pro Českou republiku</i>	56
III.3.1.2.	<i>Evropský výklad principu ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudního dvora</i>	57
III.3.2.	Zelená kniha o kompetenčních konfliktech a zásadě ne bis in idem v trestním řízení	65
III.3.3.	Úprava principu ne bis in idem na evropské úrovni de lege ferenda	68
III.3.3.1.	<i>Návrh Rámcového rozhodnutí Rady o předcházení kompetenčním sporům v trestním řízení a jejich řešení</i>	69
III.4.	Římský statut Mezinárodního trestního soudu	72
IV.	K nepřípustnosti trestního stíhání z důvodu předchozího postižení za správní delikt ve světle judikatury Nejvyššího soudu	73
IV.1.	K obsahu rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003	76
IV.2.	Hlavní výhrady odborné právnické veřejnosti	83
IV.3.	K otázce zda lze aplikovat zásadu ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod i ve vztahu k jiným správním deliktům	91
IV.4.	Zásada ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve světle další judikatury Nejvyššího soudu	94
IV.4.1.	Rozhodnutí, v nichž Nejvyšší soud shledal naplnění podmínek k vnitrostátnímu přímému použití článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod	96
IV.4.2.	Rozhodnutí, v nichž Nejvyšší soud neshledal naplnění podmínek k vnitrostátnímu přímému použití článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod	101
IV.4.2.1.	<i>Případy, v nichž zejména nebyla shledána totožnost skutku</i>	101
IV.4.2.2.	<i>Případy, v nichž zejména nebylo shledáno, že by šlo o mimotrestní delikt kvalifikovaný Evropským soudem pro lidská práva jako „trestní“</i>	106
IV.4.2.3.	<i>Případy, v nichž zejména nebyly shledány stejné znaky skutkové podstaty jak u trestného činu, tak u mimotrestního deliktu</i>	110

V.	K otázce možnosti trestního stíhání dílčích útoků pokračujícího trestného činu s ohledem na zásadu ne bis in idem	113
V.1.	Definice pojmu pokračování v trestném činu	113
V.2.	Procesní pojetí pokračování v trestném činu před 1. 1. 2002	114
V.3.	Procesní pojetí pokračování v trestném činu po 1. 1. 2002	116
V.3.1.	K otázce aplikovatelnosti ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu ve znění zákona č. 265/2001 Sb. na případy, kdy o části pokračujícího trestného činu bylo pravomocně rozhodnuto před 1. 1. 2002	120
V.4.	Rozdvojení právního pojetí pokračování v trestném činu	122
V.4.1.	Dosah § 37a trestního zákona na trestné činy hromadné a trvající	127
V.5.	Zhodnocení současného procesního řešení pokračování v trestném činu	130
	Závěr	133
	Seznam použité literatury	137
	English summary	140

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

č.	číslo
čl.	článek
EU	Evropská unie
Listina	Listina základní práv a svobod (usnesení České národní rady č. 2/1993)
NS	Nejvyšší soud České republiky
NS SSR	Nejvyšší soud Slovenské republiky
odst.	odstavec
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech přijatý dne 19. 12. 1966 na půdě Valného shromáždění Organizace spojených národů v New Yorku
písm.	písmeno
Prováděcí úmluva	Prováděcí úmluva ze dne 19. 6. 1990 k Schengenské dohodě ze dne 14. 6. 1985
Sb.	Sbírka zákonů
sp.zn.	spisová značka
srov.	srovnej
R	rozhodnutí uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek
rozh.	rozhodnutí
Rozsudek	Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 7. 2004, sp. zn. 11 Tdo 738/2003
Soud	Evropský soud pro lidská práva
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.
Zelená kniha	Zelená kniha o kompetenčních konfliktech a zásadě ne bis in idem v trestním řízení

ÚVOD

Předmětem této rigorózní práce je princip *ne bis in idem*, jakožto jedna z nejdůležitějších zásad trestního procesu, a projevy jeho aplikace v judikatuře soudů, a to jak soudů vnitrostátních, tak soudů mezinárodních.

Cílem této rigorózní práce je na prvním místě objasnit podstatu a význam zásady *ne bis in idem* jako jednoho z fundamentálních procesních pravidel, rozebrat příslušná ustanovení vnitrostátních norem, v nichž je zákaz nového stíhání obviněného pro tžž skutek zakotven, a v této souvislosti poukázat na významnou konstantní judikaturu zaujatou obecnými soudy, jakož i soudem Ústavním k jednotlivým teoretickým problémům při aplikaci principu *ne bis in idem* vznikajícím.

Vzhledem k tomu, že se problematika principu *ne bis in idem* neomezuje pouze na zákaz dvojího stíhání v rámci vnitrostátní jurisdikce, ale má též mezinárodní dimenzi, následuje po tomto výkladu kapitola, jež se věnuje zakotvení principu *ne bis in idem* v mezinárodních smlouvách, a to zejména v těch, jež jsou součástí právního řádu České republiky, a v souvislosti s tím i judikatuře příslušných mezinárodních soudních orgánů. Důraz je kladen zejména na dvě smlouvy, a to na Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, resp. na její Protokol č. 7, a ve spojitosti s ní na rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva, a na Prováděcí úmluvu k Schengenské dohodě a v kontextu této na příslušnou judikaturu Evropského soudního dvora. V závěrečných pasážích, týkajících se vyjádření principu *ne bis in idem* v evropském právu, je v rámci výkladu o evropském právu „*de lege ferenda*“ rozebrán návrh Rámcového rozhodnutí Rady o předcházení kompetenčním sporům v trestním řízení a jejich řešení, ohledně něhož došlo k politické dohodě v době, kdy Evropské unii předsedala Česká republika a jehož formální přijetí Radou Evropské unie lze v brzké době očekávat.

Samostatná kapitola této rigorózní práce je, v návaznosti na výklad týkající se principu *ne bis in idem* ve smyslu Protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, věnována průlomovému rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne

22. 7. 2004, sp. zn. 11 Tdo 738/2003, které naprosto zásadním způsobem narušilo dosavadní koncepci zásady *ne bis in idem* ve vztahu k případům, kdy trestnímu stíhání obviněného pro trestný čin předcházelo postižení téže osoby pro tentýž skutek ve správním řízení, vycházející z toho doposud zcela vžitého a bez výjimky respektovaného předpokladu, že postih určitého skutku jako přestupku či jiného správního deliktu ve správním řízení překážku trestního stíhání a odsouzení jeho pachatele v trestním řízení nečiní. Předmětem této kapitoly je podstatný obsah citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu, po němž následuje stručný přehled výhrad vůči některým částem jeho odůvodnění, které se po jeho zveřejnění objevily na stránkách odborné časopisecké literatury, následovaný závěrečnou částí, v níž je proveden podrobný rozbor další judikatury Nejvyššího soudu, týkající se této problematiky.

Další pozornost v souvislosti s výkladem o zásadě *ne bis in idem* je v poslední kapitole věnována institutu pokračování v trestném činu, zejména pak jeho trestněprocesnímu pojetí, jež přinesla novelizace trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. a které zásadně změnilo vžitý náhled teorie i praxe na možnost odděleného projednávání dílčích útoků pokračujícího trestného činu.

S ohledem na vymezený rozsah práce zůstala stranou zájmu autora problematika, zabývající se procesními možnostmi odstranění překážky věci rozsouzené, jakož i teoreticky velmi zajímavý názorový rozpor, jenž v nedávné minulosti vznikl mezi obecnými soudy a Ústavním soudem České republiky k otázce aplikovatelnosti principu *ne bis in idem* na případy opětovného odepření vykonávání vojenské či civilní služby.

I. Definice a význam principu ne bis in idem

Princip ne bis in idem je jednou ze základních zásad jakéhokoli právního procesu, garantující, že o již jednou pravomocně rozhodnuté věci nesmí být znovu rozhodováno.

Tato zásada, jejíž doslovný překlad z latiny zní „ne dvakrát do téhož“¹, úzce souvisí s pojmem materiální stránka právní moci, která se projevuje v závaznosti pravomocného rozhodnutí. Závaznost rozhodnutí znamená jednak to, že rozhodnutí musí být respektováno všemi státními orgány i osobami, jednak to, že věc je rozřešena konečně a závazně a nemůže být tedy předmětem projednávání ani v jiném procesu². Právě tento na druhém místě uvedený účinek závaznosti označujeme jako zásadu ne bis in idem. Zásada ne bis in idem tedy zaručuje, že o jedné a téže věci bude rozhodnuto jen jediným způsobem, a brání tomu, aby věc již jednou pravomocně rozhodnutá byla znovu předmětem trestního řízení. Poté, co rozhodnutí nabude právní moci, vzniká překážka věci rozsouzené, lat. exceptio rei iudicatae. K existenci takové překážky musí být orgány činnými v trestním řízení přihlíženo z úřední povinnosti, a to v každém stadiu trestního řízení. V případě, že ve věci již bylo pravomocně meritorně rozhodnuto, lze trestní stíhání téže osoby pro týž skutek vést jen, pokud bylo konkrétní pravomocné rozhodnutí v předepsaném řízení zrušeno a tím překážka věci rozsouzené odstraněna.

Zásada ne bis in idem nenachází své uplatnění pouze v trestním právu, v němž znamená zákaz opakovaného trestního stíhání, popř. potrestání za týž čin, nýbrž, jak již v úvodu zdůrazněno, se jedná o procesní institut vlastní i řízení civilnímu a správnímu a ústavnímu soudnictví³. V trestním procesu pak, jednoduše vyjádřeno, představuje zákaz nového stíhání obviněného pro týž skutek či jinak řečeno právo obviněného nebyť souzen nebo trestán dvakrát. Rozsah účinků principu ne bis in idem se však v jednotlivých právních řádech liší. Zpravidla se princip ne bis in idem vztahuje jen na trestní rozhodnutí příslušného vnitrostátního orgánu, popř. ještě úžeji

¹ Brož, V.: Lexikon latinských právnických i jiných výrazů a rčení, Prospektrum, Praha 1993

² Musil, J.-Kratochvíl, V.-Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání, C.H.BECK, Praha 2003, str. 499

³ srov. § 159a odst. 5 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád a § 46 odst. 1 písm. a) z. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, § 35 odst. 1 z. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

jen na pravomocná rozhodnutí soudu či dokonce ještě úžeji pouze na rozsudek. Většinou jsou účinky zásady *ne bis in idem* vztaženy nejen na další rozhodnutí, ale též na další trestní stíhání.⁴ Vlastní podstata principu *ne bis in idem* může být nazírána různým způsobem a mohou být zdůrazňovány některé z jeho více aspektů a důsledků.⁵

Zcela výstižně vyjádřil dosah a význam této zásady již téměř před padesáti lety Antonín Růžek ve své monografii „Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech“. Na straně 83 uvádí: „Mezi účinky závaznosti rozhodnutí má základní význam ten, který označujeme jako zásadu „*ne bis in idem*“. Nové stíhání obviněného, ať tímž nebo jiným soudem nebo prokurátorem není přípustné, jestliže stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem nebo bylo soudem nebo prokurátorem pravomocně zastaveno. Co bylo předmětem obžaloby, o které bylo soudem rozsudkem nebo usnesením o zastavení rozhodnuto, nebo předmětem stíhání určité osoby prováděného prokurátorem, které bylo zastaveno, to nemůže být předmětem nového stíhání téže osoby“.

Jako jeden z důsledků právní moci meritorních trestních rozhodnutí přispívá princip *ne bis in idem* k zajištění stability právního řádu, právní bezpečnosti a jistoty a rovněž k zajištění autority soudů. „Správnost rozhodnutí, jeho zákonnost, odůvodněnost a přesvědčivost jsou samozřejmě nezbytným předpokladem autority soudního rozhodnutí a soudů, ale samy o sobě k jejímu zajištění nestačí. K tomu je třeba, aby tu bylo zcela nepochybné, že učiněné rozhodnutí považuje stát za závazné, že je konečným rozřešením věci, že se na něm nedá nic měnit a že je nezbytným podrobit se mu.“⁶

Velmi trefně vymezil účel zásady *ne bis in idem* ve svém příspěvku, uveřejněném na stránkách odborného časopisu *Trestněprávní revue* č. 5/2006 Tomáš Gřivna. „Účelem zásady *ne bis in idem* je zajistit stav právní jistoty zejména pro obviněného. Zásada *ne bis in idem* tedy přispívá ke stabilitě právních vztahů. Konkrétně se jedná o trestněprávní i trestněprocesní vztah. Trestněprávní vztah vzniká

⁴ Tomášek, M. a kol.: *Europeizace trestního práva*, Praha: Linde, 2009, str. 158

⁵ K tomuto problému blíže srov. Pipek, J.: *Konkurence trestních jurisdikcí a princip „ne bis in idem“*. Nad rezolucí XVII. Mezinárodního kongresu trestního práva, *Trestněprávní revue*, 11/2005

⁶ Růžek, A.: *Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech*, Československá akademie věd, Praha 1958, str. 42

v důsledku spáchání trestného činu mezi pachatelem a státem. Obsahem tohoto vztahu je povinnost pachatele podrobit se trestu a právo státu pachateli trest uložit a vykonat, a tím přispět k dosažení účelu trestního práva (účinná ochrana zájmů společnosti, ústavního zřízení, práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob). Trestněprávní vztah dochází svého uplatnění a zaniká zejména výkonem trestu. Výkonem trestu pachatel „splatil dluh společnosti“, má možnost se do ní znovu začlenit a vést řádný život. Základní trestněprocesní vztah zaniká pravomocným rozhodnutím o skutku, popř. výkonem rozhodnutí. Jelikož se trestněprávní vztah realizuje prostřednictvím trestněprocesního vztahu, pravomocným rozhodnutím o skutku (popř. výkonem rozhodnutí) zaniká i trestněprávní vztah. Důsledkem pravomocného rozhodnutí je zpravidla vytvoření překážky věci rozhoduté, což je ve své podstatě pouze procesní vyjádření zásady *ne bis in idem*. Připustit možnost opětovného potrestání za tentýž skutek by bylo též v rozporu se zásadou přiměřenosti trestu a zdrženlivosti, znamenalo by narušení proporcionality mezi trestným činem a sankcí za něj uloženou, čemuž však lze částečně zabránit povinností započtení předchozího trestu do trestu nově uloženého.“

Jelikož tato zásada znemožňuje stíhat osobu, proti níž již bylo trestní řízení pravomocně skončeno, opětovně pro týž skutek, a takto ji znovu vystavovat nepříznivým účinkům trestního řízení, představuje současně významnou záruku občanské svobody a je na místě ji pojímat jako jedno ze základních lidských práv. Jako takové je pak garantováno v právních řádech jednotlivých států na ústavní úrovni, přičemž současně jej zaručuje i řada mezinárodních smluv přijatých v oblasti lidských práv a základních svobod.

II. Vyjádření principu *ne bis in idem* ve vnitrostátních právních předpisech obsahujících úpravu trestního práva procesního

Základními vnitrostátními normami upravujícími nepřipustnost trestního stíhání z důvodu principu *ne bis in idem* jsou článek 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a ustanovení § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) a § 11a trestního řádu.

II. 1. Zakotvení zásady ne bis in idem v Listině základních práv a svobod

Na ústavní úrovni je zásada ne bis in idem vyjádřena v Listině základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.), a to v článku 40 odst. 5, dle kterého: „*Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků*“.

Ačkoliv se zásada ne bis in idem neuplatňuje pouze v řízení trestním, nýbrž je známá i řízení civilnímu a správnímu či ústavnímu soudnictví, jak již bylo zmíněno výše, dopadá shora citovaný článek Listiny jen na proces trestní, přičemž lze uvést, že se nejedná o nejuvýstižnější vyjádření tohoto pravidla.

Aby nedošlo k nesprávné interpretaci tohoto ustanovení, je nutné si především uvědomit, že pojem „čin“ zde nekoresponduje s pojmem trestného činu, jak je vymezen v ustanovení § 3 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, nýbrž odpovídá trestněprávnímu pojmu „skutek“⁷. „Z hlediska české trestněprávní teorie i praxe zde přes použité výrazy „trestný čin“, resp. „čin“, je třeba vztáhnout tuto zásadu na skutek, který tvoří ty projevy vůle navenek, které jsou pro daný následek kauzální, když jediný skutek může naplňovat znaky nejen jednoho, ale i více trestných činů v jednočinném souběhu.“⁸ Z uvedeného vyplývá, že použití pojmu „čin“ není pro vymezení zásady ne bis in idem jako jednoho ze základních principů trestního procesu nejvhodnější.

Rovněž nelze přehlédnout, že ze znění článku 40 odst. 5 Listiny vyplývá poměrně úzký rozsah účinků principu ne bis in idem. Dle tohoto, shora citovaného znění dosahuje pravidlo ne bis in idem pouze na případy, kdy byla táž osoba za týž skutek již pravomocně odsouzena nebo zproštěna obžaloby. Doslovnou interpretací tohoto ustanovení by tedy bylo možno dojít k tomu závěru, že v českém trestním právu se zásada ne bis in idem týká jen rozsudku soudu, resp. trestního příkazu, který má povahu odsuzujícího rozsudku, a že tedy pouze tato rozhodnutí po nabytí právní

⁷ Pavlíček, V.: Ústava a ústavní řád České republiky Komentář, 2. díl Práva a svobody, Praha: Linde, 1999, str. 329

⁸ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Praha: Codex, 1999, str. 60

moci vytvářejí překážku věci rozsouzené. Takový výklad ovšem neobstojí, neboť trestní řád předpokládá použitelnost této zásady i v případě jiných rozhodnutí. Z uvedeného je zřejmé, že vymezení zásady *ne bis in idem* v Listině není nejšťastnější i proto, že pomíjí jiná meritorní rozhodnutí, která dle platného trestního řádu překážku věci pravomocně rozhodnuté zakládají.

Na základě jazykového výkladu je dále zřejmé, že Listina nebrání souběhu několika trestních stíhání pro tutéž věc, dokud není aspoň v jedné věci vydán pravomocný rozsudek. Zná tudíž pouze překážku věci rozhodnuté a nikoli překážku věci projednávané.

II. 2. Úprava zásady *ne bis in idem* v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Základním pramenem trestního práva procesního je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Tento právní předpis vymezuje základní zásady trestního řízení jakožto základní právní ideje, na nichž stojí trestní řízení jako celek, ve svém ustanovení § 2. Zde se však překvapivě zásada *ne bis in idem*, ač se jedná nepochybně o stěžejní zásadu trestního procesu, nenachází, přičemž samotnou definici této zásady nenalezneme ani v dalším textu citovaného právního předpisu. Neznamená to však, že by český trestní řád tento základní procesní princip nectil. Ačkoliv tuto zásadu výslovně nedefinuje, reaguje na její důsledky tím, že zakazuje trestní stíhání v případě existence vyjmenovaných pravomocných rozhodnutí, týkajících se téhož skutku a téže osoby, tj. formuluje ji jako jednu z procesních překážek trestního stíhání. V českém trestním právu je tedy zdůrazňován tzv. blokační účinek pravomocného rozhodnutí o tomtéž skutku.

Pravidlo, že nikdo nesmí být trestně stíhán opětovně pro týž skutek, je vyjádřeno v trestním řádu v ustanovení § 11, které ve svém prvním odstavci pod písmeny a) až j) taxativně vypočítává skutečnosti, jež činí trestní stíhání nepřipustným, a dále v ustanovení § 11a, které bylo do trestního řádu zařazeno novelou provedenou zákonem č. 283/2004 Sb. Vzhledem k tomu, že jednou ze základních zásad trestního

řízení je zásada legality, vyjadřující povinnost státního zástupce dbát zákonem stanovenými prostředky, aby byl řádně a včas stíhán každý pachatel každého trestného činu, je nutné důvody nepřipustnosti trestního stíhání uvedené v těchto ustanoveních chápat jako zákonem předpokládaný a přesně stanovený průlom do této zásady. Trestním stíháním se dle § 12 odst. 10 trestního řádu rozumí úsek řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé.

Nepřipustnost trestního stíhání z důvodu překážky věci pravomocně rozhodnuté je pak vyjádřena pod písmeny f), g) a h) ust. § 11 odst. 1, odst. 4 trestního řádu a v ustanovení § 11a trestního řádu.

Ustanovení § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) zní:

„(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno:

....

f) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,

g) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,

h) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno,

....

Ustanovení § 11 odst. 4 zní:

„(4) Rozhodnutími podle odst. 1 písm. f), g) a h) jsou i rozhodnutí soudů a jiných justičních orgánů členských států Evropské unie.“

Ustanovení § 11a zní:

„Trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek nelze zahájit, pokud státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení

- a) rozhodl o schválení narovnání a věc odložil, nebo*
- b) rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a podezřelý se osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil.*

II. 2. 1. Předpoklady nepřipustnosti trestního stíhání z důvodu aplikace principu ne bis in idem

Předpokladem vyloučení nového stíhání je se zřetelem na znění ustanovení § 11 odst. 1 písm. f), g) a h), odst. 4 trestního řádu a ustanovení § 11a:

1. aby tu byla totožnost osoby stíhané ve věci původní a ve věci nové,
2. aby skutek, který byl předmětem původního řízení a který je předmětem nového řízení, byl totožný,
3. aby tu byl ve věci buď pravomocný rozsudek soudu anebo pravomocné usnesení soudu nebo státního zástupce o zastavení trestního stíhání vedeného proti ní v původní věci nebo pravomocné rozhodnutí o schválení narovnání či pravomocné rozhodnutí o postoupení věci nebo pravomocné usnesení státního zástupce vydané ve zkráceném přípravném řízení o schválení narovnání a odložení věci nebo o podmíněném odložení návrhu na potrestání za předpokladu, že se podezřelý osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil.
4. aby způsobem uvedeným pod bodem 3. rozhodl český soud či státní zástupce nebo aby se jednalo o rozhodnutí soudu či jiného justičního orgánu členského státu Evropského unie.

II. 2. 1. 1. Totožnost osoby

Z ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že trestní stíhání lze zahájit a vést jen proti určité osobě, přičemž trestní řád předpokládá, že její totožnost bude už v přípravném řízení náležitě zjišťována. Totožnost obviněného musí být, pokud je to

možné, spolehlivě zjištěna již v přípravném řízení. Pokud v přípravném řízení nebyly ke zjištění osobních údajů obviněného vyčerpány všechny dostupné prostředky, je tento nedostatek důvodem pro vrácení věci k došetření dle § 188 odst. 1 písm. e) trestního řádu (R 9/93).

Otázka totožnosti obviněného zpravidla nečiní problémy. Aby se zamezilo opětovnému stíhání téže osoby pro týž skutek a tak bylo zajištěno dodržování zásady *ne bis in idem*, ukládá trestní řád v ustanovení § 120 odst. 2 soudu povinnost označit obviněného v rozsudku údajem jeho jména a příjmení (u žen je nutno uvést rodné, popř. i jiné předchozí příjmení), dne a místa narození, jeho zaměstnání a bydliště, popřípadě jinými údaji potřebnými k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou. Jiným údajem sloužícím k přesné identifikaci obviněného může být přezdívka. Údaj o zaměstnání obviněného je namíste uvádět konkrétním povoláním a nikoli jen povšechným označením, že obviněný je pracovníkem určité organizace. U obžalovaných, kteří jsou v době rozhodování soudu ve vazbě, se údaj o místě trvalého bydliště doplní informací, že toho času jsou ve výkonu vazby. Příslušník ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru se označuje v rozsudku také hodností, kterou dosáhl a příslušností k určitému útvaru⁹. Přestože zákon neobsahuje obdobné ustanovení ve vztahu k usnesení, není pochyb o tom, že v případě, že se jedná o meritorní usnesení, jímž se končí trestní stíhání a jehož právní mocí vzniká překážka věci rozhodnuté, musí být obviněný v jeho výrokové části označen rovněž všemi výše uvedenými údaji.

Ačkoliv o pravé totožnosti obviněného nejsou zpravidla pochybnosti, dochází čas od času v praxi k situaci, že orgány činné v trestním řízení zjistí skutečnou totožnost osoby obviněného až v průběhu trestního stíhání či dokonce až po právní moci odsuzujícího rozsudku. Zvláště ve vztahu k odsouzeným cizím státním občanům se v justiční praxi začaly vyskytovat případy, kdy až po právní moci odsuzujícího rozsudku (zpravidla v souvislosti s výkonem trestu vyhoštění, kdy při přípravě jeho realizace cizinecká policie zjistila, že skutečný pachatel byl odsouzen na osobní data zcela jiné osoby) vyšly najevo nové skutečnosti (nové důkazy) týkající se identity obžalovaného v tom smyslu, že v dosavadním řízení vystupoval pod údaji jiné osoby

⁹ Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, Praha: Eurolex Bohemia, 1999, str. 84

(ať už existující či zcela smyšlené). Tyto situace mají být dle ustálené judikatury řešeny následovně.

Dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. 4 Tz 259/2001, „zjistí-li orgány činné v trestním řízení skutečnou totožnost osoby, proti které se dosud vedlo trestní stíhání pod jejím smyšleným (nebo cizím) jménem, není nutno trestní stíhání zastavovat dle § 172 odst. 1 trestního řádu a poté znovu zahajovat podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ale po provedení změny v označení osoby obviněného v příslušném záznamu o sdělení obvinění (nyní v usnesení o zahájení trestního stíhání) je možno v tomto stíhání pokračovat.“. V daném případě rozhodoval Nejvyšší soud ČR ke stížnosti ministra spravedlnosti pro porušení zákona podané ve prospěch obviněného, jehož trestní stíhání bylo poté, co vyšlo najevo, že od zahájení svého trestního stíhání vystupuje pod cizím jménem, zastaveno a následně znovu pro týž skutek zahájeno. Poté byl obviněný, již pod svým pravým jménem, uznán tímto skutkem vinným. Nejvyšší soud konstatoval porušení zákona spočívající v tom, že soud, který uznal obviněného vinným, neaplikoval ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, a sám s odkazem na toto ustanovení trestní stíhání obviněného zastavil. Z odůvodnění jeho rozhodnutí dále vyplynulo, že „vždy je rozhodující fyzická identita osoby, vůči níž je trestní řízení vedeno pro konkrétní skutek, tedy osoby, již bylo sděleno obvinění, jež byla v tomto procesním postavení vyslýchána, již byl vyhlášen rozsudek atd. Jestliže tato osoba vystupuje v trestním řízení pod jiným jménem či dokonce jmény, jsou všechny vyšetřovací úkony relevantní vůči osobě fyzicky totožné. Není totiž vyloučena ani eventualita, že se nemusí podařit zjistit skutečné jméno a osobní data osoby, proti níž je trestní řízení vedeno, a takováto osoba může být dokonce ztotožněna pouze fotografiemi, otisky prstů či případně smyšleným jménem, kterým bude orgány činnými v trestním řízení pro účely tohoto řízení označena“.

Totožné stanovisko, tj. že „spočívá-li záměna v tom, že se obviněný vydává za jinou osobu, ale rozhodnutí je vyhlášeno a doručeno obviněnému ve smyslu jeho fyzické identity s tím, o kom bylo rozhodnuto, nabývá rozhodnutí právní moci a okolnost, že obviněný vystupoval pod cizím jménem, není relevantní a nemá pro otázku právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí význam“, vyjádřil Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 28. 3. 2001, sp.zn. 7 Tz 40/2001.

O zcela jinou situaci jde, pokud se za obviněného vydává jiná osoba. Spočívá-li záměna v tom, že se za obviněného vydává jiná osoba, které je vyhlášeno a doručeno rozhodnutí místo toho, aby bylo vyhlášeno a doručeno skutečnému obviněnému (v konkrétním případě řešeném Nejvyšším soudem se jednalo o usnesení o přeměně podmíněného trestu odnětí svobody), nenabývá rozhodnutí právní moci, dokud není doručeno obviněnému jako tomu, kdo je fyzicky identický s tím, o kom bylo skutečně rozhodnuto.¹⁰

Ani jedním z výše uvedených rozhodnutí však nebyla řešena otázka nápravy změny totožnosti odsouzeného. Vzhledem k tomu, že se množily případy nejednotného postupu soudů v situacích, kdy teprve po právní moci rozsudku byla zjištěna záměna v totožnosti osoby obžalovaného v tom smyslu, že v řízení vystupoval pod údaji jiné osoby (vadné označení osoby obžalovaného soudy řešily tak, že buď pouhým přípisem oznámily příslušným orgánům - věznicí, cizinecké policii změnu v označení obžalovaného, resp. odsouzeného, anebo postupovaly podle § 131 odst. 1 trestního řádu a vydaly opravné usnesení), bylo trestním kolegiem Nejvyššího soudu ČR dne 7. 8. 2002 pod sp.zn. Tpjn 309/2001 zaujato k této otázce následující stanovisko (R 57/2002.): „Vyjde-li na základě soudu dříve neznámých skutečností nebo důkazů po právní moci rozsudku najevo, že obžalovaný v něm byl nesprávně označen údaji jiné osoby (např. jménem a příjmením této osoby, datem jejího narození), popř. údaji neexistující osoby, přičemž k tomuto vadnému označení jeho osoby došlo již při vyhlášení rozsudku, pak jsou splněny podmínky uvedené v ustanovení § 278 odst. 1 větě první trestního řádu pro podání návrhu na povolení obnovy řízení“. Toto stanovisko vychází z právního názoru, že označení obžalovaného je vedle popisu skutku a jeho právní kvalifikace součástí výrokové části rozsudku; je tudíž splněna podmínka pro povolení obnovy řízení, neboť tato nová skutečnost, jíž je zjištění záměny v totožnosti obžalovaného, by mohla odůvodnit jiné rozhodnutí ve výroku o vině.¹¹

¹⁰ blíže Hrachovec, P.: Identita obviněného a právní moc rozhodnutí v trestním řízení, Právní rozhledy, č. 4/2000

¹¹ totožný názor vyslovil již v roce 2000 Pavel Šámal v článku K postupu při záměně identity obžalovaného v pravomocném rozsudku, Právní rozhledy, č. 6/2000

Od výše popsané situace je však nutno odlišovat případy, kdy k vadě v označení identity obžalovaného dojde pouze v písemném vyhotovení rozsudku oproti správně a úplně vyhlášenému rozsudku (např. nesprávné datum narození obžalovaného, ke kterému došlo překlepem při vyhotovování rozsudku). Tyto vady je možno napravit opravou vyhotovení rozsudku podle § 131 odst. 1 trestního řádu usnesením předsedy senátu jako písařské chyby nebo jiné zřejmé nesprávnosti tak, aby vyhotovení bylo v naprosté shodě s obsahem rozsudku tak, jak byl vyhlášen.

Pro úplnost je vhodné uvést, že nic nebrání stíhání nového obviněného pro skutek, pro který již byl stíhán někdo jiný, přičemž na tom, zda původní obviněný byl zproštěn obžaloby nebo uznán vinným či jeho stíhání bylo jiným způsobem meritorně skončeno, nezáleží.

II. 2. 1. 2. Totožnost skutku

Pro posouzení otázky, zda je nové trestní stíhání vyloučeno pro překážku věci rozsouzené či nikoliv, je dále určující, zda jde o „týž skutek“. Zatímco otázka totožnosti obviněného pouze zřídka činí obtíže, otázka totožnosti skutku je stálým předmětem teoretických i praktických sporů, k čemuž přispívá jednak ta skutečnost, že trestní řád sice pojem „skutek“ v řadě svých ustanovení používá, nicméně v žádném z nich neobsahuje jeho legální definici a jeho vymezení tak ponechává odborníkům z teorie a soudní praxe, jednak ta skutečnost, že často se pojem „totožnost skutku“ směšuje s pojmem „jednota skutku“, ačkoliv pojem „totožnost skutku“ je pojmem vztahujícím se k trestnímu právu procesnímu, kdežto pojem „jednota skutku“ je pojmem hmotněprávním.

„Skutkem se rozumí určitá událost ve vnějším světě vyvolaná jednáním člověka. Skutek je výsečí objektivní reality, je to něco, co se ve vnějším světě stalo, určitá událost vzešlá z jednání člověka, určitý příběh. V obžalobě a rozsudku je skutek obsažen popisem události, o které se rozhoduje.“¹² Jako skutek je taková událost vymezena v příslušném aktu orgánu činného v trestním řízení (v usnesení o zahájení

¹² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. Aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007, str. 510

trestního stíhání, v obžalobě, v návrhu na potrestání, v rozsudku, v usnesení o zastavení trestního stíhání apod.). Pojem skutek je třeba odlišovat od pojmu trestný čin. Každý trestný čin musí být vždy i skutkem, avšak nikoli každý skutek je vždy trestným činem, může být přestupkem anebo jiným správním deliktem anebo může být i jinou událostí, trestněprávně bezvýznamnou. Skutek je trestným činem, pokud vykazuje skutečnosti, které zakládají znaky skutkové podstaty některého trestného činu. Předmětem stíhání je skutek sám, nikoli jeho právní kvalifikace. Jiné právní posouzení věci nemění totožnost skutku a jen odlišné právní posouzení nemůže odůvodnit opětovné stíhání obviněného. Z rozlišování trestného činu a skutku dále vyplývá, že témuž skutku nemusí odpovídat vždy jeden trestný čin, že tedy jedním skutkem může být spácháno několik trestných činů.^{13 14}

Pojem skutku je nutno odlišovat také od konkrétního skutkového děje, protože „skutek je abstrakcí a současně eliminací (vydělením) trestněprávně relevantní části proběhlého skutkového děje“¹⁵.

Podstatu skutku tvoří jednání pachatele a následek tímto jednáním způsobený, který je relevantní z hlediska trestního práva hmotného. Jednáním je projev vůle pachatele ve vnějším světě, který může spočívat v konání (komisivní delikty) nebo v opomenutí, nekonání (omisivní delikty). Jen takové děje, které jsou jednáním, lze v trestním řízení dokazovat a právně kvalifikovat a jen jednáním může být způsoben následek významný pro trestní právo. Následek spočívá v porušení nebo v ohrožení hodnot chráněných trestním zákonem a jako znak některého jednotlivého, individuálního trestného činu ve své konkrétní podobě spojuje dílčí akty do jednoho skutku a zároveň a umožňuje dělit chování člověka na různé skutky (R 1/1996-I.)¹⁶ S tím souvisí pojem „jednota skutku“, který má význam pro určení, zda určitý skutkový děj představuje jeden nebo více trestných činů v jednočinném souběhu nebo ve vícečinném souběhu. Momentem, který dělí pachatelovo jednání na různé skutky,

¹³ K tomu blíže Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, Československá akademie věd, Praha 1958, str. 87

¹⁴ Otázce, jaký význam má existence principu ne bis in idem při rozhodování o skutku naplňujícím znaky skutkové podstaty více trestných činů, z nichž na jeden dopadá určitá okolnost, která činí další trestní stíhání obviněného pro tento trestný čin nepřipustným, se věnuje následující kapitola.

¹⁵ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné, obecná část I., Praha: Aspi, 2003

¹⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář- II. díl, 5. vydání, Praha: C.H.BECK, 2005, str. 1682

je následek závažný z hlediska trestního práva, který pachatel způsobil nebo chtěl způsobit. Za jeden skutek lze považovat jen ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou pro tento následek kauzální, pokud jsou zahrnuty zaviněním (R 8/85).

Ačkoliv ani pojem „totožnost skutku“ není v trestním řádu definován, je správné pochopení jeho významu a obsahu stěžejní nejen pro vymezení rozsahu právní moci rozhodnutí a pro případné posouzení otázky nepřipustnosti trestního stíhání z důvodu zásady *ne bis in idem*, nýbrž se týká i otázky poměru obžaloby k rozhodnutí o ní, neboť soud může rozhodovat jen o tom skutku, který je uvedený v žalobním návrhu. „Jedině skutek, který byl předmětem obžaloby, může být předmětem rozhodnutí a jen tohoto skutku se může týkat zásada *ne bis in idem*.“¹⁷

Požadavek totožnosti skutku nelze chápat jako požadavek naprosté shodnosti. Dle ustálené teorie i praxe se soud může odchýlit od skutkového stavu popsaného v obžalobě, jestliže důkazy provedené v soudním řízení takové odchylky odůvodňují a současně bude zachována podstata skutku. Některé skutečnosti mohou odpadnout a naopak jiné přistoupit, avšak nesmí se změnit podstata skutku. Podstata skutku je určována účastí obžalovaného na určité události popsané v žalobním návrhu, z níž vzešel následek porušující nebo ohrožující společenské zájmy chráněné trestním zákonem (R 64/73). Závěr, že trestní řád nerozumí totožností skutku naprostou shodu skutkových okolností, platí pak i pokud jde o poměr předmětu dřívějšího řízení pravomocně skončeného k předmětu řízení nového.

„Z významu jednání a následku pro podstatu skutku vyplývá i jejich význam pro řešení otázky totožnosti skutku.“¹⁸ „Totožnost skutku bude zachována, bude-li zachována totožnost jednání a totožnost následku. Nebudou-li jednání nebo následek totožné, udrží totožnost skutku buď alespoň totožnost jednání, nebo alespoň totožnost následku, a to alespoň částečná totožnost jednání nebo částečná totožnost následku.“¹⁹

Vzhledem k tomu, že podstatu skutku tvoří zejména jednání pachatele, bude totožnost skutku vždy zachována, jestliže jednání, které by mělo být předmětem nového trestního stíhání, je identické s jednáním popsáním ve výroku pravomocného

¹⁷ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, Československá akademie věd, Praha 1958, str. 84

¹⁸ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2006, str. 481

¹⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. Aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007, str. 513

rozhodnutí, jímž bylo původní trestní stíhání meritorně skončeno. „Nové stíhání bude vyloučeno, jestliže jednání, které je předmětem stíhání nového, je ve svém vnějším průběhu totožné s jednáním – předmětem stíhání dřívějšího již skončeného zastavením stíhání nebo rozsudkem. Změny děje v jiném směru než právě uvedeném, tedy v ostatních okolnostech individualisujících skutek, zejména co do času, místa spáchání trestného činu, způsobu zavinění, předmětu útoku, účinku, následku se totožnosti skutku v tomto případě – při zachování totožnosti jednání – nedotknou.“²⁰ Z uvedeného vyplývá, že se nebude jednat o jiný skutek, pokud dojde pouze ke zpřesnění, doplnění či změně údajů obsažených v pravomocném meritorním rozhodnutí, jímž bylo trestní stíhání skončeno, pokud se vztahují k jiným okolnostem než k trestně relevantnímu jednání či trestně relevantnímu následku. Neodůvodní tedy nové trestní stíhání, pokud se po skončení původního řízení dodatečně zjistí např. že ke krádeži došlo namísto v ranních hodinách v hodinách nočních, že odcizeny byly ještě další věci, či naopak se následně zjistí, že některé v rozsudku vyjmenované věci nebyly vůbec odcizeny, zjistí se přesné místo, kde ke krádeži došlo apod. (k tomuto srov. R 9/72). Při totožnosti jednání se totožnosti skutku nikterak nedotknou změny následku. Pokud kupř. byl obviněný pravomocně odsouzen pro trestný čin ublížení na zdraví dle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona, přičemž následně poškozený v důsledku zranění, která při dopravní nehodě, zaviněné obviněným, utrpěl, zemřel, nejedná se o nový skutek, pro který by bylo možno podat novou obžalobu a obviněného znovu stíhat, neboť jednání, které bylo předmětem původního řízení, a jednání, které by bylo předmětem nového řízení, zůstává totožné. Obdobně by nebylo možné opětovně zahájit trestní stíhání osoby pouze z toho důvodu, že po skončení původního trestního stíhání bylo zjištěno, že obraz, který obviněný odcizil a následně prodal, byl oproti původnímu posouzení originál, a proto jeho hodnota byla mnohonásobně vyšší. K totožnosti skutku ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu postačí, je-li skutek totožný co do způsobu jednání se skutkem, o kterém již bylo pravomocně rozhodnuto, i když následky jednání naplňují znaky různých skutkových podstat v jednočinném souběhu (viz B 1/1972-14). Pokud by byl např. obviněný odsouzen

²⁰ Růžek, A: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, Československá akademie věc, Praha 1958, str. 103

pouze pro trestný čin ublížení na zdraví dle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona, jehož se dopustil tím, že jako řidič osobního motorového vozidla v rozporu s dopravním značením nedal přednost v jízdě, a způsobil tak dopravní nehodu, při níž došlo k usmrcení člověka, a dodatečně by bylo zjištěno, že mimo to při této dopravní nehodě po střetu s chodcem narazil do stožáru veřejného osvětlení, což způsobilo jeho dlouhodobé vyřazení z provozu, tudíž by přicházelo v úvahu kvalifikovat jeho jednání nejen jako trestný čin ublížení na zdraví dle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona, nýbrž současně i jako trestný čin poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení dle § 184 trestního zákona, nepřichází zahájení nového trestního stíhání v úvahu. Z uvedeného vyplývá, že totožnosti skutku se nedotkne, jestliže přistoupí okolnost, která by podmiňovala použití vyšší trestní sazby (např. těžší následek), nebo jiná okolnost, jejíž právní zhodnocení zakládá znak činu přísněji trestného nebo znak dalšího trestného činu v jednočinném souběhu (srov. R 23/72, R 50/81, R 10/82-II.).

Nebude-li shoda mezi jednáním popsáním ve výroku pravomocného meritorního rozhodnutí, jímž bylo původní trestní stíhání skončeno, a jednáním, které by mělo být předmětem nového trestního stíhání, může být totožnost skutku udržována totožností způsobeného následku (srov. např. R 9/72, R 40/01). Bude-li např. někdo pravomocně odsouzen za to, že jako řidič osobního automobilu nepřizpůsobil rychlost své jízdy stavu vozovky, a způsobil tak dopravní nehodu, při níž bylo jiné osobě ublíženo na zdraví, a později bude zjištěno, že sice jel odpovídající rychlostí, nedal však druhému vozidlo přednost v jízdě, je zřejmé, že obě popsaná jednání jsou odlišná. Totožnost skutku však bude zachována totožností následku, a to zraněním téže osoby. Následkem se přitom rozumí porušení individuálního objektu trestného činu v jeho konkrétní podobě, tedy konkrétní následek (porušení určitého jedinečného vztahu – zájmu), nikoli určitý typ následku (viz R 1/96-I.). „Totožnost následku je tím, co bude dále udržovat totožnost skutku při změnách formy účasti na trestném činu. Okolnosti, které vyjdou najevo po pravomocném odsouzení, mohou ukázat, že účast odsouzeného na činu je zcela jiného druhu, než jaká byla tvrzena.“²¹ V této souvislosti je na místě uvést rozhodnutí publikované pod č. 17/1993 Sb. rozh. tr., jímž byla konstatována

²¹ Růžek, A: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, Československá akademie věc, Praha 1958, str. 112

totožnost skutku založená na totožnosti následku. „Smyslem ustanovení o trestném činu nepřekažení trestného činu podle § 167 trestního zákona je zejména zabránit spáchání v zákoně vymezených závažných trestných činů a tím chránit společnost před jejich škodlivými následky. Za následek trestného činu podle § 167 trestního zákona je proto možno považovat i následek toho konkrétního trestného činu, který nebyl překažen. To je důležité z hlediska totožnosti skutku, která je zachována ve smyslu § 220 odst. 1 trestního řádu i v případě, kdy obviněný je obžalobou stíhán jako spolupachatel trestného činu uvedeného v § 167 trestního zákona, např. loupeže dle § 234 trestního zákona, ale prokáže se, že svým jednáním naplňoval jenom znaky trestného činu dle § 167 trestního zákona. Podobně je tomu i tehdy, kdy je zjištěno, že obviněný, stíháný jako spolupachatel trestného činu, pouze převedl na sebe věc získanou tímto trestným činem jinou osobou nebo to, co za takovou věc bylo opatřeno. Totožnost skutku je vzhledem ke stejnému následku zachována i pro skutkovou podstatu trestného činu podílnictví podle § 251 trestního zákona, neboť jím pachatel vlastně napomáhá tomu, aby byl, pokud jde o odcizenou věc, zachován stav vytvořený základním trestným činem“ (shodně R 52/79). V obou případech se účast obviněného na události oproti způsobu účasti původně tvrzeném změnila. Vzhledem k tomu, že však šlo stále o účast zaměřenou na týž následek, totožnost následku tu udržela totožnost skutku.

Totožnost skutku však bude zachována i tehdy, jestliže jednání v původní podobě a jednání v podobě nové bude totožné alespoň částečně, nebo jestliže následek v původní podobě a následek v podobě nové bude totožný alespoň částečně. Shoda však musí být v podstatných okolnostech. Těmi se rozumí zejména skutkové okolnosti charakterizující jednání nebo následek z hlediska právní kvalifikace, která přichází v úvahu. Podstatnými z tohoto hlediska nejsou ty skutkové okolnosti, které charakterizují jen zavinění či jiný znak subjektivní stránky činu, např. projevy poškozeného, okolnosti charakterizující poškozeného apod. (R 1/96-I., R 5/1995).

Posuzování trestných činů pokračujících, trvajících a hromadných z hlediska podstaty a totožnosti skutku se vyznačuje určitými rysy společnými a určitými rysy rozdílnými. Blíže k této problematice viz kapitola V.

II. 2. 1. 3. Důsledky uplatnění principu ne bis in idem v souvislosti s rozhodováním o skutku naplňujícím znaky skutkové podstaty dvou nebo více trestných činů, z nichž jednoho se týká určitá okolnost činící další trestní stíhání obviněného pro tento trestný čin nepřipustným

Zjistí-li orgány činné v trestním řízení, že táž osoba již byla pro týž skutek stíhána a řízení proti ní pravomocně skončilo rozsudkem nebo usnesením soudu nebo státního zástupce o zastavení trestního stíhání, o postoupení věci nebo schválením narovnání, nebo zjistí-li, že proti téže osobě již bylo pro tentýž skutek vedeno zkrácené přípravné řízení, které pravomocně skončilo rozhodnutím státního zástupce o schválení narovnání a odložení věci nebo o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání za předpokladu, že se podezřelý osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil, musí s ohledem na princip ne bis in idem věc buď dle § 159a odst. 2 trestního řádu odložit, nedošlo-li dosud k zahájení trestního stíhání této osoby, nebo trestní stíhání zastavit dle § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu, a to vždy s odkazem na ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) nebo g) nebo h) trestního řádu, příp. s odkazem na ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) per analogiam, bude-li se jednat o tzv. zvláštní případy nepřipustnosti trestního stíhání uvedené v § 11a trestního řádu.

V této souvislosti je na místě upozornit na nesprávnou, přesto velice častou praxi orgánů činných v trestním řízení. Tato se týká rozhodování o skutku zakládajícím znaky dvou nebo více trestných činů, z nichž na jeden dopadá určitá okolnost, která činí další trestní stíhání obviněného pro tento trestný čin nepřipustným.

V praxi k níže naznačené situaci docházelo zejména při aplikaci amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky. Často se stávalo, že byl-li obviněný stíhán pro skutek, který naplňoval znaky dvou či více trestných činů spáchaných v jednočinném souběhu, přičemž na některý z nich se vztahovalo aboliční rozhodnutí prezidenta republiky a na ostatní nikoliv, státní zástupce (popř. soud) rozhodl tak, že trestní stíhání pro trestný čin podléhající amnestii zastavil. Pokud pak podal pro zbývající trestný čin obžalobu (v případě soudu vydal rozsudek), byl takový postup zcela v rozporu s principem ne bis in idem.

V jednom z konkrétních případů se jednalo o jednočinný souběh trestného činu ublížení na zdraví dle § 223 trestního zákona a trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona. Nejvyšší soud, který ke stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněného zákonnost postupu státního zástupce přezkoumával, dospěl k závěru, že pokud státní zástupce rozhodl na podkladě amnestie prezidenta republiky o zastavení trestního stíhání pro trestný čin ublížení na zdraví dle § 223 trestního zákona, mělo toto jeho rozhodnutí účinky ve vztahu k celému skutku, včetně jeho části, která se vztahovala na trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona. Uvedené rozhodnutí založilo překážku věci rozsouzené dle § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, pokud jde o možnost trestního stíhání obviněného pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí (viz R 25/95, obdobně R 3/86). Z uvedeného vyplývá, že pokud by nebylo toto rozhodnutí zrušeno cestou opravných prostředků, k čemuž v citovaném případě došlo, muselo by být trestní stíhání o zbývajícím trestném činu zastaveno právě s odkazem na princip *ne bis in idem*.

Na tomto místě je ale nezbytné zdůraznit, ač již výše uvedeno, že posuzovaná situace předpokládala spáchání více trestných činů v jednočinném souběhu. Jestliže by se nejednalo pouze o jeden skutek, nýbrž o skutky dva, rozhodnutí o zastavení trestního stíhání ve vztahu k jednomu z nich by překážku věci rozsouzené ve vztahu k druhému skutku nezaložilo. Proto např. dospěl Nejvyšší soud v rozhodnutí uveřejněném pod R 6/84 k závěru, že vzhledem k tomu, že jednočinný souběh trestného činu vraždy podle § 219 trestního zákona a trestného činu neposkytnutí pomoci dle § 207 trestního zákona je vyloučen (jedná se o dva samostatné skutky), zastavení trestního stíhání pro trestný čin vraždy nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu a nebrání trestnímu stíhání pro trestný čin neposkytnutí pomoci.

Na závěr je pro úplnost vhodné uvést, jak mají orgány činné v trestním řízení ve výše uvedených případech, kdy ve vztahu k pouze některému z ideálně si konkurujících trestných činů existuje okolnost činící trestní stíhání pro něj nepřipustným, postupovat. Pokud taková situace nastane v přípravném řízení, má státní zástupce podat obžalobu jen pro ten trestný čin, na nějž amnestie nedopadá (tj.

v uvedeném případě pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona), a v jejím odůvodnění vyložit, že vzhledem k amnestii prezidenta republiky se skutek neposuzuje současně i jako jiný trestný čin (tj. v uvedeném případě jako trestný čin ublížení na zdraví dle § 223 trestního zákona). V řízení před soudem pak má soud postupovat tak, že se skutek kvalifikuje jen jako trestný čin nebo trestné činy aboličním rozhodnutím nedotčené, popř. jde-li o zprošťující rozsudek, zproští se obviněný obžaloby jen pro nedotčený trestný čin nebo trestné činy (ve výroku rozsudku se uvede, že se zproštěným skutkem měl obviněný dopustit jen amnestií nedotčených trestných činů). V odůvodnění odsuzujícího nebo zprošťujícího rozsudku pak soud vysvětlí, že kvalifikování skutku jako trestného činu, resp. trestných činů, na které dopadalo aboliční rozhodnutí prezidenta republiky, nebylo s ohledem na toto rozhodnutí použito (viz R 22/2000).

II. 2. 1. 4. Právní moc

Překážka věci rozhodnuté vzniká až nabytím právní moci rozhodnutí. Pravomocné je takové rozhodnutí, které již nelze zvrátit řádným opravným prostředkem.

Právní moc propůjčuje rozhodnutí stabilitu. Přispívá tak i k zajištění stability společenských vztahů, na jejichž udržení má společnost zájem a k jejichž ochraně je rozhodnutí v trestní věci vydáno. Tím, že zajišťuje stabilitu rozhodnutí a napomáhá udržet pevnost a trvalost právního řádu, plní právní moc i další významný úkol, totiž přispívá k zajištění právní jistoty, která je nezbytným předpokladem právního pořádku ve společnosti.²² Právní moc je institut vlastní nejen trestnímu řízení, nýbrž všem dalším právním oblastem, kde dochází k vydávání aktů státní moci, kterými je autoritativně rozhodováno o právech a povinnostech fyzických a právnických osob. Jedná se o procesní institut, jemuž se intenzivně věnovala nauka ať již na poli teorie civilního procesu anebo trestního procesu. Nauka vypracovala řadu různých procesních teorií, které osvětlují podstatu a účinky právní moci.²³ Vývojem tohoto

²² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. Aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007, str. 406

²³ Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, Eurolex Bohemia, Praha 1999, str. 58

institutu, jeho teorií a účinky se zabýval mimo jiné Antonín Růžek v již na jiném místě zmiňované monografii Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, ve které právní moc staví do pozice jedné z nejdůležitějších zásad trestního řízení.

Právní moc je důležitou vlastností rozhodnutí znamenající jeho nezměnitelnost a závaznost.

Nezměnitelnost rozhodnutí se označuje jako formální stránka právní moci a znamená, že v rámci procesu, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno, nelze již o věci, která byla předmětem řízení, dále jednat. Nezměnitelnost rozhodnutí tedy brání tomu, aby v témže procesu byla věc znovu řešena. Je výrazem definitivního skončení konkrétního procesu.²⁴ Nezměnitelnost podle českého procesního práva neznámá, že by rozhodnutí bylo nedotknutelné, tedy že by nemohlo být vůbec zrušeno. Trestní řád spočívá na tzv. relativní, nikoli absolutní nezměnitelnosti rozhodnutí. V určitých případech totiž výjimečně zrušení pravomocného rozhodnutí připouští.

Druhou stránkou právní moci rozhodnutí, která je označována jako materiální stránka právní moci, je jeho závaznost. Materiální stránkou právní moci se rozumějí účinky rozhodnutí mimo proces. Právě s tímto rysem pravomocného rozhodnutí souvisí zásada *ne bis in idem*, jejíž podstata již byla vysvětlena.

V právní moc vstupují všechna tři základní rozhodnutí, která zná český trestní řád, tedy rozsudek, usnesení a trestní příkaz.

Podle ustanovení § 139 odst. 1 trestního řádu je rozsudek pravomocný, a nestanoví-li tento zákon něco jiného, i vykonatelný, jestliže zákon proti němu odvolání nepřipouští nebo jestliže zákon sice proti němu připouští odvolání, avšak odvolání ve lhůtě podáno nebylo, oprávněné osoby se odvolání výslovně vzdaly nebo je výslovně vzaly zpět, nebo podané odvolání bylo zamítnuto.

Podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního řádu je usnesení pravomocné a vykonatelné, jestliže zákon proti němu stížnost nepřipouští nebo jestliže zákon sice proti němu připouští stížnost, avšak stížnost ve lhůtě podána nebyla, oprávněné osoby se stížnost výslovně vzdaly nebo ji výslovně vzaly zpět, nebo podaná stížnost byla zamítnuta.

²⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.BECK, 2007, str. 499

K okamžiku nabytí právní moci rozsudku v případě, že odvolání bylo podáno neoprávněnou osobou, opožděně, osobou, která se odvolání výslovně vzdala, bylo opakovaně judikováno, že právní moc nenastává dnem, kdy odvolací soud o takovém odvolání rozhodl, tj. dnem kdy takové odvolání zamítl dle § 253 odst. 1 trestního řádu, nýbrž nastává již dříve, a to následujícího dne po uplynutí lhůty všem oprávněným osobám k podání odvolání (viz. R 55/71, R 8/77). To samé platí pro usnesení.

Co se týče trestního příkazu, z § 314g odst. 2 trestního řádu vyplývá, že má-li trestní příkaz nabytí právní moci a získat tak povahu odsuzujícího pravomocného rozsudku, je třeba, aby osoby, které mají právo podat proti němu odpor, tak neučinily. Vzhledem k tomu, že včasným podáním odporu oprávněnou osobou se trestní příkaz ruší, nepřichází v úvahu zpětvzetí odporu (R 37/97). Ačkoliv to není v zákoně výslovně uvedeno, může se dle ustálené judikatury oprávněná osoba po doručení trestního příkazu vzdát práva odporu podle analogie § 250 odst. 1 trestního řádu.

Vzhledem k tomu, že z trestního řádu nevyplývá, jaká část nabývá právní moci, musela být tato otázka vyřešena teorií a judikaturou. Nauka i praxe zastává jednoznačný názor, že právní moci nabývají pouze výroky rozhodnutí nikoliv i jejich odůvodnění. Tento závěr je dovozován z účelu odůvodnění rozhodnutí a z úpravy opravných prostředků.²⁵

Z hlediska rozsahu přezkoumávaných výroků se rozlišuje právní moc úplná a částečná, z hlediska okruhu osob, které mohou podat opravný prostředek, právní moc absolutní a relativní.²⁶

Pod absolutní právní mocí se rozumí případ, kdy výrok rozhodnutí se stal pravomocným proti všem osobám, které jsou podle zákona oprávněny podat do výroku opravný prostředek, a nelze tedy v řádném opravném řízení již očekávat žádné změny. Např. odvolání proti výroku o vině může podat obžalovaný, jeho příbuzní, státní zástupce a podle okolností i další osoby. Jestliže odvolání nepodal nikdo z oprávněných, nabyl výrok absolutní právní moci. Jestliže však z více oprávněných osob podala opravný prostředek jen některá, pak rozhodnutí vůči ostatním již právní

²⁵ K této otázce blíže Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, Praha: Eurolex Bohemia, 1999, str. 64-66

²⁶ Blíže viz Kouřil, I.: Právní moc rozsudku-vybrané otázky z pohledu zákona č. 265/2001Sb., Trestněprávní revue 11/2002

moci nabývá; ty se nemohou změny rozhodnutí již domáhat, přestože věc není ještě pravomocně skončena. Jedná se o opravném prostředku toho, kdo jej podal, a výrok může být změněn. Ta skutečnost, že rozhodnutí nabylo právní moci jen vůči některé nebo některým z osob oprávněných podat opravný prostředek, se označuje jako právní moc relativní.²⁷

Rozlišování právní moci na úplnou a částečnou zohledňuje tu skutečnost, že není vyloučeno, obsahuje-li jedno rozhodnutí více výroků, aby každý z těchto výroků nabyl právní moci v jiný časový okamžik. Právní mocí úplnou rozumíme stav, kdy rozhodnutí již nelze napadnout v žádné jeho části, takže se stalo pravomocným v celém svém obsahu. O částečné právní moci mluvíme tehdy, pokud i po podání řádného opravného prostředku tu je některý výrok rozhodnutí, který v opravném řízení nelze přezkoumat. Tak 139 odst. 2 tr. řádu stanoví, že *„odvolání podané jen poškozeným a odvolání podané jen zúčastněnou osobou nebrání tomu, aby ostatní části rozsudku nebyly právní moci a byly vykonány. Stejně tak odvolání týkající se jen některé ho z více obžalovaných nebrání tomu, aby rozsudek u ostatních obžalovaných nabyl právní moci a byl vykonán“*.

Pokud tedy podá odvolání pouze poškozený, pak kromě výroku o náhradě škody všechny zbylé výroky nabývají právní moci uplynutím lhůty k podání odvolání všem oprávněným osobám, které mohou tyto ostatní výroky odvoláním napadnout. Obdobně, pokud bylo tímž rozsudkem rozhodnuto o více obviněných a odvolání bylo podáno jen ohledně některého z nich, pak ve vztahu k ostatním spoluobviněným nastává právní moc již po uplynutí zákonné lhůty všem osobám oprávněným podat odvolání ve prospěch či v neprospěch těchto obviněných, nikoli až po rozhodnutí odvolacího soudu o podaném odvolání.

Ve vztahu k usnesením je částečná právní moci zakotvena v ust. § 140 odst. 2 trestního řádu takto: *„Stížnost, která se týká jen některé z více osob nebo jen některé z více věci, o nichž bylo rozhodnuto tímž usnesením, nebrání ani v případě, že má odkladný účinek, tomu, aby usnesení nabylo právní moci a bylo vykonáno v ostatních částech, lze-li je oddělit“*.

²⁷ Jelínek, J., Sovák, Z: Rozhodnutí ve věcech trestních, Praha: Eurolex Bohemia, 1999, str. 67

Částečná právní moc však nastává i rozhodnutím odvolacího soudu v případech, kdy v rámci své přezkumné povinnosti z podnětu podaného odvolání potvrdí napadený rozsudek ve výroku o vině, nebo změní-li tento výrok, ale zruší výrok o trestu, a vrátí-li věc k novému projednání a rozhodnutí soudu první instance jen ohledně tohoto výroku. Právní moc výroku o vině nastane dnem rozhodnutí odvolacího soudu, zatímco právní moc výroku o trestu až později.²⁸ Vzhledem k tomu, že řízení a rozhodnutí o trestu je součástí trestního stíhání, které nemůže při odsouzení pachatele skončit dříve, než bylo pravomocně rozhodnuto o vině a trestu (popř. upuštěno od potrestání), pak zruší-li odvolací soud v odsuzujícím rozsudku pouze výrok o trestu a výrok o vině ponechá v právní moci a vrátí věc soudu I. stupně k novému projednání a rozhodnutí je v otázce trestu, trestní stíhání tím ještě neskončilo. Objevili-li se proto v tomto stadiu řízení důvod, pro který je třeba trestní stíhání zastavit (§ 11 odst. 1 tr. řádu), není pravomocný odsuzující výrok o vině překážkou zastavení trestního stíhání (viz R 18/75, B 3/81-1).

Citovanou situaci, kdy odvolací soud zruší výrok o trestu v celém rozsahu, však nelze zaměňovat s případy, kdy odvolací soud v rozsudku soudu prvního stupně při nedotčeném výroku o vině zruší výrok o uložení jednoho druhu trestu, ponechá nedotčený výrok o uložení jiného druhu trestu a vrátí věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Takový postup, který se v praxi čas od času objevil, byl Nejvyšším soudem shledán v rozporu s trestním řádem. Nejvyšší soud opakovaně dospěl k závěru, že tím, že odvolací soud rozhodnutím učiní pravomocným výrok o vině a výrok o některém druhu trestu, je trestní stíhání skončeno a nadále již je podle § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu nepřípustné, byť by mělo být vedeno jen za účelem zjištění podmínek pro uložení dalšího druhu trestu (viz např. R 10/97, rozhodnutí NS sp.zn. 5 Tz 10/99, sp.zn. 257/2000).

V jednom z konkrétních případů, řešených Nejvyšším soudem ke stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti ve prospěch obviněného, zrušil odvolací soud rozsudek soudu první instance, kterým byl obžalovaný uznán vinným ze spáchání žalovaného trestného činu a byl mu uložen jednak nepodmíněný trest odnětí

²⁸ Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, Praha: Eurolex Bohemia, 1999, str. 66

svobody, jednak trest vyhoštění, pouze ve výroku o trestu vyhoštění a v této části věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. K tomuto Nejvyšší soud uvedl: „Jestliže Krajský soud v Ústí nad Labem sám nedoplnil důkazy potřebné pro zjištění podmínek trestu vyhoštění, měl rozsudek Okresního soudu v Litoměřicích zrušit v celém výroku o trestu, tedy ve výroku o trestu odnětí svobody a ve výroku o trestu vyhoštění, a vrátit věc k novému projednání a rozhodnutí. Postup, který v napadeném usnesení zvolil Krajský soud v Ústí nad Labem, je v rozporu se zákonem, neboť vytvořil stav pokračujícího trestního stíhání obviněného E. K. a současně trestní stíhání obviněného pro týž skutek pravomocně skončil...Podstata věci spočívá v tom, že má-li trestní stíhání pokračovat, byť jen řízením, v němž se zjišťují podmínky pro případné uložení některého druhu trestu, musí odvolací soud rozhodnout tak, aby nevytvořil ve vztahu k dalšímu stíhání obviněného překážku věci rozhodnuté ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, to znamená, aby vedle výroku o vině neučinil zároveň pravomocným výrok o některém jiném druhu trestu. Těmto požadavkům odpovídá takové rozhodnutí odvolacího soud, při kterém sice nabude právní moci výrok o vině, avšak je zrušen celý výrok o trestu, tj. výrok o všech druzích uložených trestů. Pouze za tohoto stavu může odvolací soud věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí.“(viz rozsudek Nejvyššího soudu, sp.zn. Tzn 101/96).

V jiném rozhodnutí Nejvyšší soud při řešení obdobného případu upozornil na to, že nedostatek spočívající v tom, že obžalovanému nebyl v rozsudku, který již nabyt úplné právní moci, uložen vedle trestu odnětí svobody i trest propadnutí věci, ačkoliv pro jeho uložení byly dány všechny podmínky, nelze odstranit ani tím, že by namísto trestu propadnutí věci bylo uloženo ochranné opatření v podobě zabránění věci dle § 73 odst. 1 písm. a) trestního zákona, protože by se jednalo o dodatečnou změnu pravomocného rozsudku, která je zásadně možná jen mimořádnými opravnými prostředky (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp.zn. 5 Tz 10/99). Podmínka uvedená v ustanovení § 73 odst. 1 písm. a) trestního zákona, o zabránění věci, že pachatele nelze stíhat nebo odsoudit, není splněna v případě, kdy postih v § 55 odst. 1 trestního zákona je vyloučen pro překážku „rei iudicatae“ (§ 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu), záležející v pravomocném odsuzujícím rozsudku za tento trestný čin (R 46/92).

II. 2. 2. Klasifikace meritorních trestních rozhodnutí z hlediska uplatnění zásady ne bis in idem

II. 2. 2. 1. Rozhodnutí ve věci zakládající překážku věci rozsouzené

- a) rozhodnutí uvedená v ust. § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) trestního řádu vydaná soudem či státním zástupcem České republiky

Z již citovaného ustanovení § 11 odst. 1 platného znění trestního řádu vyplývá, že rozhodnutími, která v případě, že nabudou právní moci, vytvářejí překážku věci pravomocně rozhodnuté, k níž musí orgány činné v trestním řízení přihlížet z úřední povinnosti, jsou rozsudek (odsuzující i zprošťující), usnesení o zastavení trestního stíhání, usnesení o schválení narovnání a usnesení o postoupení věci jinému příslušnému orgánu. Vzhledem k tomu, že dle § 314e odst. 5 má trestní příkaz povahu odsuzujícího rozsudku, je rovněž rozhodnutím, které po nabytí právní moci zakládá překážku věci rozhodnuté. S výjimkou rozsudku je oprávněn učinit všechna shora uvedená rozhodnutí ve stadiu do podání obžaloby i státní zástupce.

Zatímco platné znění trestního řádu výslovně stanoví, že překážku věci rozhodnuté představuje rovněž rozhodnutí o schválení narovnání a rozhodnutí o postoupení věci s podezřením, že skutek je některým ze správních deliktů, trestní řád účinný do 1. 1. 2002, kdy vešla v účinnost významná novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., tato rozhodnutí představující překážku nového trestního stíhání v ustanovení § 11 trestního řádu výslovně nevyjmenovával. V ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) zakotvil nepřipustnost trestního stíhání proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem nebo bylo pravomocně zastaveno...V ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) pak zakotvil nepřipustnost trestního stíhání proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným

rozhodnutím jiného orgánu ke stíhání trestných činů oprávněného...²⁹. Přesto byl jak v praxi, tak v teorii i v případě rozhodnutí o schválení narovnání a rozhodnutí o postoupení věci účinek *ne bis in idem* předpokládán.

Žádné pochybnosti o této otázce nevznikaly v případě rozhodnutí o schválení narovnání, neboť nedílnou součástí tohoto rozhodnutí je již od zakotvení tohoto institutu do trestního řádu zákonem č. 152/1995 Sb. výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se narovnání týká.

Ve vztahu k rozhodnutí o postoupení věci jinému orgánu proto, že skutek není trestným činem, ale mohl by být k tomu příslušným orgánem posouzen jako přestupek nebo jiný správní delikt, musela účinky nepřípustnosti dalšího trestního stíhání pro překážku věci rozhodnuté dovodit až soudní praxe. Dle stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR uveřejněného R 3/74 „skončilo-li trestní stíhání proti obviněnému pravomocným rozhodnutím vyšetřovatele nebo prokurátora o postoupení věci jinému orgánu proto, že nejde o trestný čin, že však jde o přestupek nebo kárné provinění, o nichž je tento orgán příslušný rozhodovat, nelze pokračovat v trestním stíhání proti obviněnému, nebylo-li rozhodnutí o postoupení věci v předepsaném řízení zrušeno...“. V teorii pak existovaly na danou problematiku dva názory. Dle prvního spadala rozhodnutí o postoupení věci, právě z důvodu jejich absence ve výčtu uvedeném v § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, pod ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) trestního řádu.³⁰ „Skončením dřívějšího stíhání pro týž skutek, k němuž došlo pravomocným rozhodnutím jiného orgánu oprávněného k stíhání trestných činů, nutno rozumět jiné skončení trestního stíhání než pravomocným rozsudkem soudu, nebo pravomocným zastavením trestního stíhání. Jinak by bylo ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) trestního řádu nejen nadbytečné, ale bylo by nesrozumitelné, ježto by nemělo smyslu. Skončením trestního stíhání podle tohoto ustanovení je proto nutno rozumět jeho ukončení jakýmkoliv pravomocným rozhodnutím, kromě rozsudku a usnesení o zastavení trestního stíhání. Pravomocným rozhodnutím, jímž se končí trestní stíhání, je

²⁹ za „jiný orgán“ ve smyslu tohoto ustanovení byl v minulosti považován příslušný velitel nebo náčelník v ozbrojených silách nebo ozbrojeném sboru, který byl oprávněn vyřizovat kázeňsky trestné činy dle § 294 trestního zákona, ve znění před novelou provedenou zákonem č. 557/1991 Sb.

³⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář., Praha: C.H. BECK, 1995, str. 76

proto i postoupení věci jinému orgánu, který není oprávněn ke stíhání trestných činů.“ (viz R 56/1972).

Dle druhého názoru spadalo rozhodnutí o postoupení věci pod ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, a to s tím odůvodněním, že takové rozhodnutí v sobě nutně obsahuje rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, fakticky tedy představuje zvláštní typ rozhodnutí o zastavení trestního stíhání.³¹

V této souvislosti je rovněž vhodné se zmínit, že od 1. 1. 2004, kdy vešel v účinnost zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, opět není výčet rozhodnutí, která vytvářejí překážku věci rozsouzené a brání tak novému projednání věci, v trestním řádu zcela vyčerpávající. Ustanovení § 70 citovaného zákona totiž zavádí jako nový zvláštní způsob řízení, a to výlučně v trestních věcech mladistvých, tzv. odstoupení od trestního stíhání. Vzhledem k tomu, že však dle druhého odstavce § 70 tohoto zákona je povinnou součástí rozhodnutí o odstoupení trestního stíhání též výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká, není třeba o tom, že i tohoto druhu meritorního trestního rozhodnutí se týká princip ne bis in idem, jakkoliv pochybovat. Pokud by však ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) až h) mělo představovat taxativní výčet všech rozhodnutí zakládajících překážku rei iudicatae, tak, jak to patrně zamýšleli tvůrci velké novely trestního řádu zákona č. 265/2001 Sb., nepochybně by mělo být toto rozhodnutí do ustanovení § 11 zařazeno.

b) rozhodnutí uvedená v ust. § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) trestního řádu vydaná soudem či jiným justičním orgánem členského státu Evropské unie

Zákonem č. 539/2004 Sb., jenž nabyl účinnosti dne 1. 11. 2004, byl okruh rozhodnutí, která v trestním řízení zakládají překážku věci rozsouzené, rozšířen i o typově shodná rozhodnutí, jež učinil soud či jiný justiční orgán působící na území některého z členských států Evropské unie. Předmětným zákonem bylo reagováno na

³¹ Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J.: Přípravné řízení trestní, C.H.BECK, Praha 1997, str. 678

požadavek práva Evropské unie, nicméně dle názorů odborníků, je zvolená formulace velmi široká a jde za hranice tohoto požadavku.³²

Zákonodárci je předně vytýkáno, že s ohledem na zvolené znění předmětného ustanovení je zřejmé, že toto se vztahuje i na rozhodnutí, která jsou projevem diskreční pravomoci veřejného žalobce nebo která jsou učiněna, aniž by bylo provedeno posouzení věci samé.³³ Rovněž je poukazováno na tu skutečnost, že trestní řád nezakotvuje žádnou výjimku z aplikace § 11 odst. 4, ačkoliv to čl. 55 Prováděcí úmluvy k Schengenské dohodě připouští.³⁴

Na tomto místě stojí za zmínku patrně první rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, v němž byla konstatována povinnost soudu zabývat se cizozemským rozsudkem (což v první řadě předpokládá potřebu si jej pro účely vlastního rozhodnutí opatřit, ani k tomu v dané věci nedošlo), pokud obviněný ve svém trestním řízení vedeném před českým soudem poukazuje na shodnost činu, pro nějž je stíhán, s tím skutkem, pro který již byl cizozemským soudem členského státu EU odsouzen. Jednalo se o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1433/2007 ve věci dovolání obviněného S. Z., jenž byl českými soudy odsouzen pro trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné dávky podle § 148 odst. 1, 4 trestního zákona. Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí, jímž dovolání obviněného v podstatě vyhověl, prohlásil, že k určení, zda mezi skutkem, pro který je obviněný S.Z. nyní stíhán, a skutkem, pro který byl odsouzen soudem v Norimberku, je dána totožnost skutku, bude potřebné zejména hodnotit všechny podstatné skutkové okolnosti nejen ve vztahu k ustanovení § 11 odst. 1 písm. f), odst. 4 trestního řádu, ale i s ohledem na čl. 54-58 Prováděcí Schengenské dohody a se zřetelem na shora zvýrazněné principy vyplývající z rozhodnutí Evropského soudního dvora.

V souvislosti s uvedeným výkladem je na místě pro úplnost zmínit, že současně bylo zákonem č. 539/2004 Sb. do trestního řádu doplněno ustanovení § 9a –

³² srov. Tomášek, M. a kol: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009, str. 180-181

³³ V této souvislosti je poukazováno na tu skutečnost, že by pod taková rozhodnutí spadalo např. i rozhodnutí vydané ve věci F. M. Miraglia, při jehož přezkoumání v roce 2005 Evropský soudní dvůr vyjádřil své stanovisko, že za rozhodnutí pravomocně odsuzující osobu ve smyslu čl. 54 nelze považovat veškerá rozhodnutí veřejného žalobce o zastavení trestního stíhání. K obsahu tohoto rozhodnutí srov. kapitolu III. 3. 1. 2.

³⁴ K čl. 54 a násl. Prováděcí úmluvy k Schengenské dohodě srov. kapitolu III. 3. 1.

Předběžné otázky v působnosti Soudního dvora. Soud, který si u vnitrostátních rozhodnutí posuzuje rozsah účinků zásady *ne bis in idem* samostatně jako předběžnou otázku ve smyslu § 9 trestního řádu, v případech, bude-li posuzován horizontální rozsah účinků *ne bis in idem* mezi členskými státy Evropské unie, bude muset v případě jakýchkoliv pochybností při jeho výkladu rozhodnout o přerušení trestního řízení a předložit Evropskému soudnímu dvoru, popř. Soudu prvního stupně žádost o rozhodnutí o předběžné otázce. Tímto rozhodnutím pak budou vázány všechny orgány činné v trestním řízení.

c) rozhodnutí uvedená v ust. § 11a trestního řádu

Výčet rozhodnutí zakládajících překážku věci rozsouzené, obsažený v ust. § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) , byl novelou provedenou zákonem č. 283/2004 Sb. doplněn o další dvě rozhodnutí.

V obou případech se jedná o rozhodnutí představující tzv. odklon od standardního řízení, jež může vydat výlučně státní zástupce, a to ve zkráceném přípravném řízení. Vzhledem k tomu, že se jedná o rozhodnutí vydaná ve zkráceném přípravném řízení, v němž není osoba, proti níž se toto řízení vede, tj. podezřelý, ještě trestně stíhána, jedná se o zvláštní případy překážky *rei iudicatae*, kdy přestože se nevedlo trestní stíhání, nelze ho již zahájit a v něm pokračovat.

V souvislosti s výkladem uvedeným výše je třeba poukázat na dva nedostatky platné právní úpravy, spočívající v té skutečnosti, že zákonodárce při novelizaci trestního řádu zákonem č. 539/2004 Sb. opomněl změnit i další s tímto novým ustanovením související ustanovení. V první řadě opomněl vztáhnout ust. § 11 odst. 4, jímž se rozšířil okruh rozhodnutí vyjmenovaných v odstavci prvním pod písmeny f), g) a h), vydaných českými justičními orgány, o typově shodná rozhodnutí vydaná justičními orgány členských států Evropské unie, i na rozhodnutí justičních orgánů členských států Evropské unie typově shodná s těmi, jež jsou vypočtena v ustanovení § 11a trestního řádu. Z logiky věci nicméně plyne, že rozhodnutími uvedenými v ustanovení § 11a pod písmeny a) a b) jsou i rozhodnutí státního zástupce (prokurátora), příp. jiného justičního orgánu členských států Evropské unie, neboť

ustanovení § 11 odst. 4 je zde třeba použít per analogiam.³⁵ Za druhé zákonodárce neprovedl nezbytnou změnu ustanovení § 159a odst. 2 trestního řádu a § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu v tom směru, aby se v těchto ustanoveních odkazovalo nejen na § 11 odst. 1 trestního řádu, ale i na § 11a. S ohledem na platné znění § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu je tedy nezbytné v případě, bylo-li trestní stíhání téže osoby zahájeno podle § 160 odst. 1 pro skutek, ohledně něhož je třeba použít tzv. zvláštních případů nepřípustnosti trestního stíhání uvedených v ustanovení § 11a, trestní stíhání analogicky zastavit s odkazem na § 11 odst. 1 písm. f) per analogiam.³⁶ Obdobně je pak třeba postupovat i v případě, že dosud nebylo zahájeno trestní stíhání a věc má být z tohoto důvodu odložena dle § 159a odst. 2 trestního řádu.

II. 2. 2. 2. Rozhodnutí ve věci nezakládající překážku věci rozsouzené

- a) usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodů uvedených v § 11 odst. 1 písm. a), b), i) trestního řádu a případy fakultativního zastavení trestního stíhání

Ze zásady, že pravomocné usnesení o zastavení trestního stíhání představuje překážku věci rozhodnuté, existuje následující výjimka.

V případě, že bylo trestní stíhání zastaveno, ať rozhodnutím státního zástupce či soudu, z důvodů uvedených v § 11 odst. 1 písm. a), b), i), tedy pro udělení milosti či amnestie, pro promlčení trestního stíhání nebo pro nedostatek souhlasu či zpětvzetí souhlasu poškozeného za podmínek § 163 a § 163a trestního řádu, či bylo zastaveno s odkazem na ustanovení § 172 odst. 2 písm. a) až c) trestního řádu, které pamatuje na situace, za nichž jsou státní zástupce či soud oprávněni trestní stíhání zastavit pro jeho neúčelnost s přihlédnutím k zásadě oportunity, nezakládá právní moc takového rozhodnutí překážku věci rozhodnuté, pokud obviněný projeví svou vůli v trestním stíhání pokračovat. Smyslem této výjimky je dát obviněnému možnost docílit zprošťujícího rozsudku a tím své plné rehabilitace. Dle § 11 odst. 3 a § 172 odst. 4

³⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, str. 137

³⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, str. 1309-1310

trestního řádu pokud obviněný učiní ve lhůtě tří dnů od oznámení tohoto rozhodnutí prohlášení, že trvá na projednání věci, vydá příslušný orgán usnesení o pokračování v trestním stíhání a v trestním stíhání se pokračuje v tom stadiu řízení, ve kterém bylo učiněno usnesení o zastavení trestního stíhání. O svém právu trvat na dalším projednávání věci musí být obviněný řádně poučen. Vzhledem k tomu, že se jedná o jeho osobní právo, musí mu být usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, ačkoliv by jinak mohlo být s odkazem na § 137 odst. 2 trestního řádu dostačující oznamovat usnesení v pouze jeho obhájci. I pokud obviněný učiní takové prohlášení, původní usnesení o zastavení trestního stíhání zůstává nedotčeno, neruší se.

V případě, že by obviněný podal proti takovému usnesení o zastavení trestního stíhání stížnost a zároveň by prohlásil, že trvá na projednání věci, přichází postup dle § 11 odst. 3 trestního řádu v úvahu teprve tehdy, bude-li jeho stížnost zamítnuta a usnesení o zastavení trestního stíhání nabude právní moci. Dle stanoviska generální prokuratury ČSSR uveřejněného pod číslem Fgn 510/73 „prohlášením podle § 11 odst. 2 trestního řádu pozbývá usnesení o zastavení trestního stíhání účinnost a stížnost proti němu zároveň podaná ztrácí svůj podklad. Nelze ji však nechat bez vyřízení, nevzal-li ji obviněný zpět. Za předpokladu, že byl obviněný řádně poučen dle § 11 odst. 2 věta druhá trestního řádu (pozn. autora dnes odst. 3) lze dojít k závěru, že ji bude třeba zamítnout dle analogie § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu jako nedůvodnou, neboť obviněný podal stížnost, ačkoliv svým prohlášením, o jehož významu a účincích byl řádně poučen, přivodil situaci, kdy usnesení o zastavení trestního stíhání pozbylo účinnosti a je nutno jednat, jako by nebylo“.

Nastane-li v dalším řízení jiný důvod zastavení trestního stíhání, trestní stíhání se zastaví z tohoto jiného důvodu. Jinak státní zástupce podá obžalobu. Neshledá-li soud následně jiný důvod k zastavení trestního stíhání a není-li zde některý z důvodů, pro které je třeba obžalovaného zprostit obžaloby, vysloví sice vinu, ale trest s přihlédnutím k § 227 trestního řádu neuloží.

- b) usnesení státního zástupce či soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání dle § 307 trestního řádu

Usnesení státního zástupce či soudu o podmíněném zastavení trestního stíhání obviněného dle § 307 trestního řádu nebrání tomu, aby bylo po jeho právní moci v dalším trestním stíhání obviněného pokračováno. Takový důsledek je naopak přímo zákonem předpokládán, a to pro situaci, že obviněný ve zkušební době, která se mu ve výroku tohoto rozhodnutí stanoví, nevede řádný život, příp. nesplnění uloženou povinnost nahradit způsobenou škodu či nevyhoví ve výroku rozhodnutí uloženým podmínkám. V takovém případě, aniž by bylo usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání zrušeno, rozhodne orgán, který původně trestní stíhání podmíněně zastavil, v souladu s § 308 odst. 1 větou druhou trestního řádu, že se v trestním stíhání pokračuje. Takto lze postupovat i před uplynutím celé zkušební doby. Pokud orgán, který původně rozhodl, po uplynutí zkušební doby shledá, že obviněný vedl řádný život, což předpokládá především jeho úplnou bezúhonnost a řádné plnění občanských, rodinných a pracovních povinností, rozhodne o jeho osvědčení. Nebylo-li do jednoho roku od uplynutí zkušební doby učiněno rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, aniž na tom měl obviněný vinu, má se dle § 308 odst. 2 trestního řádu za to, že se osvědčil. Dle § 308 odst. 3 trestního řádu právní mocí rozhodnutí o tom, že se osvědčil nebo uplynutím jednoho roku od konce zkušební doby, aniž rozhodnutí o osvědčení bylo vydáno, nastávají přímo ze zákona účinky zastavení trestního stíhání a vzniká překážka rei iudicatae.

V této souvislosti je však zajímavé, že ačkoliv pravomocné rozhodnutí dle § 307 trestního řádu samo o sobě překážku věci pravomocně rozhodnuté nepředstavuje, je možné již toto rozhodnutí napadat dovoláním (§ 265a odst. 2 písm. f) trestního řádu) a stížností pro porušení zákona (§ 266 odst. 1 trestního řádu) a rovněž ohledně něj podat návrh na obnovu řízení ve smyslu § 277 a násl. trestního řádu. Až do přijetí zákona č. 265/2001 Sb., jímž bylo toto rozhodnutí začleněno do výčtu rozhodnutí, proti nimž je možno podat návrh na povolení obnovy řízení, postupovalo se v situaci, kdy bylo trestní stíhání obviněného podmíněně zastaveno a stanovena zkušební doba, přičemž důvody pro obnovu se vyskytly již v průběhu této doby, nejednotně. Existovaly pochybnosti, zda je nutno vyčkat rozhodnutí dle § 308 odst. 3 trestního řádu či nikoliv. Zatímco dle názoru vyjádřeného například v Komentáři k trestnímu řádu autorů Šámala, Krále, Baxy a Púryho, vydaného v r. 1995, bylo nutné vyčkat s návrhem na

povolení obnovy až do právní moci rozhodnutí o osvědčení dle § 308 odst. 1 trestního řádu, popř. do doby až uplyne lhůta dle § 308 odst. 2 trestního řádu s odůvodněním, že samotné usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání nepředstavuje konečné vyřešení věci, a tak je není možno považovat za rozhodnutí o zastavení trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 278 odst. 2, 3 trestního řádu (pozn. autora v tehdy účinném znění), dle názorů jiných bylo možno podat návrh na obnovu řízení již v průběhu zkušební doby stanovené v rozhodnutí dle § 307 trestního řádu. Tento názor pak opírali o závěr, že „fakticky má rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání od své právní moci stejný význam z hlediska překážky věci rozhodnuté jako každé jiné rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, neboť s výjimkou určité právní situace jednoznačně vymezené okolnostmi, které se však vztahují jen k chování obviněného po právní moci tohoto rozhodnutí, je pravomocným rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání vyřešena věc konečně a závazně a nemůže být v tomto rozsahu předmětem nového projednání. Jinak řečeno v trestním stíhání se pokračuje jen tehdy, jestliže obviněný nevyhoví podmínkám uloženým při podmíněném zastavení trestního stíhání.“³⁷

Na závěr je však na místě si položit otázku, zda by správně nemělo být rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání obviněného ve smyslu § 307 odst. 1 trestního řádu, a to samozřejmě s nezbytným dovětkem ve znění „a obviněný se osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil“, součástí výčtu rozhodnutí zakládajících překážku věci rozsouzené, obsaženého v ust. § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) trestního řádu. V této souvislosti je třeba poukázat na již výše rozebrané ustanovení § 11a, které rozšířilo okruh rozhodnutí vytvářejících procesní překážku rei iudicatae mimo jiné i o rozhodnutí státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, pokud se podezřelý osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 179g trestního řádu, upravující podmínky pro vydání rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání státním zástupcem se svým pojetím a obsahem blíží ustanovení § 307 trestního řádu o podmíněném zastavení trestního

³⁷ srov. např. Hasch, K.: Některé otázky související s podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání jako překážky věci rozhodnuté dle § 11 odst. 1 písm. f) tr. řádu, Trestní právo, 3/96

stíhání, není, dle názoru autora, ve světle znění ust. § 11a trestního řádu důvod, aby rozhodnutí dle § 307 trestního řádu s výše uvedeným dovětkem ve výčtu obsaženém v § 11 odst. 1 písem. f), g) a h) chybělo.

- c) rozhodnutí policejního orgánu nebo státního zástupce o odložení věci dle § 159a odst. 1 až 4 nebo o odevzdání věci dle § 159a odst. 1 písm. a) a b) trestního řádu

Za rozhodnutí ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) až h) trestního řádu se dle přetrvávající teorie i praxe nepovažuje ani rozhodnutí policejního orgánu nebo státního zástupce o odložení věci dle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu či o jejím odevzdání k projednání příslušnému správnímu orgánu pro podezření ze spáchání některého ze správních deliktů ve smyslu § 159a odst. 1 písm. a) a b). Zatímco o odložení věci rozhoduje příslušný orgán činný v trestním řízení usnesením, odevzdání věci, které se považuje za „jiné vyřízení věci“, provede pouze tzv. opatřením.

Na tomto místě je však třeba zmínit rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003, v němž ve věci rozhodující senát Nejvyššího soudu v odůvodnění citovaného rozhodnutí vyslovil, mimo jiné, velice diskutabilní závěr, že není věcně opodstatněné přiznat účinky spojené s uplatněním zásady *ne bis in idem* rozhodnutí o postoupení věci vydanému v průběhu trestního stíhání (viz § 11 odst. 1 písm. h) tr. řádu) a nepřiznat je rozhodnutí o jejím odevzdání vydanému před jeho zahájením; s přihlédnutím k právní úpravě obsažené v článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je na místě přiznat účinky spojené s uplatněním zásady *ne bis in idem* i rozhodnutí o odevzdání věci příslušnému orgánu s podezřením, že prověřovaný skutek je přestupkem nebo kárným proviněním, byť to trestní řád výslovně nestanoví. Překážku věci rozsouzené je pak dle tohoto rozhodnutí možno odstranit pouze zrušením opatření o odevzdání věci tomuto orgánu.

Ačkoliv ve zbylé části je třeba toto rozhodnutí Nejvyššího soudu považovat za velice inspirativní pro další soudní praxi i trestněprávní teorii, s tímto právním závěrem nelze souhlasit. O důvodech bude pojednáno blíže v kapitole IV., jež se celá věnuje analýze předmětného rozhodnutí a jeho významu.

Rozhodnutí o odložení věci představuje jeden z nejčastějších způsobů skončení prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Tímto usnesením může skončit nejen prověřování, nýbrž i celé přípravné řízení a dokonce i trestní řízení. Ačkoliv toto rozhodnutí nabývá právní moci, nevytváří samo o sobě překážku věci pravomocně rozhodnuté způsobující nepřípustnost trestního stíhání, neboť v okamžiku, kdy se vydává, ještě nelze hovořit o trestním stíhání. Z toho mimo jiné plyne, že i kdyby byla věc odložena dle § 159a odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 11 odst. 1 písm. a), b), i) trestního řádu nebo dle § 159a odst. 3 trestního řádu, podezřelý by nebyl oprávněn vyjádřit svůj zájem na dalším projednávání věci. Na závěru, že usnesení o odložení věci nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté, pak nic nemění ani ta skutečnost, že stížnost proti tomuto rozhodnutí má odkladný účinek.

Závěr, že v případě, kdy bylo o věci, v níž bylo prověřování podezření z nějakého trestného činu, již dříve pravomocně rozhodnuto dle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu, neplatí zákaz vyplývající z principu *ne bis in idem*, bylo nutno mít na paměti při řešení výkladového problému, který se objevil v souvislosti s přijetím zákona č. 265/2001 Sb., jímž mimo jiné došlo k novelizaci ustanovení § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu. Dle platného znění tohoto ustanovení může státní zástupce zrušit (myšleno z vlastního podnětu, nikoli z podnětu včas a oprávněnou osobou podané stížnosti) usnesení o odložení věci vydané policejním orgánem do 30 dnů od jeho doručení. V prvních měsících účinnosti této novely vyvolávala tato formulace otázku, zda lze i po marném uplynutí lhůty 30 dnů ke zrušení nezákonného nebo neodůvodněného rozhodnutí, pokračovat v prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Velice záhy byl tento aplikační problém vyřešen.³⁸ Sporné ustanovení bylo vyloženo tak, že pokud uplyne jak lhůta 30 dnů, tak i lhůta k podání stížnosti všem oprávněným osobám, a bude dán důvod, pro který je namístě pokračovat v prověřování, vydá státní zástupce dle § 157 odst. 2 věta první trestního řádu policejnímu orgánu pokyn, aby v prověřování podezření pokračoval, přičemž

³⁸ Růžička, M.: K povaze usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 tr. řádu po novele č. 256/2001 Sb. a k otázce, které osoby jsou oprávněny napadnout tato usnesení stížností, *Trestněprávní revue*, 9/2002

původní usnesení o odložení věci se v takových případech nezruší. Po skončení dalšího prověřování se vydá, nebude-li uplatněn jiný postup, usnesení nové. Opačný závěr, tj. že po uplynutí lhůty 30 dnů od doručení usnesení dle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu, v níž státní zástupce nevyužil svého dozorového oprávnění nezákonné či neodůvodněné rozhodnutí zrušit a nezrušil je ani ke stížnosti oprávněné osoby, nelze v prověřování podezření z trestného činu více pokračovat, by vedl ke zcela absurdní situaci, kdy by ohledně rozhodnutí o odložení věci, na něž žádný z mimořádných opravných prostředků nepamatuje, platil mnohem rigoróznější režim než ohledně meritorních rozhodnutí vydávaných soudem či státním zástupcem ve stadiu trestního stíhání, ve vztahu k nimž se princip *ne bis in idem* uplatní.

Vzhledem k tomu, že rozhodnutí o odložení věci dle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu má obdobou povahu jako do 31. 12. 1993 pravomocné usnesení o zastavení trestního stíhání, pokud bylo trestní stíhání zahájeno pouze tzv. ve věci, nevytvářelo ani toto rozhodnutí o zastavení trestního stíhání překážku věci pravomocně rozhodnuté. Trestní stíhání pak bylo možno zahájit, pokud nebyly dány jiné zákonné překážky, znovu, aniž by muselo být takové usnesení zrušeno. To platilo, i pokud bylo v usnesení o zahájení trestního stíhání uvedeno jméno osoby, které bylo později sděleno obvinění, ale nikoli jako osoby obviněné z trestného činu, nýbrž jako účastníka události (skutku), přičemž tato osoba byla v usnesení uvedena v souvislosti s popisem skutku, aby nemohl být zaměněn se skutkem jiným (blíže viz R 1/81).

d) rozhodnutí správního orgánu v téže věci

Až do vydání průlomového rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 11 Tdo 738/2003, bez výjimky platilo, že trestnímu stíhání téže osoby pro týž skutek nebrání pravomocné rozhodnutí správního orgánu, jímž byla tato osoba uznána vinnou a případně i potrestána za tento skutek, tímto orgánem kvalifikovaný jako některý ze správních deliktů (viz rozh. NS SSR, sp.zn. 4 Tz 206/74, R 47/1989). III.), ačkoliv už v minulosti bylo poukazováno na možný nesoulad takového postupu s čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a tato ustálená

praxe orgánů činných v trestním řízení byla předmětem kritiky ze strany odborné veřejnosti³⁹. Ke správním orgánem uloženému opatření za tento správní delikt soud pouze přihlížel při stanovení druhu trestu a jeho výměry (§ 38 odst. 3 trestního zákona) a rovněž bylo možno s odkazem na toto správní potrestání rozhodnout o zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. b) trestního řádu, dle kterého státní zástupce nebo soud může zastavit trestní stíhání „*bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující*“.

S ohledem na obsáhlost dané problematiky je tato předmětem samostatné kapitoly, která se podrobně věnuje obsahu výše citovaného rozsudku Nejvyššího soudu, kritickým ohlasům ze strany odborné veřejnosti, jakož i vlivu předmětného rozsudku a navazující odborné diskuse na současnou rozhodovací praxi justičních orgánů. Pro účely této kapitoly je možno pouze shrnout, že ačkoliv význam předmětného rozsudku na praxi orgánů činných v trestním řízení je nepochybně nepřehlédnutelný, lze s ohledem na judikaturu Nejvyššího soudu učinit dva základní závěry. Za první platí, že postih určitého skutku jako jiného správního deliktu nežli přestupku ve správním řízení překážku trestního stíhání a odsouzení jeho pachatele v trestním řízení zásadně a téměř bez výjimky nepředstavuje. Za druhé i v případě, půjde-li o přestupek, bude třeba hodnotit každý případ individuálně, a to při respektování poměrně přísně nastavených podmínek pro přímou aplikaci čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

e) cizozemské rozhodnutí⁴⁰

³⁹ Srov. např. argumentaci obsaženou v monografii - Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac 2002, str. 248-250

⁴⁰ Na tomto místě je nezbytné připomenout a zdůraznit, že následující výklad se týká toho, jak na cizozemská rozhodnutí, tj. na rozhodnutí jiných nežli vnitrostátních justičních orgánů, z hlediska uplatnění, resp. neuplatnění principu *ne bis in idem* nahlíží zákon č. 141/1961 Sb. To, jakým způsobem je upravena otázka účinků rozhodnutí vydaných smluvními státy v jednotlivých mezinárodních smlouvách o ochraně lidských práv a základních svobod a v dalších mezinárodních smlouvách, které jsou pramenem českého trestního práva procesního dle čl. 10 – 10b Ústavy, čili otázka, které z těchto smluv přiznávají principu *ne bis in idem* i mezistátní účinky, je předmětem výkladu obsaženého v kapitole III.

Účinky vylučující nové trestní stíhání téže osoby pro týž skutek mají dle platného trestního řádu zpravidla jen rozhodnutí tuzemských orgánů a od účinnosti novelizace trestního řádu představované zákonem č. 539/2004 Sb. i typově shodná rozhodnutí soudů a justičních orgánů členských států Evropské unie (viz § 11 odst. 4 trestního řádu).

V souvislosti s rozpadem Československa bylo judikováno, že tytéž účinky mají i všechna rozhodnutí soudů, které měly sídlo na území dnešní Slovenské republiky, pokud byla vyhlášena před 1. 1. 1993. Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 1996, sp.zn. Stn 1/95 (R 37/96), přijaté k této otázce, vychází z toho, že zatímco takový rozsudek nemůže být na území České republiky vykonán, ani tu nemůže mít jiné pozitivní účinky jako formální právní skutečnosti (tj. z hlediska možnosti uložit souhrnný trest i za trestný čin, za který byl pachatel odsouzen takovým rozsudkem, možnosti přihlížet k němu z hlediska recidivy nebo zvláště nebezpečné recidivy), nestanoví-li zákon nebo mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, něco jiného, má zde účinek negativní tak, že tvoří překážku věci rozhodnuté.

Zásadně tedy rozsudek nebo obdobné meritorní rozhodnutí cizozemského orgánu, s výše citovanou výjimkou, dalšímu trestnímu stíhání stejné osoby pro týž skutek na území České republiky nebrání. Na druhé straně však nelze konstatovat, že by takové rozhodnutí nemělo pro postup našich orgánů činných v trestním řízení žádný význam. Předně, jestliže by bylo možno takové rozhodnutí považovat za dostačující, zejména z hlediska uloženého trestu, mohlo by být trestní stíhání této osoby zahájené na území České republiky zastaveno dle § 172 odst. 2 písm. b) trestního řádu, příp. tato věc, v níž dosud trestní stíhání zahájeno nebylo, odložena pro neúčelnost trestního stíhání rozhodnutím dle § 159a odst. 3 trestního řádu. Pokud by však orgány činné v trestním řízení neshledaly cizozemské rozhodnutí za dostačující a trestní stíhání by zahájily, mělo by rozhodnutí cizího státu obligatorně účinky předpokládané v § 22 trestního zákona. Z tohoto ustanovení mimo jiné vyplývá povinnost pro soud ukládající trest pachateli, který již byl orgánem cizího státu pro týž skutek potrestán, započítat mu tento vykonaný trest do trestu uloženého soudem České republiky, pokud je to vzhledem k druhu uloženého trestu možné, a pokud započítání

možné není, přihlédnout k této skutečnosti při stanovení druhu trestu, popřípadě jeho výměry.

Ze zásady, že cizozemské rozhodnutí nezakládá pro naše orgány překážku věci rozsouzené, však existují výjimky. Tyto mohou dle ustanovení § 21 odst. 3 trestního zákona, které jinak vyjadřuje pravidlo, že cizozemské rozsudky v trestních věcech nelze vykonat na území našeho státu, vyplývat jednak ze zákona, jednak z mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána.

Cizozemské rozhodnutí tvoří na území České republiky překážku věci rozhodnuté, pokud bylo uznáno na území České republiky postupem upraveným v sedmém oddílu hlavy dvacáté páté trestního řádu v ust. § 449 a násl. trestního řádu (výkon rozhodnutí ve vztahu k cizině). Tato ustanovení byla do trestního řádu vtělena novelou provedenou zákonem č. 537/2004 Sb. Základní posun oproti minulé právní úpravě, která obsahovala ustanovení týkající se výkonu rozsudků cizozemských soudů v § 384a a násl. trestního řádu., spočívá ve změně věcné příslušnosti. Dle platné právní úpravy je pravomoc uznávat cizozemské rozhodnutí na území České republiky na základě žádosti orgánu cizího státu a návrhu Ministerstva spravedlnosti svěřena krajskému soudu. Pokud jde o místní příslušnost, rozhoduje krajský soud, v jehož obvodu má obviněný trvalý pobyt, nemá-li ho na území České republiky, pak Krajský soud v Praze, a to s výjimkou, že se nejedná o cizozemské rozhodnutí o majetku. V takovém případě je místně příslušný ten krajský soud, v jehož obvodu se nachází majetek nebo věci, kterých se cizozemské rozhodnutí týká. Novinkou bylo rovněž zavedení samotné definice pojmu cizozemské rozhodnutí, která je obsažena v ust. § 449 trestního řádu. Soud rozhoduje ve veřejném zasedání, v rámci něhož zkoumá obecné podmínky pro uznání rozhodnutí dle § 450 trestního řádu a podmínky, které musí být splněny v konkrétním případě a které většinou vyplývají z mezinárodních smluv. Rozhoduje rozsudkem, proti němuž je přípustné odvolání. Vrchní soud v odvolacím řízení může pouze rozhodnout, zda se cizozemské rozhodnutí uznává, či nikoli. Význam zákona č. 539/2004 Sb. spočíval i v tom, že do trestního řádu přímo zakotvil potvrzení stejnosti právních účinků uznaného cizozemského rozhodnutí na

území České republiky, jako má rozsudek soudu České republiky⁴¹ Další zásadní novinkou odrážející tu skutečnost, že trestní řád v hlavě dvacáté páté vychází z koncepce, že pouze ve výslovně stanovených případech je k justiční spolupráci nutná mezinárodní smlouva ve smyslu § 375 odst. 1 trestního řádu, bylo, že vedle možnosti uznání cizozemského rozhodnutí na základě platné mezinárodní smlouvy, jíž je Česká republika vázaná, byla zavedena možnost postupovat výjimečně tímto způsobem i bez smluvního podkladu, jen na základě reciprocity. To znamená, že příslušný soud výjimečně může rozhodnout o uznání cizozemského rozhodnutí, které bylo vydáno orgánem státu, s nímž nemá Česká republika uzavřenou mezinárodní smlouvu, jíž by byla vázána, ale učiní tak poté, co cizí stát poskytne České republice záruku vzájemnosti.

Mezinárodní smlouvy mohou pak podmínky, za nichž se vykoná rozsudek na území druhé smluvní strany, tedy podmínky, za nichž se předtím rozhodnutí ve státě vykonávajícím rozhodnutí uzná, stanovit jinak.⁴² Takovou mezinárodní smlouvou je např. Úmluva o předávání osob odsouzených k trestu odnětí svobody k výkonu trestu ve státě, jehož jsou státními občany, vyhlášena pod č. 123/1980 Sb., či jedna z mnohostranných smluv o právní pomoci přijatých v rámci Rady Evropy, Úmluva o předávání odsouzených osob, vyhlášena pod č. 553/1992 Sb. V článku 3 na prvním místě citované úmluvy je stanoveno, že „*odsouzený, který bude předán k výkonu trestu do státu, jehož je státním občanem, nemůže být znovu trestně stíhán pro týž čin s výjimkou případů uvedených v článku 15 této Úmluvy*“. V článku 15 je pak pamatováno na ty situace, kdy by došlo ve státu, v němž byl rozsudek vyneseno, k jeho zrušení. Obdobně jako článek 3 vymezuje nepřípustnost nového trestního stíhání článek 22 Úmluvy o předávání odsouzených osob.

Pokud bylo pravomocně rozhodnuto o uznání trestního rozsudku cizozemského soudu, zaznamenává se dle § 4 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, údaj o odsouzení cizozemským soudem do evidence Rejstříku trestů. V této souvislosti je však třeba poukázat na tu skutečnost, že v souvislosti s novelou provedenou zákonem č. 537/2004 Sb., jíž došlo k přenesení rozhodovací pravomoci v této oblasti

⁴¹ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář – díl II. 5. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, str. 2717

⁴² Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář – díl II., 5. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, str. 2708

z Nejvyššího soudu na soudy krajské, nebyl novelizován současně i zákon o Rejstříku trestů. S ohledem na tuto skutečnost § 4 odst. 1 citovaného zákona i nadále odkazuje na uznání rozsudku rozhodnutím Nejvyššího soudu. Výkladem je však třeba dovodit, že k zápisu postačí pravomocný rozsudek příslušného krajského soudu, resp. odvolacího soudu.⁴³ Kromě toho podle § 4 odst. 2 tohoto zákona může Nejvyšší soud na návrh Ministerstva spravedlnosti rozhodnout, že se do evidence Rejstříku trestů zaznamenají údaje o jiném odsouzení občana České republiky cizozemským soudem, jestliže se týká činu, který je trestným i podle právního řádu České republiky a zápis do evidence je odůvodněn závažností činu a druhem trestu, který za něj byl uložen. Dle § 4 odst. 3 tohoto zákona se na takové odsouzení cizozemským soudem hledí jako na odsouzení soudem České republiky. Z toho plyne, že i v tomto případě má cizí trestní rozsudek negativní účinky a Česká republika nemůže v téže věci znovu provést trestní stíhání.⁴⁴

III. Zakotvení principu ne bis in idem v mezinárodních smlouvách

III.1. Princip ne bis in idem v mezinárodním právu – úvodní výklad

Princip ne bis in idem je jako jedno ze základních lidských práv garantován nejen na ústavní úrovni v právních řádech jednotlivých států, ale též na úrovni mezinárodních úmluv o lidských právech a základních svobodách. Stává se tak součástí celého komplexu a systému mezinárodně uznaných a garantovaných lidských práv a spolu s tím je součástí mezinárodního práva aplikovatelného a prosazovatelného ve vztahu k právu trestnímu, a to nejen na národní úrovni, ale i na úrovni mezinárodní a nadnárodní.⁴⁵

Problematikou zásady ne bis in idem je však třeba se na mezinárodní úrovni zabývat nejen z toho důvodu, že tato zásada představuje jedno z nejvýznamnějších procesních pravidel, jež svým charakterem spadá do oblasti lidských práv, a proto si

⁴³ Šámal, P. a kol: Trestní zákon. Komentář – díl I. 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 171

⁴⁴ Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J.: Přípravné řízení trestní, Praha: C.H.BECK, 1997, str. 677

⁴⁵ Pipek, J.: Princip ne bis in idem v konkurenci jurisdikcí, Trestněprávní revue, č. 4/2004

nepochybně zaslouží, aby bylo garantováno i mezinárodním právem, nýbrž i proto, že s postupující globalizací lidských aktivit dochází stále častěji k situacím, kdy v případě jednoho a téhož pachatele konkrétního trestného činu může mít zájem na jeho potrestání více států.

Je třeba si uvědomit, že trestní právo každého státu je projevem jeho suverenity, které se jednotlivé státy jen nerady vzdávají. Každý stát chrání prostřednictvím trestního práva své nejdůležitější hodnoty a zájmy. Z důvodu důsledné ochrany základních právních statků se místní působnost trestních zákonů jednotlivých států neomezuje pouze na území daného státu (princip teritoriality), ale je rozšířena i na činy spáchané mimo jeho území. Především se trestní zákony vztahují na vlastní občany, ať čin spáchají kdekoli (princip personality). Dále jsou rozšířením působnosti i mimo území státu chráněny zvláště důležité zájmy tohoto státu (zásada ochrany) a v zásadě i jeho personální substrát – občané (pasivní princip ochrany). V zájmu mezinárodní spolupráce bývá působnost trestních zákonů rozšířena i na další činy, ať již byly spáchány kýmkoli a kdekoli, i když nesměřují proti vlastním zájmům státu či proti jeho občanům (tzv. princip univerzality). Z uvedeného je zřejmé, že v případě konkrétního činu může být dána působnost trestních zákonů i několika států najednou. Každý z dotčených států bude mít zájem na potrestání pachatele. Jestliže dochází k překrývání působností trestních zákonů jednotlivých států, můžeme hovořit o konkurenci národních jurisdikcí, jinak řečeno o konkurenci jurisdikcí na horizontální úrovni.⁴⁶

Ke konkurenci jurisdikcí pak nemusí docházet pouze mezi jednotlivými státy, tj. na horizontální úrovni, nýbrž i na vertikální úrovni, kdy si právo na potrestání pachatele osobuje jednak stát, jednak subjekt mezinárodního práva, jenž má aktem mezinárodního práva založenu kompetenci k výkonu trestní spravedlnosti v přesně vymezených případech trestných činů, které lze kvalifikovat jako zločiny podle mezinárodního práva.

Tyto vznikající a dále narůstající a neřešené případy konkurence trestních jurisdikcí na všech úrovních znamenají v oblasti trestního práva i do budoucna značné

⁴⁶ Tomášek, M. a kol.: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009, str. 159-160

riziko. Jde v první řadě o riziko možnosti několikerého trestního stíhání na téže základě nebo naopak neúplného, na území jednoho stíhajícího státu omezeného, trestního stíhání v případě hranice překračující kriminality na jedné straně a porušování lidských práv trestním řízením dotčených osob a suverenity dotčených států na druhé straně.⁴⁷

Klasické mezinárodní právo princip *ne bis in idem* automaticky neuznává a automaticky neplatí, že trestní rozhodnutí a trestní stíhání v jednom státě brání v téže věci trestnímu rozhodnutí nebo trestnímu stíhání v jiném státě, avšak umožňuje, aby jeho cestou bylo možno tento princip aplikovat i na mezinárodní, či dále na nadnárodní úrovni. Aplikace principu *ne bis in idem* na těchto úrovních je tedy bezpochyby možná na základě mezinárodních smluv, které mohou být smlouvami jak bilaterálními, tak multilaterálními, stejně jako smlouvami univerzálními nebo regionálními.⁴⁸ Tyto mezinárodní smlouvy jsou v souladu s čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky součástí právního řádu České republiky a Česká republika je jimi vázána za předpokladu, že k jejich ratifikaci dal Parlament souhlas a následně došlo k jejich vyhlášení. Pokud pak mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

III. 2. Zakotvení zásady *ne bis in idem* v mezinárodních smlouvách o lidských právech a základních svobodách

Jako jedno ze základních lidských práv, jehož prioritním úkolem je zabezpečit právní jistotu osob, je právo nebýt souzen a trestán pro týž skutek dvakrát součástí katalogu lidských práv a základních svobod, obsaženého a garantovaného celou řadou mezinárodních úmluv. Tyto úmluvy mohou být univerzální nebo regionální povahy. Dále se mohou lišit podle toho, jaký účinek principu *ne bis in idem* přiznávají, tj. zda

⁴⁷ Pipek, J.: Princip *ne bis in idem* v konkurenci jurisdikcí, Trestněprávní revue, č. 4/2004

⁴⁸ Pipek, J.: Konkurence trestních jurisdikcí a princip „*ne bis in idem*“. Nad rezolucí XVII. Mezinárodního kongresu trestního práva, Trestněprávní revue č. 1/2005

omezují uplatnění principu ne bis in idem jen na jurisdikci téhož státu, nebo zda přiznávají principu ne bis in idem i mezistátní účinek.

III. 2. 1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen Pakt), přijatý dne 19. 12. 1966 na půdě Valného shromáždění Organizace spojených národů v New Yorku a mající proto univerzální charakter, (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.), obsahuje zásadu ne bis in idem ve svém čl. 14 odst. 7, jenž zní:

„Trestní stíhání nelze zahájit proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž čin skončilo pravomocným rozhodnutím soudu, jímž byl obžalovaný uznán vinným nebo jímž byl obžaloby zproštěn“

Vzhledem k jeho nejednoznačnému znění existovaly v minulosti právě v otázce, jaké účinky principu ne bis in idem tato mezinárodní úmluva přiznává, pochybnosti. Skutečnost, že v citovaném ustanovení není omezení účinku ne bis in idem pravomocného rozsudku pouze na jurisdikci téhož státu vyjádřeno výslovně (tak je tomu např. v dále rozebrané Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod), vzbuzovala zpočátku u některých odborníků naději, že je zde mezinárodní účinek ne bis in idem uznán obecně jako lidské právo. Ve věci A. P. v. Itálie však bylo Výborem Spojených národů pro lidská práva v roce 1987 předmětné ustanovení Paktu interpretováno tak, že zakazuje dvojí odsouzení za tentýž skutek jen v případě osob souzených v daném státě.

Jelikož citované ustanovení Paktu nepřipouští výslovně výjimky ze zákazu opětovného trestního stíhání (např. z důvodu uplatnění mimořádného opravného prostředku), může být předmětem diskuse, zda mu takové výjimky neodporují. Bezpochyby není porušením Paktu, je-li taková výjimka ve prospěch obviněného. Sporné je však, zdali se Paktu nepřičí výjimky v neprospěch obviněného.⁴⁹

⁴⁹ Tomášek, M. a kol.: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009, str. 161

III. 2. 2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Partikulární Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva), přijatá členskými státy Rady Evropy v roce 1950 v Římě (ve Sbírce zákonů publikovaná jako sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb.), zákaz dvojího trestního stíhání sama přímo neformuluje. Tento princip je vyjádřen až v jednom z jejích dodatkových protokolů. Jedná se o dodatkový Protokol číslo 7, jenž byl přijat dne 22. 11. 1984 ve Štrasburku a účinnosti nabyl dne 1. 11. 1988. Jeho článek 4 zní:

„(1) Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.

(2) Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.

(3) Od tohoto článku nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy.⁵⁰“

Zatímco nepřesné znění principu ne bis in idem obsažené v Paktu vytvářelo prostor pro úvahy o mezinárodní platnosti tohoto principu, tvůrci evropského Protokolu formulovali v tomto směru článek 4 více než jednoznačně. Není pochyb o tom, že článek 4 Protokolu č. 7 se vztahuje pouze na rozhodnutí soudů jednoho a téhož státu a nezakotvuje mezinárodní účinek zásady ne bis in idem. Z uvedeného vyplývá, že ani jedna z citovaných mezinárodních smluv, které jsou součástí českého právního řádu, nepředpokládá a negarantuje mezinárodní účinek rei iudicatae trestního rozsudku. Z obou smluv tak pro signatářské státy vyplývá pouze závazek uznávat vlastní pravomocná trestní rozhodnutí ve věci samé za res iudicata a za překážku nového trestního stíhání, nikoli závazek uznávat za res iudicata i cizí trestní rozsudek.

Ze znění článku 4 odst. 2 Protokolu číslo 7 dále plyne, že na rozdíl od Paktu výslovně připouští výjimky ze zásady nepřípustnosti trestního stíhání pro překážku

⁵⁰ Čl. 15 Úmluvy stanoví, za jakých podmínek a v jakém rozsahu mohou smluvní státy v naléhavé situaci od přijatých závazků odstoupit (jedná se o případy války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence)

věci rozsouzené, a to bez ohledu na to, zda nové trestní řízení bude ve prospěch nebo v neprospěch obviněného. Obnovou řízení ve smyslu Úmluvy se podle českého trestního řízení zřejmě rozumí nejen obnova řízení, ale i další mimořádné opravné prostředky (stížnost pro porušení zákona, dovolání). Judikatura Evropského soudu pro lidská práva se zatím nevyjádřila k charakteru podstatné vady. Zřejmě sem spadají i vady hmotněprávní, jestliže mohou odůvodnit jiné rozhodnutí ve věci.⁵¹

Ačkoliv v důvodové zprávě k Protokolu číslo 7 byl vysloven názor, že zákaz ne bis in idem je omezen na trestní řízení a nebrání tomu, aby tentýž skutek byl znovu předmětem disciplinárního nebo správního řízení, je otázka jednočinného souběhu trestného činu a přestupku či jiného správního deliktu, kdy obviněný byl nejdříve postižen správním orgánem a poté odsouzen soudem pro trestný čin, řešena Evropským soudem pro lidská práva, příp. Komisí pro lidská práva (dále jen Soud) rozporně. Problém tkví v tom, že judikatura Soudu stanovila význam některých pojmů odlišně (nebo lépe – ne zcela shodně) s jejich významy vnitrostátními. Mezi nejvýznamnější tyto tzv. autonomní pojmy (notions autonomes, notions with autonomous meaning) patří pojem „trestní obvinění“ uvedený v článku 6 odst. 1 Úmluvy, který je klíčový nejen pro stanovení rozsahu působnosti tohoto článku, ale také pro výklad jiných „trestních“ pojmů použitých v textu Úmluvy. Soud odůvodnil svůj autonomní přístup k definování trestní oblasti v rozsudku Engel a další v. Nizozemí tak, že bylo-li by ponecháno na úvaze smluvních stran Úmluvy, která protiprávní jednání budou považovat za trestní a která „pouze“ za disciplinární delikty, stal by se rozsah použití Úmluvy závislý na jejich suverénní vůli. Takový postup by byl ale podle názoru Soudu v rozporu s cílem a předmětem Úmluvy.⁵² I pojem „trestný čin“ použitý ve formulaci zásady ne bis in idem v článku 4 Protokolu číslo 7, má tedy autonomní význam, tj. za určitých podmínek se jím rozumí i delikt kvalifikovaný ve vnitrostátním právu jako přestupek, popř. jiný správní delikt.⁵³

⁵¹ Tomášek, M. a kol.: *Europeizace trestního práva*, Praha: Linde, 2009, str. 162

⁵² Kmec, J.: *K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva*, *Trestní právo*, 1/2004

⁵³ Podrobně se judikaturou Soudu stanoveným kritériím pro posouzení „trestní“ povahy správního řízení věnuje kapitola III.2.2.1.

Pro dosah principu *ne bis in idem* je pak stěžejní zodpovězení otázky, zda je rozhodující totožnost skutku nebo totožnost právní kvalifikace.

V řešení této otázky však není judikatura Soudu jednotná. V některých rozhodnutích vycházel soud z totožnosti skutku (a v jeho rámci totožnosti konání), jindy byla rozhodující právní kvalifikace.

III. 2. 2. 1. Nejvýznamnější rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva týkající se principu *ne bis in idem*

V pořadí prvním rozhodnutím Soudu, v němž Soud konstatoval porušení práva zaručeného Úmluvou z důvodu nerespektování článku 4 Protokolu č. 7, bylo rozhodnutí ve věci *Gradinger v. Rakousko* (z 23. 10. 1995). V dané věci byl stěžovatel nejdříve odsouzen za zabití z nedbalosti podle § 80 rakouského trestního zákona, přičemž bylo vycházeno z toho, že se v době činu nenacházel ve stavu opilosti. Následně mu však byla na základě jiného znaleckého posudku, dle něhož byla hladina alkoholu v jeho krvi vyšší nežli v povolené míře, ve správním řízení uložena sankce za řízení v opilosti dle § 99 silničního řádu. Soud shledal takový postup v rozporu s článkem 4 Protokolu č. 7, přičemž za rozhodující skutečnost považoval to, že se obě sporná rozhodnutí vztahovala ke stejnému jednání.⁵⁴

Podruhé se Soud problematikou principu *ne bis in idem* zabýval ve věci *Oliveira v. Švýcarsko* (30. 7. 1998). Ve věci šlo o dopravní nehodu stěžovatelky, v souvislosti s níž byla odsouzena jednak policejním soudem na základě zákona o silničním provozu za nezvládnutí vozidla, jednak soudem za ublížení na zdraví z nedbalosti. Podle Soudu šlo v daném případě o typický případ jednočinného souběhu skutkových podstat trestných činů charakterizovaný tím, že jediný trestný skutek je možné rozložit na dva různé trestné činy: nezvládnutí vozidla a ublížení na zdraví z nedbalosti. Soud uznal, že by bylo zajisté lepší, kdyby o obou trestných činech bylo rozhodnuto jedním orgánem v jednom řízení, nicméně neshledal, že by postup švýcarských orgánů byl na újmu práv stěžovatelky, neboť článek 4 Protokolu č. 7 podle mínění Soudu nebrání

⁵⁴ Tento rozsudek se stal precedentem pro dalších pět téměř identických stížností podaných proti Rakousku, které daly přednost smírnému urovnání sporu

tomu, aby o jednotlivých trestných činech, byť majících základ v jediném trestném skutku, rozhodovaly různé orgány, a to tím spíše, nejsou-li jednotlivé sankce kumulovány, nýbrž absorbovány. Z citovaného je zřejmé, že Soud vycházel z naprosto opačného právního pojetí nežli v prvním případě, v němž jednoznačně stanovil, že kritériem totožnosti trestného činu není právní kvalifikace, ale totožnost skutku a zvláště pak totožnost jednání.⁵⁵

V podstatě tutěž právní argumentaci jako v případě Oliveira si Soud podržel při společném projednávání a rozhodování dvou stížností proti Francii. Jak věci Ponsetti v. Francie, tak ve věci Chesnel v. Francie (oba 14. 9. 1999), kdy byli stěžovatelé nejdříve postiženi finančními orgány pro nepodání daňového přiznání a následně postiženi soudem pro zkrácení daně, Soud neshledal porušení principu *ne bis in idem*, i když oba delikty byly spáchané jednáním patrně alespoň částečně totožným.

Za nejvýznamnější rozsudek Soudu v rámci judikatury k článku 4 Protokolu č. 7, a to už z toho důvodu, že na rozdíl od všech předešlých je jeho odůvodnění podstatně delší, je považováno rozhodnutí ve věci Fischer v. Rakousku (29. 5. 2001). Soud se v první řadě musel vypořádat s námitkou vlády, že předchozí dva významné rozsudky Gradinger a Oliveira si navzájem protiřečí. Konstatoval, že jeden skutek může naplňovat skutkové podstaty několika trestných činů. Zároveň však zdůraznil, že není možné se zastavit pouze u tohoto zjištění, neboť některé trestné činy mohou být v jiných trestných činech již obsaženy, typicky tehdy, jestliže skutková podstata jednoho trestného činu obsahuje všechny znaky skutkové podstaty druhého trestného činu plus jeden navíc. Úmluva nebrání tomu, aby vnitrostátní právo upravilo modalitu trestání při jednočinném souběhu, brání však dělbě jurisdikce vedoucí k vícenásobné možnosti stíhání a potrestání, pokud je pachatel opětovně postižen pro shodné podstatné prvky svého skutku. Toto kritérium zároveň podle názoru Soudu ospravedlňuje odlišné verdikty ve věcech Gradinger a Oliveira. Ve věci Fischer nicméně Soud konstatoval porušení článku 4 Protokolu číslo 7 rakouskými orgány a spatřoval ho v tom, že stěžovatel, kteří řídil pod vlivem alkoholu a při tom vážně zranil cyklistu, byl nejdříve potrestán ve správně-trestním řízení peněžitou pokutou za

⁵⁵ K názoru většiny se v dané věci nepřipojil slovenský soudce B. Repík, podle jehož názoru se daná věc od případu Gradinger nijak nelišila

přestupek a poté, když postižený cyklista na následky zranění zemřel, byl trestně stíhán a odsouzen k trestu odnětí svobody. V odůvodnění rozsudku ve věci Fischer v. Rakousku Soud dále vyslovil dva zásadní závěry. Za prvé dle odůvodnění tohoto rozsudku se ustanovení článku 4 Protokolu číslo 7 k Úmluvě neomezuje jen na zákaz dvojnásobného potrestání, ale zaručuje i právo nebýt vystaven dvojnásobnému stíhání, které může vyústit v potrestání, tj. článek 4 Protokolu číslo 7 zakotvuje nejen právo nebýt potrestán dvakrát, ale rovněž právo nebýt souzen dvakrát. Za druhé není důležité pořadí, v jakém jednotlivé orgány rozhodují, tj. zda nejdříve rozhoduje správní orgán a poté soud, či obráceně.⁵⁶

III. 2. 3. Listina základních práv Evropské Unie

Listina základních práv Evropské Unie byla podepsána při sjednání Niceské smlouvy dne 7. 12. 2000. Dle názorů mnoha odborníků tato Listina nevytváří nová práva, ale spíše seskupuje práva vyhlášená již dříve v úmluvách Rady Evropy nebo v aktech mezinárodního práva přijatých OSN.⁵⁷ Pokud jde o princip ne bis in idem, tento je v Listině vyjádřen v čl. 50, který nese název „právo nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán pro týž trestný čin“, takto:

„Nikdo nesmí být znovu trestně stíhán nebo trestán za trestný čin, pro který byl v Unii již podle zákona pravomocně zproštěn obžaloby nebo odsouzen“.

Z citovaného znění je zřejmé, že Listina přiznává principu ne bis in idem mezistátní účinky omezené na teritorium Evropské unie.

Na tomto místě je však třeba připomenout, že v současné době Listina postrádá formální právní závaznost. Je jí nicméně nutné přiznat váhu materiální, když ji soudní orgány Evropských Společenství berou při svém rozhodování do úvahy. Listina byla „tak, jak stojí a leží“ začleněna do Smlouvy o Ústavě pro Evropu jako její druhá část, a měla se tak stát psaným pramenem primárního práva se všemi důsledky, které toto postavení přináší. Smlouva o Ústavě pro Evropu se však nerealizovala. Na roveň

⁵⁶ Podrobně se judikaturou Soudu k článku 4 Protokolu č. 7 a jejím vlivem na rozhodovací činnost Nejvyššího soudu České republiky zabývá i kapitola IV.

⁵⁷ Tomášek, M. a kol.: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009, str. 44

primárního práva je nicméně postavena i v Lisabonské smlouvě, podepsané dne 13. 12. 2007.⁵⁸

III. 3. Zakotvení zásady *ne bis in idem* v evropském právu

Již delší dobu neplatí, že překročení hranic z jednoho státu do druhého zajistilo pachateli trestného činu, jehož se dopustil na území prvního státu, uniknout spravedlivému potrestání. Dnes naopak mají evropské státy mezi sebou uzavřenu celou řadu extradičních dohod, které zajišťují, že k potrestání pachatelů dojde, a to nejlépe v místě, kde se svého činu dopustili. Tato trestněprávní propustnost hranice je dále umocněna existencí právních nástrojů, jako je evropský zatýkací rozkaz, který odstraňuje další překážky vydávání zejména státních občanů. S takovouto trestněprávní kooperací ovšem nutně souvisí nutnost zajištění dodržování zákazu dvojího trestání na mezinárodní úrovni.⁵⁹

Princip *ne bis in idem* je společný právním řádům všech členských států Evropské unie. Z mnoha důvodů je pochopitelné, že právě Evropská unie se snaží hledat cestu, jak přiznat principu *ne bis in idem* mezistátní účinky. Vycházeje ze smyslu tohoto institutu je v zásadě lhostejné, který stát o činu rozhodl. Jestliže si více států osobuje právo pachatele trestně stíhat či potrestat, pak realizací tohoto práva jedním z nich je sledovaný účel naplněn. Snaha pouze o jedno trestní stíhání, popř. potrestání, vystupuje do popředí o to více tam, kde existuje zaručený volný pohyb osob. Možnost dalšího trestního stíhání by se mohla snadno stát překážkou, která brání realizací tohoto práva. Pachatel by totiž při realizaci svobody pohybu riskoval, že v jiném státě bude znovu trestně stíhán a potrestán.⁶⁰ Slovy Evropského soudního dvoru řečeno - smyslem zásady *ne bis in idem* je zabránit tomu, aby byla za stejné jednání, byť zasahující do jurisdikce více států EU, trestána osoba opakovaně a tím

⁵⁸ K této problematice srov. blíže Tomášek, M. a kol: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009, str. 44 a násl.

⁵⁹ Lyčka, M.: Sjednocování trestního práva členských států ES/EU formou výkladu Schengenské dohody, Trestněprávní revue, č. 12/2007

⁶⁰ Gřivna, T.: Zásada „*ne bis in idem*“ v evropském právu, Trestněprávní revue, č. 5/2006

byla odrazována od možnosti využívat svých práv na volný pohyb osob v rámci Evropské unie.

Zřejmě prvním pokusem o zakotvení mezistátních účinků principu *ne bis in idem* bylo uzavření Úmluvy mezi členskými státy ES o dvojím postihu z 25. 5. 1987, která byla svou povahou smlouvou mezinárodního práva veřejného. Ačkoliv nikdy nevstoupila v platnost, a to z důvodu nedostatku ratifikace ze strany členských států, její význam pro další vývoj je nepřehlédnutelný, neboť v podstatě shodná ustanovení jako v čl. 1 až 5 této Úmluvy, s drobnými jazykovými odchylkami, nalezneme v dále podrobně rozebrané Prováděcí úmluvě k Schengenské dohodě.

Téměř totožným způsobem je pak upraven princip *ne bis in idem* v článku 7 Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství ze dne 26. 7. 1995, která vstoupila v platnost dnem 17. 10. 2002.

III. 3. 1. Prováděcí úmluva k Schengenské dohodě

Prováděcí úmluva ze dne 19. 6. 1990 k Schengenské dohodě ze dne 14. 6. 1985 (dále jen Prováděcí úmluva) obsahuje kromě technických opatření směřujících k odstranění policejních kontrol na vnitřních hranicích zapojených států i řadu kompenzačních mechanismů, jež mají snížit bezpečnostní rizika způsobená snížením úrovně policejní kontroly hranic. Jedním z nich jsou i klauzule o policejní spolupráci, zahrnující pravidla o vzájemné pomoci v trestních věcech, o vydávání osob, předávání výkonu trestních rozsudků a respektování zásady *ne bis in idem* v schengenském *acquis*.⁶¹

Principu *ne bis in idem* se v Prováděcí úmluvě věnuje kapitola 3, konkr. článek 54 až 58, přičemž z jejich znění je zřejmé, že Prováděcí úmluva se neomezuje na pouhé garantování principu *ne bis in idem* jako jednoho ze základních lidských práv, nýbrž řeší horizontální konflikt jurisdikcí členských států EU. Samotná zásada *ne bis in idem* je vyjádřena v článku 54 takto:

⁶¹ Blíže viz. Brychtová, K.: Evropské právo procesní, Jurisprudence, 8/2005

„Osoba, nad kterou bylo vyneseno pravomocné rozhodnutí jednou smluvní stranou, nesmí být pro tytéž činy stíhána jinou smluvní stranou, jestliže byla odsouzena a trest byl vykonán nebo je právě vykonáván, anebo podle zákonů příslušné smluvní strany týkajících se ukládání trestů nemůže být dále vykonáván.“

V následujícím článku (čl. 55) Prováděcí úmluva smluvním stranám umožňuje učinit při ratifikaci, přijímání nebo schvalování odvolatelné prohlášení, které znamená výjimky z aplikace principu *ne bis in idem*. Výjimky umožňují smluvním státům, aby mohly plně aplikovat princip teritoriality (trestné činy, které byly spáchány zcela nebo částečně na jejím území; ve druhém případě však tato výjimka neplatí, jestliže čin byl spáchán částečně na území smluvní strany, která rozsudek vynesla) a princip ochrany (trestný čin proti bezpečnosti státu nebo jiným stejně zásadním zájmům dané smluvní strany, přičemž smluvní stát musí v prohlášení specifikovat tuto kategorii trestných činů), i když se jedná o čin, na který se vztahuje rozhodnutí vynesené v zahraničí. Prohlášením lze též učinit výjimku pro trestné činy spáchané úředním činitelem smluvní strany při porušení jeho služebních povinností. Výjimky nelze uplatnit v případě, kdy dotčená smluvní strana žádala duhou smluvní stranu ve vztahu k těmto činům o stíhání nebo souhlasila s vydáním osoby.⁶²

V článku 56 Prováděcí úmluva ukládá smluvním stranám povinnost započtení v případě, pokud smluvní strana zahájí další řízení proti osobě, nad kterou byl za tytéž trestné činy již vyneseno pravomocné rozhodnutí jinou smluvní stranou. Z uloženého trestu musí být odečtena veškerá doba odnětí svobody vykonaného na území této jiné smluvní strany v souvislosti s danými trestnými činy. V souladu s možnostmi stanovenými vnitrostátními předpisy jsou brány v úvahu i jiné tresty než odnětí svobody.

Článek 57 Prováděcí úmluvy formuluje právo smluvního státu požadovat po příslušných orgánech jiného smluvního státu informace týkající se předchozího odsouzení a tomu odpovídající povinnost takové informace co nejdříve poskytnout.

⁶² Gřivna, T.: Zásada „ne bis in idem“ v evropském právu, *Trestněprávní revue*, č. 5/2006

V článku 58 Prováděcí úmluva obsahuje záruku zachování vyššího standardu zaručených práv, jestliže vnitrostátní úprava uplatňuje princip *ne bis in idem* v širším rozsahu ve vztahu k soudním rozhodnutím učiněným v zahraničí.

III. 3. 1. 1. Závaznost Prováděcí úmluvy pro Českou republiku

Česká republika Prováděcí úmluvu neratifikovala. Přesto jsou ustanovení článků 54 až 58 upravující princip *ne bis in idem*, jakož i další výslovně vyjmenovaná ustanovení Prováděcí úmluvy pro Českou republiku závazná a použitelná.

Závaznost Schengenského systému pro Českou republiku vyplývá ze Smlouvy o přistoupení, která byla ze strany České republiky řádně ratifikovaná (účinnosti nabyla dne 1. 5. 2004), konkrétně z Aktu o podmínkách přistoupení a o úpravách smluv, na nichž je založena EU, který je nedílnou součástí této Smlouvy o přistoupení. Dle jeho čl. 3 odst. 1 ustanovení schengenského *acquis*, jak bylo začleněno do rámce EU protokolem připojeným ke Smlouvě o EU a Smlouvě o založení ES, a aktu na ně navazujících nebo s ním jinak souvisejících, uvedená v příloze I tohoto aktu, jakož i všech dalších takových aktů případně přijatých přede dnem přistoupení, jsou ode dne přistoupení závazná a použitelná v nových členských státech. Mimo jiné právě ustanovení článků 54 až 58 Prováděcí úmluvy jsou uvedena v odstavci druhém této Přílohy I Aktu o podmínkách přistoupení a o úpravách smluv, na nichž je založena EU.

V souvislosti se skutečností, že sama Prováděcí úmluva nebyla Českou republikou ratifikována a závaznost jejího článku 54 až 58 je koncipována jiným způsobem, je diskutabilní reálná možnost uplatnění výjimek z principu *ne bis in idem* k cizozemským rozhodnutím z důvodu principu teritoriality a ochrany, neboť článek 55 Prováděcí úmluvy váže tuto možnost na učinění prohlášení v okamžiku, kdy konkrétní stát, jenž se chce jako smluvní strana Prováděcí úmluvy takových výjimek dovolávat, Prováděcí úmluvu ratifikuje, přijímá či schvaluje.⁶³

⁶³ K tomu srov. Polák, P.: Závaznost a použitelnost ustanovení Schengenské prováděcí úmluvy o justiční spolupráci v trestních věcech pro Českou republiku, Právní fórum, č. 4/2004

V tomto směru je pro úplnost vhodné uvést, že § 11 odst. 4 trestního řádu, jehož doplněním zákonem č. 539/2004 Sb. zákonodárce uvedl právní úpravu trestního řízení v České republice v soulad s čl. 54 a násl. Prováděcí úmluvy, žádnou výjimku z aplikace tohoto ustanovení, jak připouští čl. 55 Prováděcí úmluvy, neobsahuje.

III. 3. 1. 2. Evropský výklad principu ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudního dvora

Při aplikaci ustanovení článků 54 až 58 Prováděcí úmluvy vzniká řada výkladových problémů. Je to způsobeno jednak použitými pojmy, které mají v národních právních řádech různý význam, a proto je nutno jim mnohdy přiznat autonomní význam, jednak odlišnostmi trestněprávních úprav jednotlivých členských států. V této souvislosti je na místě zdůraznit, že žádné ustanovení Smlouvy o EU, Schengenské dohody ani Prováděcí úmluvy nepodmiňují uplatnění článků 54 až 58 harmonizací trestněprávních předpisů členských států.

Lze konstatovat, že judikatura Evropského soudního dvora k otázce principu ne bis in idem, jež významným způsobem napomáhá k jednotnému výkladu článků 54 až 58 Prováděcí úmluvy, je poměrně hojná.

V souvislosti se zněním článku 54 jsou v recentní judikatuře Evropského soudního dvora řešeny zejména čtyři klíčové otázky:

- 1) Kdy, z hlediska časové působnosti, lze aplikovat čl. 54.
- 2) Na jaká rozhodnutí se aplikuje princip ne bis in idem podle čl. 54 neboli která rozhodnutí tvoří překážku věci rozhodnuté.
- 3) Co lze považovat za „tentýž čin“.
- 4) Co se rozumí podmínkou, že trest je „již vykonaný“ nebo „právě vykonávaný“.⁶⁴

Ad 1)

⁶⁴ Tomášek, M. a kol.: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009, str. 165

S otázkou, zda-li členský stát musí aplikovat čl. 54 i na případy, kdy předchozí odsouzení za týž čin bylo učiněno státem, který nebyl v té době ještě vázán Prováděcí úmluvou, která se objevila z toho důvodu, že Prováděcí úmluva neobsahuje žádné ustanovení týkající se vstupu článku 54 v platnost nebo jeho časových účinků, se Evropský soudní dvůr vypořádal velmi snadno a přesvědčivě.

V rozhodnutí ve věci van Esbroeck (9. 3. 2006) dospěl k závěru, že uplatnění zákazu dvojího trestu nastává až v případě, kdy má dojít ke druhému stíhání. Pro aplikovatelnost Prováděcí úmluvy je pak rozhodující, zda jsou oba dotčené státy smluvními stranami a Prováděcí úmluva je v nich platná v okamžiku trestního stíhání zahájeného později.

Ad 2)

K otázce, zda-li se rozhodnutím ve smyslu čl. 54 rozumí pouze rozhodnutí soudní, k čemuž by bylo možno dojít při použití výlučně jazykového výkladu doslovného znění čl. 54, se Evropský soudní dvůr vyjádřil ve spojených věcech Hüseyin Gözütok a Klaus Brügge (11. 2. 2003).

Ve věci Gözütok bylo trestní stíhání jmenovaného za nelegální držení a nakládání s drogami v Nizozemsku ukončeno ještě před zahájením soudního řízení dohodou s veřejným žalobcem, který shledal nižší typovou závažnost trestného činu, o zaplacení pokuty. Po zaplacení pokuty veřejný žalobce trestní stíhání jmenovaného zastavil. Následně byl však Hüseyin Gözütok pro tentýž skutek odsouzen v Německu. V související kauze byl německý občan Klaus Brügge stíhán belgickým soudem pro ublížení na zdraví belgické občanky. Souběžně byl ale pro tentýž skutek stíhán i v Německu. Ještě před rozhodnutím belgických orgánů navrhl německý veřejný žalobce jmenovanému mimosoudní vyřízení věci, pokud uhradí poškozené peněžitou částku 1.000 DEM. Po jejím zaplacení veřejný žalobce trestní stíhání zastavil.

Evropský soudní dvůr při posuzování obou kauz vycházel nikoliv z jazykového výkladu doslovného znění článku 54, konkr. slov „pravomocné rozhodnutí“, nýbrž z výkladu teleologického, upřednostňujícího účel a cíl tohoto ustanovení před formálním aspektem, a dospěl k závěru, že cíle čl. 54 by nemohlo být dosaženo, pokud čl. 54 nebude aplikován na rozhodnutí o konečném zastavení trestního stíhání v členském

státě také tehdy, jestliže takové rozhodnutí je přijato bez ingerence soudu a nemá formu soudního rozhodnutí.⁶⁵

Nikoli každé rozhodnutí veřejného žalobce o zastavení trestního stíhání však dle stávající judikatury Evropského soudního dvora spadá pod článek 54. Dne 10. 3. 2005 Evropský soudní dvůr rozhodl ve věci Miraglia tak, že pokud se veřejný žalobce rozhodne nepokračovat v trestním stíhání z důvodu, že trestní stíhání již bylo proti témuž obviněnému pro tentýž čin zahájeno v jiném členském státě, aniž by bylo provedeno jakékoli posouzení věci, nelze považovat takové rozhodnutí za rozhodnutí pravomocně odsuzující tuto osobu ve smyslu čl. 54. Konkrétně šlo v daném případě o to, že jmenovaný byl za spolupráce italské a nizozemské policie zatčen v Itálii za pašování heroinu. V souvislosti s tímž trestným činem však byl již dříve zatčen a později propuštěn v Nizozemsku. Nizozemské trestní stíhání však bylo zastaveno, přičemž jediným důvodem tohoto rozhodnutí byla skutečnost, že na jmenovaného byla v Itálii podána obžaloba. Rozhodnutí nizozemských orgánů o ukončení trestního řízení pana Miraglii nenásledovalo po skutkovém posouzení případu, ale bylo založeno výlučně na existenci souběžného trestního řízení v jiné zemi EU. Trestní stíhání v Itálii tak smysl principu *ne bis in idem* v Prováděcí úmluvě neporušilo.

Dále bylo v souvislosti s výkladem sousloví „pravomocné rozhodnutí“ Evropským soudním dvorem řešeno, zda za rozhodnutí tvořící překážku věci rozhodnuté ve smyslu čl. 54 lze považovat i zprošťující rozsudek soudu. K tomuto se Evropský soudní dvůr vyjádřil v případě Van Straaten (28. 9. 2006). Poukázal na to, že hlavní věta obsažená v jediné větě představující čl. 54 nijak neodkazuje na obsah rozsudku, který se stal pravomocným. Až ve vedlejší větě se čl. 54 týká situace odsouzení, když uvádí, že v tomto případě je zákaz trestních stíhání podmíněn zvláštním předpokladem. Pokud by obecné pravidlo uvedené v hlavní větě bylo použitelné pouze na odsuzující rozsudky, bylo by nadbytečné upřesňovat, že se zvláštní pravidlo použije pro případy odsouzení. Lze tedy uzavřít, že zásada zákazu

⁶⁵ Význam rozhodnutí Evropského soudního dvora ve spojené věci Gözütok a Brügge tkví také v tom, že zde Evropský soudní dvůr poprvé vyslovil předpoklad „vzájemné důvěry“: „Zásada zákazu dvojího trestu zakotvená v článku 54 nezbytně znamená, že mezi smluvními státy existuje vzájemná důvěra v jejich příslušné systémy trestního soudnictví a že každý z uvedených států přijme uplatnění trestního práva platného v ostatních smluvních státech, i kdyby uplatnění jeho vlastního vnitrostátního práva vedlo k odlišnému řešení.“

dvojitýho trestu zakotvená v čl. 54 Prováděcí úmluvy se uplatní na rozhodnutí soudních orgánů smluvního státu, kterým se obžalovaný pravomocně zprošťuje obžaloby pro nedostatek důkazů.

Ad 3)

Velkou pozornost, nepochybně zaslouženě, věnoval Evropský soudní dvůr při své rozhodovací činnosti ve věcech souvisejících s principem *ne bis in idem* výkladu klíčového pojmu „idem“, jinak řečeno otázce, co spadá pod pojem „tentýž čin“. Pro posouzení dané otázky je stěžejní zvolit správné kritérium, na základě něhož lze dojít k závěru, že jde o tentýž čin.

V úvahu přichází jednak hledisko skutku, jednak hledisko právní kvalifikace nebo chráněného zájmu.⁶⁶

Předmětnou otázkou se Evropský soudní dvůr zabýval v již shora zmiňovaném rozhodnutí ve věci *Van Esbroeck* (ze dne 9. 3. 2006). Z hlediska skutkového děje šlo v dané věci o odsouzení jmenovaného belgického občana v Norsku za nedovolený dovoz omamných látek z Belgie do Norska k pětiletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody (v roce 2000), po jehož částečném vykonání a podmíněném propuštění na svobodu bylo proti němu v Belgii zahájeno další trestní stíhání mj. na základě ustanovení čl. 36 odst. 2 písm. a) Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961, podle kterého každý z trestných činů uvedených v této úmluvě, mezi kterými se vyskytuje dovoz a vývoz omamných látek, bude považován za zvláštní trestný čin, byl-li spáchán v rozličných zemích.

Evropský soudní dvůr v takovém postupu belgických justičních orgánů shledal porušení principu *ne bis in idem* ve smyslu čl. 54.

V odůvodnění svého rozhodnutí pak použil jednak argumentaci opírající se o jazykový výklad článku 54, jednak právní argumenty plynoucí z výkladu provedeného metodou teleologickou a systematickou.

Pokud jde o jazykový argument, Evropský soudní dvůr konstatoval, že ze znění článku 54 vyplývá, že se toto ustanovení týká pouze skutkového posouzení dotčeného činu s vyloučením jeho právní kvalifikace, přičemž poukázal na pojmovou odlišnost

⁶⁶ Tomášek, M. a kol.: *Europeizace trestního práva*, Praha: Linde, 2009, str. 172

od jiných mezinárodních nástrojů, které zakotvují zásadu *ne bis in idem*, zejména od článku 14 odst. 7 Paktu a od článku 4 evropského Protokolu č. 7, které oba používají pojem „trestný čin“, zatímco článek 54 Prováděcí úmluvy termín „tentýž čin“. Z toho dovozuje relevantnost kritéria právní kvalifikace činu jako podmínku pro uplatnění zásady zákazu dvojího trestu zakotvené pouze u citovaných dvou smluv a nikoli u Prováděcí úmluvy.

V té části odůvodnění, jež se opírá o systematický a teleologický výklad článku 54, Evropský soudní dvůr zdůrazňuje, že možnost rozdílných právních kvalifikací téhož činu ve dvou různých členských státech nemůže být překážkou pro uplatnění článku 54. Ze stejného důvodu nelze přijmout ani kritérium totožnosti chráněného právního zájmu, neboť i to se může měnit v závislosti na smluvním státu. Kritérium vycházející z právní kvalifikace činu nebo z chráněného právního zájmu by totiž při neexistenci harmonizace vnitrostátních trestněprávních předpisů mohlo vytvářet tolik překážek svobodě pohybu v schengenském prostoru, kolik existuje trestněprávních systémů ve smluvních státech. Za těchto podmínek je jediným relevantním kritériem pro účely uplatnění čl. 54 kritérium totožnosti skutkové podstaty činu, chápané jako existence souboru konkrétních okolností, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu. Trestné činy spočívající ve vývozu a dovozu týchž omamných látek stíhané v různých smluvních státech této úmluvy musí být v zásadě považovány za „tentýž čin“ ve smyslu tohoto článku 54, přičemž konečné posouzení v tomto ohledu přísluší příslušným vnitrostátním orgánům.

Z citovaného právního výkladu pojmu „tentýž čin“ Evropský soudní dvůr vycházel i při rozhodování v časově následujících kauzách ve věcech Kraaijenbrink a Kratzinger (rozhodnutí ze dne 18. 7. 2007), kdy svůj závěr zaujatý ve věci Van Esbroeck dále doplnil a rozvinul. V odůvodnění prohlásil, že konečné posouzení, zdali jde v konkrétní věci o tentýž čin, je věcí příslušných vnitrostátních orgánů, které musí určit, zda dotčené podstatné skutkové okolnosti představují soubor skutkových okolností neoddělitelně spojených v čase, v prostoru, jakož i svým předmětem. Naopak, pokud podstatné skutkové okolnosti v jednom a druhém řízení takový soubor netvoří, nemůže pouhá okolnost, že orgán, před kterým probíhá druhé řízení, zjistí, že

domnělý původce uvedených skutkových konání jednal s tímž protiprávním úmyslem, dostatečně zaručovat existenci souboru vzájemně neoddělitelně spojených konkrétních okolností, který spadá pod pojem „tentýž čin“.

Ve věci Kretzinger jmenovaný v letech 1999 a 2000 v několika případech ve svém kamionu přepravoval z Řecka do Velké Británie cigarety, které byly předtím do Řecka nelegálně propašovány (tj. zboží nebylo na externích hranicích evropského trhu řádně procleno). Pachatel byl za transport pašovaného zboží krátkodobě zadržen italskou policií a v roce 2001 odsouzen v nepřítomnosti za trestný čin dovozu a držení pašovaného tabáku, a to hned dvěma italskými soudy. V tomtéž roce i přes znalost rozhodnutí italských orgánů odsoudil jmenovaného německý soud za nepřiznání cla za dovoz pašovaného zboží.

Právní věta rozsudku Evropského soudního dvora zní: Článek 54 se musí vykládat tak, že skutkové okolnosti, které spočívají v převzetí pašovaného zahraničního tabáku ve smluvním státě, v jeho dovozu do jiného smluvního státu a jeho držení v posledně uvedeném smluvním státě a které se vyznačují skutečností, že bylo od počátku úmyslem obviněného, jenž byl stíhán v obou smluvních státech, převézt tabák po jeho počátečním převzetí přes více smluvních států na místo určení, jsou konáními, která mohou spadat pod pojem „tentýž čin“ ve smyslu čl. 54. Konečné posouzení v tomto ohledu je věcí příslušných vnitrostátních orgánů.

Ve věci Kraaijenbrink byla jmenovaná jako nizozemská státní občanka v Nizozemsku odsouzena za podílnictví k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců za to, že se měla dopustit ukrytí finančních prostředků nabytých z obchodování s omamnými látkami, a to v období let 1994 a 1995. O tři roky později pak byla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v Belgii za to, že v průběhu prakticky totožného období uskutečnila řadu finančních transakcí, jejichž prostřednictvím se měla dopustit „praní“ peněz nabytých z obchodování s omamnými látkami.

Zobecníme-li závěry uvedené v odůvodnění rozhodnutí, lze konstatovat, že různá skutková konání spočívající zejména jednak v držení peněžních částek představujících výnosy z nedovoleného obchodu s omamnými látkami v jednom smluvním státě, a jednak ve směnění peněžních částek rovněž pocházejících

z takového nedovoleného obchodu ve směnárnách v jiném smluvním státě nemohou být považována za „tentýž čin“ ve smyslu čl. 54 z důvodu pouhé skutečnosti, že příslušný vnitrostátní orgán zjistí, že uvedená skutková konání jsou spojena tímž protiprávním úmyslem.⁶⁷

Na závěr je na místě uvést, že přes nepochybný příznivý dopad principu *ne bis in idem* na mobilitu osob v EU není jeho aplikace prosta otazníků. Nutno je zmínit určité nebezpečí, které může být s takovým výkladem pojmu „tentýž čin“, při němž se vychází výlučně z identity skutkové a ke konkrétní trestněprávní kvalifikaci užitě jednotlivými smluvními státy se nepřihlíží, spojeno.

Pokud by byl princip *ne bis in idem* důkladně uplatněn, mohlo by dojít (při absenci evropské úpravy vymezení národní jurisdikce v trestněprávních otázkách) i k jakémusi „jurisdiction-shopping“ u trestně stíhaných osob, kdy by „rychlejší“ rozhodnutí jednoho členského státu s mírnějšími procesními pravidly a trestními sankcemi mohlo zablokovat potrestání ve státě s relevantnějšími vazbami na příslušné protiprávní jednání. Zvláštní situace by pak mohla nastat u trestných činů osob spojených s politickými strukturami členského státu; zastavení v podstatě jen simulovaného trestního stíhání v kombinaci s principem *ne bis in idem* by mohlo sloužit jako právní překážka stíhání v jiném státě.⁶⁸

V praxi to tedy znamená, že pokud například bude pašerák drog vyvážen drogy z Nizozemska, které zaujímá ve vztahu k drogám podstatně liberálnější politiku než Česká republika, a bude tam také dopaden a odsouzen, pak bez ohledu na výši trestu tam stanovenou již orgány činné v trestním řízení v České republice trestní stíhání zahájit nemohou. K takovému závěru vede uplatnění definice totožnosti činu nezávisle na jeho trestněprávní kvalifikaci. Ke stejnému výsledku ale povede i v situaci, kdy bude za takový vývoz stíhán v jednom členském státě pouze proto, že porušil jeho celní nebo daňové předpisy (nebude-li tam obchodování s takovou drogou vůbec zakázáno – což může platit např. pro marihuanu, která v některých členských státech

⁶⁷ Tomášek, M. a kol.: *Europeizace trestního práva*, Praha: Linde, 2009, str. 176

⁶⁸ Šlosarčík, I.: *Judikatura ESD a trestní právo: Euro-Nemesis či Euro-přímiluvce?*, *Jurisprudence*, 2/2006

zakázána není). Zájem jiného členského státu, kterýž považuje obchodování a požívání této drogy za nebezpečné, zůstane bez ochrany.^{69 70}

Ad 4)

Poslední výkladová problematika, kterou se Evropský soudní dvůr při aplikaci principu *ne bis in idem* ve smyslu čl. 54 zabýval, se týká vymezení situací, jež je nutno považovat za výkon trestu. Podrobněji se k tomu vyjádřil v již shora zmiňovaném rozsudku v případě Kretzinger.

V dané věci byl pan Kretzinger krátkodobě zadržen italskou policií v okamžiku přistižení při činu převozu pašovaných cigaret a následně propuštěn. Pro jedno ze svých následujících překročení zákona byl již odsouzen, a to k podmíněnému trestu odnětí svobody.

Evropský soudní dvůr se v první řadě musel vypořádat s otázkou, zda-li podmíněný trest odnětí svobody, tedy trest s určitým časovým odkladem, je sankcí, která je „již vykonána“ nebo „právě vykonávaná“ ve smyslu čl. 54. Dospěl k závěru, že takové odsouzení je třeba považovat za sankci ve smyslu tohoto článku Prováděcí úmluvy. U uvedeného trestu je třeba mít za to, že je „právě vykonáván“ od okamžiku, kdy se odsouzení stalo vykonatelné, a dále v průběhu zkušební doby. Jakmile uplyne zkušební doba, je nutno mít tento trest za „již vykonaný“.

V souvislosti s touto otázkou Evropský soudní dvůr současně prohlásil, že krátkodobé policejní zadržení nebo vzetí do vazby naopak za sankci podle čl. 54 považovat nelze. Uvedený závěr odůvodnil jednak tím, že už z jazykového výkladu čl. 54 je zřejmé, že tento nemůže být použit dříve, nežli je vůči konkrétní osobě vydáno definitivní rozhodnutí (k policejnímu zadržení i ke vzetí do vazby dochází před konečným rozhodnutím), jednak poukazem na funkci a účel zadržení a vazby.

⁶⁹ Komárek, J.: „Tentýž čin“ v prostoru svobody, bezpečnosti a práva, *Jurisprudence*, 3 /2006

⁷⁰ Autor ve článku uvedeném v předešlé poznámce pro srovnání poukazuje na úpravu principu *ne bis in idem* ve Spojených státech amerických: „Nesmírně zajímavé srovnání nabízí Spojené státy americké, které na rozdíl od Evropské unie jsou skutečnou federací. Zde se uplatňuje princip *ne bis in idem* pouze ve vztahu k totožným trestným činům. Záleží tedy vždy na relevantní trestněprávní klasifikaci určitého jednání, zda bude možné provést trestní stíhání ještě jednou či nikoliv. To ovšem není všechno. Podle takzvané doktríny dvojí suverenity není vyloučeno, aby za tentýž trestný čin byl pachatel stíhán podle státního a následně federálního práva nebo naopak. Lze tedy tvrdit, že v rámci Evropské unie, která má v mnoha ohledech ve stupni integrace svých členských států do Spojených států daleko, v jiných oblastech naopak Spojené státy dalece předbíhá.“

Evropský soudní dvůr svojí rozhodovací činností nepochybně nepřímo ovlivňuje trestní právo členských států Evropské unie, resp. národní trestněprocesní legislativu. Ta se sice nemusí uzpůsobovat jím podaným výkladům, protože nakonec směřuje spíše na situaci vycházející z domácího práva a navíc formálně právně je rozsudek Evropského soudního dvora závazný pouze pro strany, vůči kterým byl učiněn. Ovšem právě v souladu s principy ekvivalence a efektivity národních procesních předpisů je třeba, aby zajistila, že s příslušníky členských států Schengenského prostoru bude zacházeno stejně jako s českými státními občany a že se jim dostane efektivní ochrany jejich práv.⁷¹

III. 3. 2. Zelená kniha o kompetenčních konfliktech a zásadě ne bis in idem v trestním řízení

Zelená kniha o kompetenčních konfliktech a zásadě ne bis in idem v trestním řízení⁷², předložená Evropskou komisí veřejnosti dne 23. 12. 2005 (dále jen Zelená kniha), upozorňuje na stále častěji se objevující situace, kdy dva či dokonce více členských států EU stíhá tutéž osobu pro tentýž skutek, jenž je trestným činem (tzv. pozitivní kompetenční konflikty). S ohledem na platné znění článku 54 Prováděcí úmluvy, jenž vyjadřuje princip ne bis in idem na evropské úrovni, totiž takovému paralelnímu trestnímu řízení v několika státech nic nebrání, neboť zmiňovaný článek zakazuje nové trestní stíhání či potrestání pouze za toho předpokladu, že již některý z členských států EU učinil v téže věci konečné rozhodnutí.

Taková situace však samozřejmě není žádoucí, a to hned z několika důvodů. Předně se vymyká zásadě hospodárnosti a rychlosti trestního řízení. Rovněž však ve svém důsledku porušuje práva obviněného na řádnou obhajobu (zvyšují psychologickou zátěž i náklady a složitost právního zastoupení) a omezuje další osoby zúčastněné na trestním řízení (svědky, znalce), kteří jsou povinni účastnit se vyšetřovacích a soudních úkonů prováděných orgány činnými v trestním řízení u

⁷¹ Lyčka, M.: Sjednocování trestního práva členských států ES/EU formou výkladu Schengenské dohody, *Trestněprávní revue*, č. 12/2007

⁷² Zelené knihy jsou dokumenty zveřejňované Evropskou komisí, které mají podpořit debatu a nastartovat proces konzultací na evropské úrovni k určitému tématu

všech členských států, kde se trestní řízení vede. Absence jakýchkoliv pravidel pro souběžné trestní řízení však může vést i k náhodným či dokonce svévolným výsledkům. Takový systém, resp. nahodilost lze také zneužít, a to jak ze strany pachatele, tak případně ze strany státu. Vzhledem k rozdílům nejen v trestním řízení, ale také v hmotněprávním posouzení činu, může být pro pachatele výhodnější, aby se nechal odsoudit (či dokonce zprostit) ve státě, jehož úprava je pro něj příznivější.⁷³

Cílem této Zelené knihy bylo zahájit rozsáhlé konzultace se zúčastněnými stranami o otázkách kompetenčních konfliktů včetně zásady *ne bis in idem*. V Zelené knize jsou uvedeny problémy, jež mohou vznikat za stávajícího stavu a návrhy jejich možných řešení, zejména pak náčrt možností pro zakotvení mechanismu, podle něhož by bylo rozhodováno, který z členských států EU bude v případě paralelních trestních řízení konkrétní trestní věc nakonec projednávat.

Základním předpokladem fungování takového mechanismu je dle Zelené knihy vzájemná informovanost členských států, resp. jejich příslušných orgánů činných v trestním řízení, u nichž je v dané věci trestní řízení vedeno, že je souběžně vedeno trestní řízení ve stejné věci v jiném členském státě, k níž by měla být nápomocná existence evidence o všech probíhajících trestních řízeních na národní úrovni. Další podmínkou pak je povinnost státu zdržet se zahájení trestního stíhání, příp. zastavit probíhající trestní stíhání, pokud se dozví o řízení v jiném členském státu.

Samotný mechanismus řešení pozitivních kompetenčních konfliktů, jehož cílem je dosažení shody ohledně členského státu, který bude v trestním řízení pokračovat, by pak měl probíhat v několika fázích. V první fázi, již Zelená kniha nazývá jako Označení a informování „zúčastněných stran“, by měl členský stát, jenž zahájil nebo zamýšlí zahájit trestní stíhání ve věci, okamžitě o této skutečnosti informovat jiný členský stát, u něhož lze s ohledem na vazby konkrétní trestní věci k tomuto státu předpokládat, že by mohl mít rovněž zájem o její stíhání. V následující druhé fázi by měly všechny dotčené státy, resp. jejich příslušné orgány, jež chtějí vést trestní stíhání v téže věci, spolu začít jednat o otázce „optimálního místa“ pro stíhání věci (toto stadium je označováno jako Konzultace/diskuse). Tento krok by pak mohl vést

⁷³ Tomášek, M. a kol.: *Europeizace trestního práva*, Praha: Linde, 2009, str. 176

k uzavření závazné dohody, jež by zabránila případnému znovuotevření diskuse. V případě, že by dohoda stran nebyla snadno dosažitelná, předpokládá Zelená kniha, že do řešení sporu, např. na základě iniciativy některého ze zúčastněných členských států, vstoupí nezávislý subjekt, jehož úkolem bude zprostředkovat mezi zúčastněnými stranami dialog, v rámci něhož by bylo možné objektivně posoudit jejich zájmy (jedná se o třetí fázi označenou jako Smírčí řízení/zprostředkování). Dle Zelené knihy nejvhodnějším prostředníkem pro tyto situace bude zřejmě příslušná instituce v rámci EU, ať nově vytvořená, či pověřená. Posledním možným krokem, pokud by ani smírčí řízení ke shodě nevedlo, by mohlo být vydání závazného rozhodnutí příslušnou institucí v rámci EU.

Zelená kniha dále obsahuje seznam kritérií, dle nichž má být při výběru příslušného členského státu (jeho orgánu) postupováno. Do popředí je stavěno kritérium místní příslušnosti. Rozhodující budou rovněž skutečnosti týkající se počtu svědků zdržujících se v jednotlivých členských státech, poměry obviněného z hlediska jeho možnosti účastnit se jednotlivých úkonů (jeho bydliště), kritéria týkající se zájmů poškozených, státních zájmů apod.

Vedle výše načrtnutého mechanismu přidělování konstruuje Zelená kniha ještě pravidlo přednosti, dle něhož by počínaje od určité fáze řízení byly ostatní členské státy povinny zastavit svá stíhání a zdržet se zahajování nových stíhání.

Dále se v Zelené knize navrhuje zvážit, zda je zapotřebí vyjasnit některé prvky a definice, například druhy rozhodnutí s možným účinkem *ne bis in idem* a/nebo co se rozumí pod pojmem „*idem*“ či „stejně skutečnosti“.

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že Zelená kniha pojímá zásadu *ne bis in idem* v širším rozsahu nežli článek 54 Prováděcí úmluvy (a nežli český trestní řád a většina právních úprav evropských států), neboť navrhuje zastavení trestního řízení už z důvodu probíhajícího, nikoli až pravomocně ukončeného trestního řízení. Nadto předpokládá, že do budoucna bude platit přísný zákaz uplatnění jakýchkoliv výhrad a výjimek ze zásady *ne bis in idem*, neboť pouze takto je možno docílit efektivního fungování uvedeného mechanismu a efektivního uplatnění této základní zásady trestního řízení.

III. 3. 3. Úprava principu ne bis in idem na evropské úrovni de lege ferenda

Jak je již zřejmé z výše rozebraného obsahu Zelené knihy o kompetenčních konfliktech a zásadě ne bis in idem, směřuje Evropská unie k zakotvení zásady ne bis in idem v pojetí širším, nežli bylo doposud obvyklé, a to ve formě, jež by byla závazná pro všechny členské státy Evropské unie.

Lze přisvědčit závěru, že jasně, stručně, srozumitelně a výstižně formulovaná zásada ne bis in idem na evropské úrovni, jež by byla vynutitelná u všech členských států ve stejné míře, by nepochybně přispěla nejen ke zvýšení efektivity trestního řízení vůbec, ale i k ochraně práv obviněných, jakož i k šetření práv a zájmů ostatních stran (subjektů, účastníků) trestního řízení.⁷⁴

Pokud jde o formu právní úpravy, jeví se jako nejvhodnější rámcové rozhodnutí, neboť rámcová rozhodnutí jsou závazná pro členské státy co do výsledku, kterého má být dosaženo, přičemž volba forem a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům; nemají tedy přímý účinek.

Již v roce 2003 předložilo Řecko Radě Evropské unie návrh rámcového rozhodnutí týkajícího se aplikace principu ne bis in idem. Jeho cílem mělo být stanovení obecných právních pravidel aplikace principu ne bis in idem tak, aby byla zjištěna jednotnost ve výkladu i v aplikaci. Za tím účelem byly v návrhu definovány i pojmy „trestný čin“, „rozsudek“, „Lis pendens“, „idem“. Zásadní odlišnosti od čl. 54 a násl. Prováděcí úmluvy pak spočívaly ve dvou aspektech. Jednak byla připuštěna možnost nového projednání věci v souladu s vnitrostátní úpravou členského státu, jestliže se objeví nová fakta nebo skutečnosti anebo trpí-li předchozí řízení zásadní vadou, která mohla mít vliv na výsledek rozhodnutí, jednak se předpokládalo zavedení již překážky věci projednávané a v souvislosti s tím zakotvení mechanismu pro řešení kompetenčních konfliktů.⁷⁵ Tento návrh rámcového rozhodnutí nebyl přijat.

⁷⁴ Prouza, D.: Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu ve světle Zelené knihy o konfliktech jurisdikce a zásadě ne bis in idem v trestním řízení, *Trestněprávní revue*, č. 6/2006

⁷⁵ Blíže k obsahu návrhu rámcového rozhodnutí srov. Tomášek, M. a kol.: *Europeizace trestního práva*, Praha: Linde, 2009, str. 179

Mimo jiné i v souvislosti s efektivním uplatněním principu *ne bis in idem* v jeho širším pojetí, jež předpokládá vysokou míru vzájemné informovanosti členských států, se objevila myšlenka zřízení evropského registru trestního řízení, který by shromažďoval potřebné informace, které by mu byly v pravidelných intervalech doručovány členskými státy, a jež by byly ve všech jazycích členských států přístupné zásadně všem členským státům.⁷⁶

III. 3. 3. 1. Návrh Rámcového rozhodnutí Rady o předcházení kompetenčním sporům v trestním řízení a jejich řešení

Z podnětu České republiky, Polské republiky, Republiky Slovinsko, Slovenské republiky a Švédského království byl dne 20. 1. 2009 v Bruselu připraven návrh Rámcového rozhodnutí Rady o předcházení kompetenčním sporům v trestním řízení a jejich řešení. Ohledně tohoto návrhu byla za doby českého předsednictví dne 5. 4. 2009 přijata politická dohoda, přičemž jeho formální přijetí Radou se očekává v průběhu druhé poloviny roku 2009. Cílem opatření stanovených v tomto rámcovém rozhodnutí by mělo být předcházet kompetenčním sporům a řešit je, zajistit, aby řízení probíhala v rámci nejvhodnější příslušnosti, a zavést větší průhlednost a objektivitu při volbě trestní příslušnosti v situacích, kdy skutečnosti případu náležejí do příslušnosti dvou nebo více členských států.

Ze samotného obsahu návrhu je zřejmé, že navrhované Rámcové rozhodnutí má oproti Zelené knize z roku 2005, jakož i oproti řeckému návrhu Rámcového rozhodnutí z roku 2003, ohledně něhož politická shoda dosažena nebyla, daleko menší „ambice“.

Předně je třeba konstatovat, že se nikterak nesnaží o vymezení a zakotvení principu *ne bis in idem* na evropské úrovni a v této souvislosti se ani nijak nevěnuje definicím relevantních pojmů; výslovně se v něm prohlašuje, že se nikterak nedotýká zásady *ne bis in idem*, jak ji stanoví Prováděcí úmluva a související judikatura Evropského soudního dvora, ani nemá za účel ji upravovat, a to ani nepřímo.

⁷⁶ K tomuto blíže viz Prouza, D.: Zásada *ne bis in idem* v českém trestním procesu ve světle Zelené knihy o konfliktech jurisdikce a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení, *Trestněprávní revue*, č. 6/2006

Víceméně se omezuje, jak už jeho název napovídá, na vytvoření mechanismu, jehož cílem je předcházet vedení paralelních trestních řízení ve více členských státech proti jednomu obviněnému v téže věci, a tím umožnit důslednější respektování principu *ne bis in idem*.

Oproti Zelené knize je však třeba poukázat i na tu skutečnost, že nepředpokládá, že by v situacích, kdy výjimečně nedojde mezi členskými státy, které mají zájem na vedení trestního řízení v dané věci, k dohodě o volbě nejvhodnějšího státu, některý z orgánů EU vydal v tomto směru závazné rozhodnutí, ačkoliv se spoluprací s Eurojustem jakožto s jedním z orgánů EU počítá. Naopak se v tomto Rámcovém rozhodnutí výslovně prohlašuje, že žádný z dotčených členských států by neměl být povinen vzdát se své příslušnosti ani ji převzít, aniž by si to sám přál. Pokud nedojde k dohodě, měly by si členské státy ponechat právo zahájit trestní řízení ve věci kteréhokoli trestného činu, který spadá do jejich příslušnosti.

Navrhovaným Rámcovým rozhodnutím se zavádí jednak procedurální rámec, v němž si vnitrostátní orgány vyměňují informace o probíhajícím trestním řízení s cílem zjistit, zda v jiném členském státě neprobíhají souběžná řízení v téže věci, a v němž mohou zahájit přímé konzultace s cílem shodnout se na výběru nejvhodnější příslušnosti, jednak pravidla a společná kritéria, jež jsou členskými státy zohledňována, kdykoli usilují o dohodu ohledně nejvhodnější příslušnosti pro vedení trestního řízení v konkrétní věci. Rámcové rozhodnutí počítá s tím, že si každý z členských států určí tzv. pověřený orgán, tj. orgán, který bude určen jako orgán oznamující a odpovídající (jinými slovy orgán zajišťující výměnu informací).

Samotný mechanismus pak má probíhat v podstatě ve dvou fázích. První fáze spočívá ve výměně informací. Jestliže orgány členského státu zjistí, že skutečnosti, které jsou předmětem probíhajícího řízení, vykazují významnou souvislost⁷⁷ s jiným členským státem nebo státy, oznamující orgán prvně uvedené členského státu oznámí odpovídajícím orgánům členských států, se kterými řízení vykazuje významnou souvislost, že takové řízení probíhá, aby zjistil, zda odpovídající členské státy vedou

⁷⁷ Podle návrhu Rámcového rozhodnutí o významnou souvislost jde zejména tehdy, pokud k jednání, jímž měl být trestný čin spáchán, příp. k jeho podstatné části, došlo na území jiného členského státu. Naopak významná souvislost není dána pouze tou skutečností, že je obviněný státním příslušníkem jiného členského státu.

trestní řízení v dané věci. Oznámení, jež musí mít přesně stanovený obsah, provedou na formuláři, který bude přílohou Rámcového rozhodnutí. Obdobný formulář pak použije odpovídající orgán, jenž by měl ve lhůtě 15 dnů od přijetí oznámení zaslat oznamujícímu orgánu odpověď na oznámení, z níž by bylo zřejmé zejména to, zda má v téže věci zahájeno trestní řízení či zda má zájem takové řízení zahájit.

Po předání odpovědi na oznámení, příp. při jejím předávání mají být, v případě, že tu hrozí nebo už existuje kompetenční konflikt, zahájeny přímé konzultace. Jejich cílem je zvolit nejvhodnější příslušnost pro vedení trestního řízení v dané věci. Rámcové rozhodnutí obsahuje seznam kritérií, jež mají vliv na určení nejvhodnější příslušnosti. Obecně je upřednostňován princip teritoriality a teprve neuplatní-li se toto kritérium místa spáchání trestného činu, mohou výběr ovlivnit další faktory svědčící výrazně ve prospěch některého členského státu. Jejich výčet je pouze demonstrativní. Jsou jimi např. státní příslušnost nebo trvalý pobyt obviněného, důležité zájmy obětí, důležité zájmy obviněných osob, místo, kde se nachází důležité důkazní prostředky, bydliště důležitých svědků, fáze trestního řízení atd.

Jak již výše uvedeno, předpokládá navrhované Rámcové rozhodnutí spolupráci s Eurojustem. Tato mimo jiné zahrnuje povinnost členských států oznámit Eurojustu skutečnost, že nedošlo k dohodě, včetně uvedení důvodů, proč dohody nebylo dosaženo.

Rámcové rozhodnutí počítá s tím, že členské státy mohou mít uzavřeny bilaterální nebo multilaterální dohody, které jim umožňují dosáhnout cíle sledovaného Rámcovým rozhodnutím rychlejším a účinnějším způsobem. Samotná existence tohoto Rámcového rozhodnutí aplikaci těchto dohod nebrání.

Tak jako v případě kteréhokoliv jiného rámcového rozhodnutí bude v závěru Rámcového rozhodnutí Rady o předcházení kompetenčním sporům v trestním řízení a jejich řešení stanovena lhůta, v níž budou členské státy povinny přijmout opatření pro dosažení souladu s tímto Rámcovým rozhodnutím a současně povinny předložit znění právních předpisů, kterými ve svém vnitrostátním právu provedou povinnosti, jež pro ně budou plynout z tohoto Rámcového rozhodnutí.

III.4. Římský statut Mezinárodního trestního soudu

Římský statut, jímž byl Mezinárodní trestní soud⁷⁸ založen a jenž byl přijat dne 17. 6. 1998, přičemž v platnost vstoupil až dne 1. 7. 2002, upravuje zásadu *ne bis in idem* ve svém článku 20 takto:

„1) S výjimkou případů stanovených tímto statutem nemůže Soud nikoho soudit pro jednání zakládající skutkovou podstatu zločinů, pro něž Soud tuto osobu již dříve odsoudil nebo zprostil obvinění.

2) Nikdo nemůže být souzen jiným soudem pro zločin uvedený v čl. 5⁷⁹, pro něž Soud tuto osobu již dříve odsoudil nebo zprostil obvinění.

3) Osoba, která již byla souzena jiným soudem pro jednání uvedené v čl. 6, 7 nebo 8⁸⁰, nemůže být souzena Soudem pro totéž jednání, s výjimkou případů, kdy řízení před jiným soudem:

a) bylo vedeno s úmyslem chránit dotčenou osobu proti trestní odpovědnosti za zločiny spadající do jurisdikce Soudu, nebo

b) v jiném ohledu nebylo vedeno nezávisle nebo nestranně v souladu s normami řádného procesu uznávanými mezinárodním právem a bylo vedeno způsobem, který za daných okolností nebyl slučitelný s úmyslem postavit dotčenou osobu před soud.

Z citovaného znění článku 20 Římského statutu je zřejmé, že tento dopadá na případy konkurence jurisdikcí na vertikální úrovni. V tomto případě se však nejedná o konkurenci *stricto sensu*, neboť vztah národní jurisdikce k jurisdikci Mezinárodního trestního soudu je založen na principu komplementarity, tj. Mezinárodní trestní soud může konat řízení jen v případě, kdy vnitrostátní soudní systémy nejsou schopné či ochotné provádět vyšetřování nebo stíhání zločinů uvedených ve Statutu tohoto soudu.⁸¹

Pokud jde o vymezení principu *ne bis in idem* je zřejmé, že článek 20 v odst. 1 a 2 zaručuje obviněnému možnost dovolávat se jeho uplatnění před kterýmkoliv

⁷⁸ Mezinárodní trestní soud je prvním stálým mezinárodním soudním orgánem, jenž působí od roku 2002 v Haagu, přičemž do jeho pravomoci patří vyšetřování a stíhání jednotlivců za nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva, tj. genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny, zločin agrese.

⁷⁹ Tj. pro kterýkoliv zločin spadající do jurisdikce Soudu

⁸⁰ Čl. 6 upravuje zločiny genocidy, čl. 7 zločiny proti lidskosti, čl. 8 válečné zločiny

⁸¹ Tomášek, M. a kol.: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009, str. 160

národním soudem nebo před Mezinárodním trestním soudem, jestliže již byl Mezinárodním trestním soudem odsouzen nebo zproštěn viny pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin spadající do jurisdikce Mezinárodního trestního soudu. Významný je ovšem zejména jeho třetí odstavec, kde je zakotveno omezení dosahu principu ne bis in idem, a to s cílem zamezit jeho zneužití tak, jak je o této možnosti zmínka shora v souvislosti s Prováděcí úmluvou, jejíž znění na případné „jurisdiction-shopping“ nepamatuje.⁸²

Pro Českou republiku vstoupí Římský statut v platnost dne 1. 10. 2009, kdy se Česká republika stane jeho 110. smluvní stranou. K ratifikaci této mezinárodní úmluvy prezidentem republiky totiž došlo až dne 8. 7. 2009, ačkoliv podepsána byla již na jaře roku 1999. Cesta k ratifikaci však byla velmi zdlouhavá, neboť bylo pochybováno o souladu této mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem ČR. Nakonec bylo rozhodnuto, že tato smlouva bude považována za smlouvu dle čl. 10a odst. 1 Ústavy⁸³, čímž získá sama o sobě postavení ústavního zákona. Senát souhlasil s její ratifikací dne 16. 7. 2008, Poslanecká sněmovna dne 29. 10. 2008.⁸⁴

IV. K nepřipustnosti trestního stíhání z důvodu předchozího postižení za správní delikt ve světle judikatury Nejvyššího soudu

Do vynesení přelomového rozsudku sp. zn. 11 Tdo 738/2003, jímž Nejvyšší soud rozhodl dne 22. 7. 2004 o dovolání obviněného M. Ch. proti usnesení Krajského soudu v Praze č.j. 11 To 56/2003-95 ze dne 6. 3. 2003 jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Okresního soudu v Kolíně pod sp. zn. 3 T 34/2002, vycházely orgány činné v trestním řízení při zvažování, zda v konkrétní posuzované věci nejsou dány okolnosti odůvodňující nepřipustnost trestního stíhání z důvodu aplikace principu ne bis in idem bez jakékoliv výjimky z toho základního předpokladu, že postih určitého

⁸² K této problematice blíže viz Pipek, J.: Jurisdikce mezinárodního trestního soudu a princip ne bis in idem, Právník, 12/2003

⁸³ Dle čl. 10a odst. 1 Ústavy mohou být mezinárodní smlouvou některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní orgány nebo instituce

⁸⁴ K podrobnostem o procesu směřujícím od podpisu Římského statutu k jeho ratifikaci prezidentem republiky srov. např. Stanovisko Odboru legislativy a práva Kanceláře prezidenta republiky k ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, uveřejněné dne 8. 7. 2009 na internetových stránkách www.hrad.cz

skutku jako přestupku či jiného správního deliktu ve správním (přestupkovém) řízení nečiní překážku trestního stíhání a odsouzení jeho pachatele v trestním řízení. Plně tak respektovaly právní názor vycházející z rozhodnutí, týkajícího se uvedené problematiky a publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek po číslem 47/1989, dle jehož právní věty je sice třeba k uloženému opatření za přestupek přihlídnout při stanovení druhu trestu, popřípadě jeho výměry, avšak sama okolnost, že dřívější řízení vedené proti obviněnému skončilo pravomocným rozhodnutím orgánu oprávněného projednávat přestupky, nebrání trestnímu stíhání stejné osoby pro též skutek.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2004 sp. zn. 11 Tdo 738/2003, které vzbudilo velký ohlas v odborných kruzích i u široké právnické veřejnosti, do tohoto, do té doby vžitého a ustáleného náhledu orgánů činných v trestním řízení na uvedenou problematiku zásadním způsobem zasáhlo a významnou měrou ovlivnilo a inspirovalo další aplikační praxi.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2004, sp. zn. 11 Tdo 738/2003, byl pod č. T 736, sešit č. 10, uveřejněn v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu s touto právní větou:

„Je porušením zásady ne bis in idem ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jestliže byl obviněný trestně stíhán a odsouzen pro stejný skutek, který byl jako čin trestněprávní povahy již dříve projednán příslušným správním orgánem v přestupkovém řízení, jež skončilo pravomocným rozhodnutím, kterým byl tento čin obviněného posouzen jako přestupek, pokud ke zrušení tohoto rozhodnutí správního orgánu nedošlo. V takovém případě ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) tr. řádu ve spojení s čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod činí trestní stíhání nepřijatelným. Bylo-li přesto vedeno trestní stíhání obviněného pro tentýž skutek, pro který již byl postižen (nebo zproštěn viny) ve správním řízení, a skončilo-li takové trestní stíhání odsuzujícím rozhodnutím ve věci samé ve smyslu § 265a odst. 2 tr. řádu, je tím naplněn důvod dovolání dle § 265b odst. 1 písm. e) tr. řádu.“

Z citované právní věty je zřejmé, že předmětné rozhodnutí Nejvyššího soudu výše uvedenou koncepci zásady ne bis in idem ve vztahu k případům, kdy trestnímu

stíhání obviněného pro trestný čin předchází postižení téže osoby pro tentýž skutek ve správním řízení (příp. i jen vedení takového správního řízení), vycházející z předpokladu, že dřívější potrestání za přešupek nebo jiný správní delikt netvoří překážku věci rozhodnuté a nebrání dalšímu potrestání za tento skutek jako za trestný čin, výrazným způsobem narušilo a přestože bylo v následujícím období podrobena ze strany odborné právnické veřejnosti nemalé kritice, a to zejména pokud jde o jeho odůvodnění, neboť samotný právní závěr příslušného senátu Nejvyššího soudu vyjádřený v jeho výrokové části byl v odborných kruzích shledán správným, jeho vliv na další soudní praxi je nepřehlédnutelný.

V této souvislosti je ovšem nutno zmínit, že i přes svůj s určitou nadsázkou řečeno „revoluční“ přístup k posouzení daného problému nebylo toto rozhodnutí trestním kolegiem Nejvyššího soudu schváleno k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, a to z důvodu určitých pochybností jednak o správnosti jeho odůvodnění ve všech jeho bodech, jednak o jeho obecné použitelnosti ve všech případech, kdy se koná trestní stíhání pro týtž čin (skutek) poté, co obviněný byl za něj postižen v řízení o přestupku. Bylo mimo jiné poukázáno i na rozdílnost aplikační praxe Evropského soudu pro lidská práva v této oblasti, na otázky roztříštěnosti úpravy správního trestání, na posuzování kázeňských deliktů, souběhů právních kvalifikací atd.⁸⁵

Předmětem dalšího výkladu je podstatný obsah citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu, po němž následuje stručný přehled výhrad vůči některým částem jeho odůvodnění, které se po jeho zveřejnění objevily na stránkách odborné časopisecké literatury. V závěrečné části se podává přehled další judikatury Nejvyššího soudu.

⁸⁵ blíže viz Drašík, A.: K některým trestním rozhodnutím neschváleným k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek – III. K nepřipustnosti trestního stíhání z důvodu předchozího postižení za přešupek. Trestněprávní revue, 6/2005

IV. 1. K obsahu rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003⁸⁶

Rozsudkem ze dne 22. 7. 2004, sp. zn. 11 Tdo 738/2003, (dále jen Rozsudek) Nejvyšší soud v senátu složeném z předsedy JUDr. Stanislava Rizmana a soudců JUDr. Antonína Draštika a JUDr. Alexandra Sotoláře stručně řečeno shledal důvodným dovolání obviněného M.Ch. a zrušil usnesení krajského soudu, jímž bylo zamítnuto jeho odvolání, a současně z podnětu tohoto dovolání v dotčené části zrušil odsuzující rozsudek okresního soudu (a to z důvodu aplikace zásady beneficium cohaesionis i ve vztahu ke spoluobviněným F. Ch. a J. Č.) a sám rozhodl tak, že se trestní stíhání obviněných M.Ch., F. Ch. a J. Č. pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin krádeže dle § 247 odst. 1 písm. a) tr. zákona, jehož se podle obžaloby státního zástupce dopustili tím, že společně odcizili z nezajištěného volně přístupného objektu třináct dvoutrubicových a dvacetšest čtyřtrubicových zářivkových osvětlovacích těles v celkové hodnotě 16.900,-Kč z důvodu uvedeného v § 11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a v článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, publikované pod č. 209/1992 Sb., zastavuje.

Obviněný ve svém dovolání, jehož podstatný obsah je citován v odůvodnění Rozsudku, argumentoval zejména tou skutečností, že soudy obou stupňů jej uznaly vinným skutkem kvalifikovaným jako trestný čin krádeže dle § 247 odst. 1 písm. a) trestního zákona a odsoudily jej za tento čin, ačkoliv pro něj již byl předtím postižen přestupkovou komisí a byl mu uložen trest v podobě pokuty ve výši 500,-Kč; dovolatel tedy namítá nerespektování principu ne bis in idem. Tato skutečnost dle jeho soudu bránila vedení trestního stíhání proti němu pro tentýž skutek a způsobila nezákonnost meritorního rozhodnutí obou stupňů. V uvedeném pochybení pak obviněný spatřoval naplnění dovolacího důvodu dle § 265b odst. 1 písm. e) trestního řádu, neboť proti němu bylo vedeno trestní stíhání, ačkoliv bylo nepřípustné.

Nejvyšší soud se s uvedenou námitkou obviněného ztotožnil a shledal jeho dovolání opodstatněným.

⁸⁶ celé znění rozhodnutí lze nalézt na webových stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz

Z jeho právní argumentace obsažené v odůvodnění jeho rozhodnutí je na místě uvést zejména následující:

Nejvyšší soud dospěl k závěru, že v uvedené věci neplynula nepřipustnost trestního stíhání obviněného z vnitrostátních norem upravujících nepřipustnost trestního stíhání z důvodu principu ne bis in idem, tj. ani z článku 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, ani z ust. § 11 odst. 1 písm. f), g), h) trestního řádu či § 11a trestního řádu, nýbrž z norem obsažených v mezinárodních smlouvách, jimiž je Česká republika vázána, konkr. pak z čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobody.

Z citovaných vnitrostátních norem se pak Nejvyšší soud blíže zabýval ust. § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu (další nebyla v uvedeném kontextu ani aktuální), přičemž shledal, že ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu zakládá nepřipustnost trestního stíhání pro určitý skutek pouze to, že pro něj již v minulosti bylo vedené trestní stíhání podle trestního řádu a že to skončilo buď pravomocným usnesením soudu nebo státního zástupce o jeho zastavení anebo pravomocným odsuzujícím nebo zprošťujícím rozsudkem soudu, pochopitelně za předpokladu, že takové rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno. Z toho lze dovodit, že trestnímu stíhání pro týž skutek nebrání ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu to, že pro něj byl obviněný postižen v přestupkovém řízení, v němž byl takový skutek posouzen jako přestupek. Případnou tvrdost této právní konstrukce zmírňuje do jisté míry ust. § 38 odst. 2 a 3 trestního zákona, které stanoví povinnost zohlednit při novém odsouzení předchozí potrestání jiným orgánem pro týž skutek.

Z uvedeného plyne, že dosavadní judikatura obecných soudů reprezentovaná např. rozhodnutím publikovaným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 47/1989 plně korespondovala s citovanou vnitrostátní úpravou nepřipustnosti trestního stíhání z důvodu zásady ne bis in idem. Nejvyšší soud však shledal, že neodpovídá nynějšímu znění § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu a mezinárodním smlouvám, jimiž je Česká republika vázána a které jsou ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR postaveny na roveň ústavním předpisům a ve smyslu čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR přímo aplikovatelné obecnými soudy.

Podle názoru Nejvyššího soudu, vyjdeme-li z přesného překladu anglického či francouzského znění článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobody do českého jazyka (a nikoliv z oficiálního znění publikovaného ve Sbírce zákonů)⁸⁷, musíme dojít k závěru, že zásadu *ne bis in idem* – právo nebýt souzen nebo trestán – ve smyslu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je nutno vztáhnout jak na činy patřící podle českého právního řádu mezi trestné činy, tak i na činy spadající mezi přestupky, a to ve všech kombinacích, které mezi nimi přicházejí v úvahu. Zákaz dvojího stíhání a potrestání vyplývající ze zásady *ne bis in idem* v podobě vymezené Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod se tedy uplatní ve čtyřech typově odlišných situacích (pouze ovšem za předpokladu, že první pravomocné rozhodnutí o daném činu nebylo zrušeno v předepsaném řízení z podnětu mimořádného opravného prostředku):

- osobu, jejíž trestní stíhání pro určitý čin již meritorně skončilo, není možné pro týž čin znovu trestně stíhat a potrestat, a to bez ohledu na to, zda je v daném činu nově spatřován stejný trestný čin jako v dřívějším trestním řízení nebo jiný trestný čin,
- proti osobě, jejíž trestní stíhání pro určitý čin již meritorně skončilo, není možné pro týž čin vést přestupkové řízení a postihnout ji za takový čin znovu a tentokrát jej kvalifikovat jako přestupek, zatímco předtím byl takový čin kvalifikován jako trestný čin,
- proti osobě, jejíž přestupkové řízení před příslušným správním orgánem pro určitý čin již skončilo meritorním rozhodnutím, nelze vést další přestupkové řízení pro týž čin a znovu ji za něj postihnout, byť by tento čin byl po právní stránce kvalifikován jako jiný přestupek než v prvním případě,
- osobu, jejíž přestupkové řízení pro určitý čin již meritorně skončilo rozhodnutím příslušného správního orgánu, není možné pro týž čin trestně stíhat a odsoudit ji, byť by byl nově tento čin kvalifikován jako trestný čin, zatímco v již skončeném přestupkovém řízení byl kvalifikován jako přestupek.

⁸⁷ „Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.“

K výše citovanému však Nejvyšší soud zdůrazňuje, že uvedené principy nelze s ohledem na specifické pojetí činu podle Úmluvy o ochraně lidských práv základní svobod, vztáhnout na všechny činy kvalifikovatelné správními orgány smluvních stran této úmluvy jako přestupky, nýbrž toliko na ty z nich, které mají trestněprávní povahu.

Pokud jde o vnitrostátní úpravu principu *ne bis in idem*, poukazuje Nejvyšší soud v souvislosti s výše uvedeným na tu skutečnost, že článek 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, jakož i ust. § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) trestního řádu a § 11a trestního řádu, se vztahují jen na trestní stíhání pro činy kvalifikované jako trestné činy a nedopadá na žádnou z dalších tří výše uvedených alternativ. Vedle toho je princip *ne bis in idem* zaručen v § 76 odst. 1 písm. g) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění, který však dopadá pouze na případy jednočinného souběhu trestného činu a přestupku a na případy po sobě jdoucích rozhodnutí o přestupcích. Naproti tomu na poslední z výše uvedených alternativ se žádná vnitrostátní norma zakotvující nepřipustnost trestního stíhání s poukazem na aplikaci principu *ne bis in idem* nevztahuje. O zastavení trestního stíhání pro týž čin téže osoby, o němž již bylo pravomocně rozhodnuto příslušným orgánem v přestupkovém řízení, se zmiňují ust. § 172 odst. 2 písm. b), § 223 odst. 2 a § 257 odst. 1 písm. c) trestního řádu toliko jako o fakultativní možnosti. Přesto neshledává Nejvyšší soud platnou českou právní úpravu v rozporu s čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy, a to s ohledem na ust. § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu. Dle citovaného ustanovení je trestní stíhání nepřipustné i tehdy, pokud jeho vedení brání vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Brání-li tedy právní vymezení principu *ne bis in idem* v článku 4 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobody i trestnímu stíhání určité osoby, za čin, pro nějž již byla pravomocně postižena v přestupkovém řízení, pak proti ní nelze v České republice s ohledem na ust. § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu vést trestní stíhání pro týž čin dříve, než bylo předchozí rozhodnutí přestupkového orgánu ohledně téhož činu zrušeno v předepsaném řízení.

V další části odůvodnění se Nejvyšší soud zabývá otázkou, jak postupovat při hodnocení, zda se jedná o tentýž čin, pro nějž je citovaným článkem Úmluvy zakotven princip *ne bis in idem*, a to jak ve vztahu k předešlému trestnímu řízení, tak

ve vztahu k předešlému přestupkovému řízení, či o tentýž čin v tomto smyslu nejde. Nejvyšší soud dochází k tomu zásadnímu závěru, že je v principu možné při řešení tohoto problému vyjít z české právní konstrukce totožnosti skutku, současně je však nezbytné náležitě zohlednit judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a vyložit daný pojem z hlediska aplikace Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. A právě poměrně podrobnému rozboru judikatury Evropského soudu pro lidská práva týkající se aplikace článku 4 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobody a citacím z jednotlivých rozhodnutí je věnována následující část odůvodnění.

Dle názoru Nejvyššího soudu je možno na základě předmětné judikatury Nejvyššího soudu učinit následující zásadní závěry:

- Evropský soud pro lidská práva se nepřiklonil k názoru, že zákaz ne bis in idem je omezen pouze na trestní řízení
- Z hlediska uplatnění zásady ne bis in idem je rozhodující totožnost skutku a nikoliv totožnost právní kvalifikace (v této souvislosti Nejvyšší soud sice konstatuje, že řešení, k nimž dospěl Evropský soud pro lidská práva v dosavadní judikatuře jsou rozporná, současně ovšem poukazuje zejména na odůvodnění rozhodnutí ve věci F. versus Rakousku z 29. 5. 2001, S. versus Rakousko z 6. 6. 2001 a W.F. versus Rakousko z 30. 5. 2002, z nichž tento závěr spolehlivě vyplývá⁸⁸).
- Při definování trestní oblasti (tj. při výkladu Úmluvou používaných pojmů „trestný čin“, „obviněný z trestného činu“, „trestní věc“, „trestní řízení“, „potrestání“... Evropský soud pro lidská práva zaujímá autonomní přístup, tj. vykládá uvedené pojmy zcela nezávisle na jejich obsahu a významu, který tyto pojmy mají v právním řádu státu, o jehož případ jde, a to v zájmu zajištění stejné úrovně ochrany lidských práv ve všech smluvních státech Úmluvy (v

⁸⁸ Z odůvodnění jmenovaných rozhodnutí Nejvyšší soud cituje: „...znění článku 4 protokolu č. 7 nemluví o „stejném porušení zákona“ (the same offence), nýbrž o souzení a potrestání „znovu“ (again) za porušení zákona, pro které již dotyčný byl konečným rozhodnutím osvobozen nebo postížen – zatímco tedy pouhá skutečnost, že jediný čin (single act) představuje více než jedno porušení zákona (offence) není s tímto článkem v rozporu, dvojí souzení nebo potrestání dotyčného za jeden čin nominálně naplňující různá porušení zákona je jeho porušením“

této souvislosti Nejvyšší soud cituje z rozsudku Engel a další versus Nizozemí z 8. 6. 1986).

- Za trestní řízení považuje Evropský soud pro lidská práva důsledně veškerá řízení vedená o činech kvalifikovaných podle vnitrostátního práva jako trestné činy. Z řízení vedených o činech kvalifikovaných vnitrostátním právem jako přestupky řadí mezi tato řízení (požívající ochrany podle článku 6 Úmluvy a podle článku 4 jejího protokolu č. 7) pouze ta, která mají trestněprávní povahu. Při posuzování povahy těchto řízení pak klade důraz na typ deliktu (zkoumá, zda porušený zájem chráněný zákonem je obecný či partikulární a zda je daná právní norma adresována všem nebo určité skupině lidí) a na typ uplatnitelné sankce (zda má represivní povahu), přičemž tato dvě kritéria se uplatní alternativně.⁸⁹
- Zásadu ne bis in idem je na místě ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod uplatnit vedle trestných činů toliko ve vztahu k přestupkům tzv. trestněprávní povahy (jedná se o přestupky, které současně vykazují základní rysy skutkových podstat trestných činů stejné povahy – např. krádež, zpronevěra, podvod a další).

Ve zbylé části odůvodnění aplikuje Nejvyšší soud své shora naznačené právní závěry na danou trestní věc obviněného M. Ch.

Z trestního spisu zjišťuje, že policejní orgán v původním trestním řízení nezjistil dostatečně vyšší způsobené škody a věc odevzdal s podezřením, že jde o přestupek. Příslušný správní úřad rozhodující o tomto přestupku, udělil pachateli pokutu v blokovém řízení a přestupkové řízení následně zastavil. Poté však orgány činné v trestním řízení shledaly, že způsobená škoda byla vyšší, přičemž tato okolnost odůvodňovala právní kvalifikaci dle ust. § 247 odst. 1 písm. a) trestního zákona. S ohledem na to bylo zahájeno trestní stíhání proti odvolateli a dalším osobám pro trestný čin, skutkově totožný s tím, za který mu byla uložena pokuta v blokovém řízení. Po provedeném hlavním líčení ho uznal soud prvního stupně vinným a uložil mu

⁸⁹ Citovaná tři kritéria byla poprvé aplikována v zmiňovaném rozhodnutí Engel a další versus Nizozemí

za tento trestný čin trest. Jeho odvolání proti tomuto rozsudku soud druhého stupně zamítl.

Nejvyšší soud dochází k závěru, že v posuzované trestní věci je podstatné to, že zásada *ne bis in idem* – zákaz dvojího souzení a potrestání za týž čin – ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod brání též trestnímu stíhání a odsouzení toho, proti němuž dřívější přestupkové řízení o témže skutku trestněprávní povahy meritorně skončilo pravomocným rozhodnutím příslušného správního orgánu a vynesené rozhodnutí nebylo zrušeno z podnětu mimořádného opravného prostředku. Na tento případ nedopadá ust. § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, nicméně uvedený článek Úmluvy lze přímo aplikovat s odkazem na ust. § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu a články 10 a 95 Ústavy ČR. Vyloučit ochranu proti novému procesu s ohledem na zásadu *ne bis in idem* přitom nemůže ani skutečnost, že příčinou prvního postihu za daný čin byla jeho nesprávná kvalifikace jako přestupku, ačkoliv naplňoval znaky trestného činu. Právně bezvýznamné je též to, proč došlo k novému řízení a rozhodnutí v dané věci, aniž by bylo zrušeno předcházející rozhodnutí o témže činu. Jednoznačně v rozporu se zásadou *ne bis in idem* je tak dvojí potrestání téže osoby za čin, jenž současně naplňuje jak všechny znaky určitého trestného činu, tak všechny znaky určitého přestupku.

V souvislosti s konkrétní trestní věcí obviněného M. Ch., v níž policejní orgán po zjištění spáchání předmětného skutku nejdříve postupoval tak, že s ohledem na výši škody tak, jak se v dané fázi jevila (nižší než 5.000,-Kč), věc postupem dle § 159a odst. 1 písm. a) trestního řádu odevzdal k projednání jako přestupku příslušnému správnímu úřadu, pak vyslovuje Nejvyšší soud ještě jedno velice zásadní právní stanovisko. Dle jeho mínění není věcně opodstatněné přiznat účinky spojené s uplatněním zásady *ne bis in idem* rozhodnutí o postoupení věci vydanému v průběhu trestního stíhání (viz § 11 odst. 1 písm. h) tr. řádu) a nepřiznat je rozhodnutí o jejím odevzdání vydanému před jeho zahájením, s přihlédnutím k právní úpravě obsažené v článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je na místě přiznat účinky spojené s uplatněním zásady *ne bis in idem* i rozhodnutí o odevzdání věci příslušnému orgánu s podezřením, že prověřovaný skutek je přestupkem nebo kárným proviněním, byť to trestní řád výslovně nestanoví. Překážku

věci rozsouzené je pak možno odstranit pouze zrušením opatření o odevzdání věci tomuto orgánu.

IV. 2. Hlavní výhrady odborné právnické veřejnosti

Nedlouho poté, co měla odborná právnická veřejnost možnost seznámit se s právní argumentací Nejvyššího soudu obsaženou v jeho rozhodnutí sp. zn. 11 Tdo 738/2003, které zásadním způsobem zasáhlo do dosavadního pojetí zásady *ne bis in idem* v praxi orgánů činných v trestním řízení, a to v tom směru, že s poukazem na znění článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobody ve spojení se související judikaturou Evropského soudu pro lidská práva aplikovalo tuto zásadu v širším rozsahu než doposud, objevily se na stránkách odborné časopisecké literatury příspěvky řady právníků, které na citované rozhodnutí a zejména pak na jeho odůvodnění reagovaly.⁹⁰

Po podrobném a pečlivém prostudování jejich obsahu lze konstatovat, že ačkoliv všichni (s jejichž názory se měl autor prostřednictvím časopisecké literatury možnost seznámit) shledali právní závěr Nejvyššího soudu o opodstatněnosti dovolání obviněného M.Ch. z jím uplatněného dovolacího důvodu dle § 265b odst. 2 písm. e) tr. řádu věcně správným a rovněž se shodli na zcela zásadním významu předmětného rozhodnutí Nejvyššího soudu, jenž považovali pro další aplikační praxi za přelomový, žádný z nich se v plném rozsahu neztotožnil s jeho odůvodněním.⁹¹

⁹⁰ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství č. 6/2005; Gřivna, T., Sekvard, O.: Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu *ne bis in idem*? Právní fórum š. 3/2005; Kocina, J.: K rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu. Bulletin advokacie č. 11-12/2005; Kocina, J.: K problematice rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu II. Bulletin advokacie č. 7-8/2006

⁹¹ Za všechny lze citovat ze závěrečné pasáže odborné statě autorů Miroslava Růžičky a Přemysla Poláka citované v předešlé poznámce, v níž autoři podrobně rozebrali odůvodnění předmětného rozhodnutí Nejvyššího soudu a ukázali na jeho zásadní nedostatky: „*Citovaný rozsudek Nejvyššího soud řeší ovšem problematiku zcela zásadní (se zřejmými dopady na praxi, jak jsme pokusili alespoň rámcově nastínit). Jak vyplývá ze shora uvedeného, předmětný rozsudek Nejvyššího soudu trpí řadou nedostatků a v některých ohledech budí nesouhlas a polemiky. Především s ohledem na ony rozebrané nedostatky lze přivítat, že tento rozsudek nebyl uveřejněn ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. To ovšem neznamená, že jej lze zcela ignorovat (a vycházet z toho, že problém, který se pokoušel vyjasnit, odmítnutím zveřejnění zanikl)... Přes všechny nedostatky totiž nelze předmětnému rozsudku*

Předmětem následujícího výkladu je sumarizace výhrad, které se vůči rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003 po jeho zveřejnění v odborné časopisecké literatuře objevily. Seznámení se s jejich podstatným obsahem je žádoucí zejména z toho důvodu, že, jak vyplývá z další kapitoly zabývající se následnou rozhodovací činností Nejvyššího soudu, Nejvyšší soud si právní argumentaci odpovídající těmto výhradám do značné míry osvojil a v odůvodnění svých rozhodnutí ji jednak přímo používá, jednak odkazuje na články, v nichž se poprvé objevila.⁹²

Jedním ze základních závěrů, které Nejvyšší soud při aplikaci článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy učinil, bylo konstatování, že se zásada *ne bis in idem* vztahuje kromě trestných činů (což plyne už z vnitrostátních norem), také na přestupky. Tento svůj názor Nejvyšší soud opřel jednak o jazykový výklad předmětného článku 4 odst. 1, kdy poukázal na dle jeho názoru nepřesný oficiální překlad tohoto článku do českého jazyka, jenž dopad zásady *ne bis in idem* ve smyslu tohoto článku zužuje, jednak o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a z této na autonomní přístup tohoto soudu při definování pojmů spadajících do trestní oblasti. Zatímco s argumentací opřenu o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a jím používaný autonomní výklad pojmů „trestný čin“, „trestní obvinění“, „trestní řízení“ apod. se odborná právnická veřejnost ztotožnila, argumentace jazykovým výkladem článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod byla podrobena značné kritice a byl s ní vysloven nesouhlas. „Je to právě autonomní výklad pojmů „trestní obvinění“ a „obviněný z trestného činu“ v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, a nikoliv tento jazykový výklad článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7, co rozšiřuje použití zásady *ne bis in idem* i na řízení, která z vnitrostátního pohledu nemají trestní povahu.“⁹³

upřít, že aplikace článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 na daný konkrétní případ byla přílehavá a že pro českou právnickou veřejnost objevil reálný právní problém, který byl dosud opomíjen...“

⁹² srov. např. rozsudek NS sp. zn. 4 Tz 183/2005 (publikován i ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 10/2007, usnesení NS 8 Tdo 806/2005, usnesení NS 8 Tdo 1384/2005, usnesení NS 3 Tdo 161/2006, usnesení NS sp. zn. 514/2006, usnesení NS 8 Tdo 1161/2006, které ve svých odůvodněních odkazují na článek M. Růžičky a P. Poláka Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních

⁹³ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, č. 6/2005

Oficiální český překlad článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy, nadepsaný rubrikou „ne bis in idem“ zní: „Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhající pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.“

Nejvyšší soud dovozuje, že v daném kontextu je podstatné především, že slovo „delikt“ (ve francouzském znění „infraction“, v anglickém „offence“) se zaměňuje za slovo „trestný čin“ (ve francouzském znění „infraction criminelle“, v anglickém „criminal offence“). Usuzuje na to nejen z výslovného znění tohoto článku, ale i z jeho srovnání s předchozími články téhož Protokolu (s čl. 2 a 3), v nichž je užit v souvislosti s vymezením práva na odvolání v trestních věcech a na odškodnění v případě nezákonného odsouzení termín „criminal offence“ (a to v anglické verzi) a termín „infraction criminelle“ (to ve francouzské verzi). Přitom za směrodatnou je třeba považovat originální verzi v anglickém a francouzském jazyce a v návaznosti na to i skutečnost, že anglickému termínu „offence“ a francouzskému termínu „infraction“ v češtině odpovídají termíny trestný čin i přestupek, resp. porušení zákona kvalifikovatelná buď jako přestupek nebo jako trestný čin.

Odpůrci této argumentace jazykovým výkladem dospěli k závěru, že ji zpochybňuje už samotná důvodová zpráva k Protokolu č. 7, neboť ta výše uvedené ve svém bodě 28. vysvětluje tím, že na rozdíl od článků 2 a 3 se nejevilo nutným kvalifikovat pojem „offence“ / „infraction“ jako „criminal“ / „pénale“, neboť článek 4 již obsahuje pojmy „in criminal proceedings“ a „penal procedura“ / „pénalement“ a „procédure pénale“, které činí další specifikaci v textu článku zbytečnou. Z důvodové zprávy k Protokolu č. 7 a z pojmů užitých v samotném textu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 je tedy jasně zřejmé, že toto ustanovení bylo původně zamýšleno pouze pro trestní řízení.⁹⁴

Nejvyššímu soudu byla dále vytýkána nepřesná práce s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, a to jednak v souvislosti s jeho závěrem, že v důsledku svého autonomního přístupu při výkladu pojmů spadajících do trestní

⁹⁴ blíže viz Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství č. 6/2005, str. 6-7

oblasti dospěl Evropský soud pro lidská práva při své rozhodovací činnosti k tomu názoru, že za trestné činy ve smyslu článku 6 Úmluvy (a v souvislosti s tím i ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7, neboť v obou těchto ustanoveních se objevuje pojem „trestný čin“, tudíž judikaturu týkající se článku 6 Úmluvy je třeba v zájmu jednotné interpretace vztáhnout i na článek 4 Protokolu č. 7) je možno považovat pouze jednu zvláštní kategorii přestupků, a to přestupků tzv. trestněprávní povahy, jednak ve vztahu k jeho závěru o tom, že Evropský soud pro lidská práva ve své soudní praxi označil z hlediska uplatnění zásady *ne bis in idem* za rozhodující totožnost skutku a nikoliv totožnost právní kvalifikace.

Bylo poukázáno na to, že pokud by Nejvyšší soud při hodnocení toho, které mimotrestní delikty kvalifikuje judikatura Evropského soudu pro lidská práva jako trestní, důsledně vycházel z jím správně uváděných kritérií, jež se poprvé objevila v jeho rozhodnutí ve věci *Engel a další versus Nizozemí*, nemohl by dojít k závěru o existenci zvláštní skupiny přestupků tzv. trestněprávní povahy, na níž jedinou pak lze s ohledem na ustálenou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva zásadu *ne bis in idem* ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 vztáhnout. V této souvislosti bylo citováno z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věcech *Kadubec versus Slovensko* a *Lauko versus Slovensko* z roku 1998.⁹⁵ V těchto rozhodnutích Evropský soud pro lidská práva dovedl trestní charakter přestupků (jednalo se o přestupky podle § 47 odst. 1 písm. a), c) a podle § 49 odst. 1 písm. d) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích) z toho, že norma má obecný charakter, obrací se na všechny občany, nikoliv pouze na určitou skupinu se zvláštním statutem, a že uložená pokuta má charakter trestu majícího odradit od dalšího páchání. Relativně malá závažnost trestu, fakt, že uložení trestu odnětí svobody zde není možné a že se přestupky nezaznamenávají v rejstříku trestů, zde podle Evropského soudu pro lidská práva není rozhodující. Z uvedeného je zřejmé, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva považuje za „trestné činy“ všechny přestupky a neomezuje záruky plynoucí v oblasti lidských práv a základních svobody z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních

⁹⁵ Citovaná rozhodnutí se sice týkala aplikace článku 6 Úmluvy, nicméně závěr z nich plynoucí je s ohledem na již výše řečené aplikovatelný i na článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7

svobody a z Protokolu č. 7 pouze na jedinou jejich kategorii, kterou Nejvyšší soud nazval jako přestupky tzv. trestněprávní povahy.⁹⁶

Nesouhlas byl dále vysloven k závěru, který učinil Nejvyšší soud na základě vlastního podrobného rozboru judikatury Evropského soudu pro lidská práva k otázce, zda je rozhodující totožnost skutku nebo totožnost právní kvalifikace.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvádí jako vzorový příklad, o němž opírá své stanovisko, že z hlediska uplatnění zásady *ne bis in idem* je dle rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva rozhodující totožnost skutku, nikoliv totožnost právní kvalifikace, rozhodnutí ve věci *Gradinger versus Rakousko* ze dne 23. 5. 1995, v níž Evropský soud pro lidská práva zaujal jednoznačné stanovisko, že rozhodující je totožnost skutku a v jeho rámci totožnost jednání a nikoliv totožnost právní kvalifikace, a pokud jde o rozhodnutí ve věci *Oliveira versus Švýcarsko* ze 30. 7. 1998 a obdobné rozhodnutí ve věci *Ponsetti a Chesnel versus Francie* ze dne 14. 9. 1999, z nichž plyne názor naprosto opačný, neboť v těchto případech nebylo shledáno porušení zásady *ne bis in idem*, ačkoliv došlo k dvojímu stíhání a potrestání za tentýž skutek, který však naplňoval skutkovou podstatu dvou deliktů (šlo tedy o jednočinný souběhu dvou deliktů), tyto sice ve svém odůvodnění rovněž zmínil, nicméně konstatoval, že v rozhodnutích následujících (ve věcech *Franz Fischer versus Rakousko* z 29. 5. 2001, *W. F. versus Rakousko* z 30. 5. 2002, *Sailer versus Rakousko* z 6. 6. 2002) se Evropský soud pro lidská práva vrátil k původnímu názoru, jenž zaujal v rozsudku ve věci *Gradinger versus Rakousko*.

S takovou analýzou dotčené judikatury Evropského soudu pro Lidská práva však zastánci teorie vycházející z totožnosti právní kvalifikace nesouhlasí.⁹⁷ Naopak jsou toho názoru, že rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Franz Fischer versus Rakousko* nelze považovat za návrat k původnímu názoru vyslovenému ve věci *Gradinger v. Rakousko*, nýbrž o pokus sladit protichůdnou judikaturu. Evropský soud pro lidská práva se vyjádřil tak, že „existují případy, kdy jeden čin na

⁹⁶ K tomuto blíže srov. Růžičky, M., Polák P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství č. 6/2005, str. 7-9

⁹⁷ Blíže viz Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, č. 6/2005, str. 9-10

první pohled zdánlivě představuje více než jedno porušení zákona, avšak bližší zkoumání ukazuje, že by mělo být stíháno pouze jedno porušení zákona, protože zahrnuje všechny znaky nebezpečného jednání obsaženého v ostatních. Zřejmým příkladem je čin, který představuje dvě porušení zákona, z nichž jedno má přesně stejné znaky jako druhé, plus jeden navíc. Mohou však existovat další případy, kdy se jednání a porušení zákona překrývají pouze mírně. Jsou-li tedy různá porušení zákona, jež se zakládají na jednom činu, stíhána po sobě, jedno po konečném rozhodnutí o druhém, je třeba posoudit, zda tato porušení mají stejnou skutkovou podstatu (stejně základní prvky), a v případě, že stejnou skutkovou podstatu skutečně mají, zastavit vedené stíhání⁹⁸. Je tedy zřejmé, že Evropský soud pro lidská práva nepovažuje dvojí stíhání pro tentýž skutek za porušení článku 4 Protokolu č. 7, pokud se jedná o stíhání pro různé trestné činy, které mají rozdílné podstatné znaky (rozdílné znaky skutkových podstat), což je jasným dokladem toho, že Evropský soud pro lidská práva vychází z totožnosti právní kvalifikace, a nikoliv z totožnosti skutku.⁹⁹ Právě toto pojetí vycházející z totožnosti právní kvalifikace namísto totožnosti skutku, a nikoliv fakt, že by Evropský soud pro lidská práva za trestné činy ve smyslu čl. 6 Úmluvy považoval jen trestněprávní přestupky, tj. ty, které mají stejné základní rysy skutkových podstat jako trestné činy, jak tvrdí Nejvyšší soud v předmětném rozsudku, omezuje hrozbu porušení článku 4 Protokolu č. 7 ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu trestný čin - přestupek a naopak pouze na přestupky se znaky skutkových podstat shodnými s trestným činem.^{100 101}

⁹⁸ Na tomto místě stojí za zmínku, že citovanou argumentaci z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, o kterou zastánci teorie vycházející z totožnosti právní kvalifikace tuto svoji teorii opírají, převzal autor z článku J. Kociny: K rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu, uveřejněného v Bulletinu advokacie č. 11-12/2005, v němž je ovšem tato citace uvedena slovy: „*Naproti tomu se však v pozdějších rozhodnutích Evropský soud vrátil ke stanovisku podporujícímu výklad Nejvyššího soudu, když se vyjádřil tak, že*“. Uvedené jenom podporuje závěr, že celá problematika, kterou průlomové rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003 pro širší právnickou veřejnost objevilo, je velmi složitá a pohledy na řešení jednotlivých dílčích problémů mohou být různé.

⁹⁹ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, č. 6/2005, str. 9

¹⁰⁰ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, č. 6/2005, str. 10

¹⁰¹ Zastánci teorie vycházející z totožnosti právní kvalifikace poukazují rovněž na samotné znění textu článku 4 Protokolu č. 7, neboť tento nehovoří o opětovném stíhání pro tentýž skutek (*act, conduct,*

S naprostým nesouhlasem ze strany odborné veřejnosti se shledal názor Nejvyššího soudu, že překážku věci rozsouzené ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 představuje i opatření policejního orgánu o odevzdání věci k jejímu projednání jako přestupku (či jiného správního deliktu) příslušnému správnímu úřadu ve smyslu § 159a odst. 1 písm. a), b) trestního řádu, neboť není opodstatněné činit rozdíly mezi povahou rozhodnutí, jímž je postoupena věc po zahájení trestního stíhání (a tím vytvořena překážka věci rozhodnuté ve smyslu § 11 odst. 1 písm. h) trestního řádu), a rozhodnutím, jímž policejní orgán odevzdává věc před zahájením trestního stíhání. Bylo konstatováno, že takový závěr neplyne ani z doslovného znění článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7, ani z tohoto článku se týkající judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Argumentováno je především tím, že pokud by zákonodárce chtěl, aby i opatření o odevzdání věci zakládalo překážku věci rozsouzené, výslovně by to v zákoně uvedl,¹⁰² přičemž takový účinek nelze dovozovat interpretací za použití analogie.¹⁰³

Kromě výše uvedených, pro řešení posuzované problematiky zcela zásadních výhrad vůči odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu je na místě, a to alespoň okrajově, zmínit ještě dvě pochybení Nejvyššího soudu, která mu byla vytknuta.

Pokud jde o první z nich, bylo poukázáno na to, že s ohledem na použitou dikci Nejvyšší soud při úvahách o přímé použitelnosti článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy s největší pravděpodobností vycházel z již neplatného znění článku 10 Ústavy (a v této souvislosti rovněž odkazoval na již zrušené pasáže zákona o

comportement), ale o opětovném stíhání pro tentýž trestný čin (criminal offence, infraction pénale), což jednoznačně odkazuje do oblasti právní kvalifikace (srov. literaturu citovanou v předešlé poznámce)

¹⁰² K tomuto srov. Gřivna, T., Sekvard, O.: Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu ne bis in idem? Právní fórum 3/2005, str. 102 : „Měl-li by opatření o odevzdání věci být přiznán účinek vytvoření překážky věci rozhodnuté, je nutné to výslovně legislativně upravit a nelze ho dovozovat interpretací. S Nejvyšším soudem nelze souhlasit v tom, že by za současného znění trestního řádu odevzdání věci policejním orgánem k projednání skutku jako přestupku či jiného správního deliktu mělo vytvářet překážku věci rozhodnuté, a bránit tak opětovnému posouzení skutku. Máme za to, že je namístě použít argument e silentio legis, tedy, kdyby mělo mít opatření o odevzdání věci tuto vlastnost, zákonodárce by mu ji přiznal v zákonném textu, nečinil-li tak, pak tak činil proto, že mu takové účinky přiznat nechtěl.“

¹⁰³ K tomuto srov. Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, č. 6/2005, str. 11-12: „Rozšíření § 11 odst. 1 písm. h) tr. řádu i na rozhodnutí podle § 159a odst. 1 písm. a), b) tr. řádu by pak nebylo ničím jiným než analogií, ovšem zřejmě nepřiléhavou, neboť se opírá o § 11a tr. řádu, jenž se týká pouze zkráceného přípravného řízení...Pokud by zákonodárce zamýšlel dát i jiným rozhodnutím ze stadia před zahájením trestního stíhání než těm výslovně uvedeným v § 11a tr. řádu sílu rei iudicatae, nepochybně by to učinil.“

Ústavním soudu). V odůvodnění totiž uvedl, že ve smyslu článku 10 Ústavy ČR jsou tyto mezinárodní úmluvy (tj. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod – pozn. autora) v České republice bezprostředně závazné a mají přednost před zákony; jejich právní síla je tedy stejná jako právní síla ústavních zákonů (§ 64 odst. 7 a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu ČR). Závěr, že ratifikované a vyhlášené smlouvy o lidských právech a základních svobodách, mají sílu ústavního zákona, je po tzv. euronovele Ústavy účinné od 1. 6. 2002, která privilegovanou kategorii těchto smluv zrušila, sporný.¹⁰⁴ Dle platného znění článku 10 Ústavy je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobody i Protokol č. 7, které byly vyhlášeny, k jejich ratifikaci dal Parlament souhlas a Česká republika je jimi vázána, součástí právního řádu České republiky, a stanoví-li něco jiného než zákon, použijí se přednostně před zákonem.

Druhý nedostatek v odůvodnění předmětného rozhodnutí, který rovněž v daném kontextu není zásadní povahy, nicméně byl s ohledem na skutečnost, že předmětem posouzení bylo rozhodnutí vrcholné soudní instance, předmětem kritiky (o to více, že se daná část odůvodnění objevila v právní větě uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu), se týká nesprávného použití termínu „zproštění viny“ v souvislosti s řízením vedeným podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění, neboť uvedený právní předpis takovou formulaci nezná a přestupkové řízení takovým způsobem dle platné právní úpravy skončit nemůže. Přestupkové řízení může skončit zastavením, popř. postoupením věci apod., nikoliv ovšem zproštěním viny.

¹⁰⁴ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství č. 6/2005, str. 5

IV. 3. K otázce zda lze aplikovat zásadu ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod i ve vztahu k jiným správním deliktům

Jak je zřejmé z výše předešlého podstatného obsahu rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003, zabývalo se toto rozhodnutí s ohledem na konkrétní řešenou trestní věc pouze problematikou uplatnění principu ne bis in idem v souvislosti s problematikou vztahu trestný čin – přestupek; vztah této zásady k jiným správním deliktům nežli přestupkům tak pochopitelně zůstal stranou zájmu Nejvyššího soudu.

Otázka, zda lze zásadu ne bis in idem aplikovat také ve vztahu k jiným správním deliktům nežli pouze k přestupkům, resp. co takové aplikaci brání, se však záhy objevila v odborné časopisecké literatuře, a to v souvislosti s analýzou právní argumentace obsažené v citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Např. Jan Kocina v závěrečné části svého článku K rozsahu aplikace zásady ne bis in idem v trestním právu, uveřejněném v Bulletinu advokacie č. 11-12/2005, po provedeném rozboru obsahu předmětného rozhodnutí Nejvyššího soudu uvádí: *„Osobně se však přikláním k názoru, že zásada ne bis in idem by měla být aplikována v daleko širším rozsahu než v tom, v jakém byla aplikována doposud. A pokud tedy Nejvyšší soud ČR již jednou dospěl k názoru, že ji lze vztáhnout také na přestupky, pak by se měl v podobném duchu vypořádat také s její aplikací ve vztahu k jiným správním deliktům, resp. ke všem deliktům veřejného práva.“*

Jinými správními delikty se dle platné správněprávní teorie odrážející současný stav správněprávních předpisů, v nichž lze nalézt normy trestního práva správního, rozumí jiné správní delikty fyzických osob, u nichž se vyžaduje zavinění, správní delikty fyzických a právnických osob, u nichž se zavinění nevyžaduje, správní disciplinární delikty a správní pořádkové delikty.

Zatímco dle názoru Jana Kociny, jak je zřejmé z výše citovaného, nic nebrání tomu, aby se zásada ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě uplatnila i ve vztahu k jiným správním deliktům nežli pouze k

přestupkům¹⁰⁵, Miroslav Růžička a Přemysl Polák jsou ve svém článku Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních mínění naprosto odlišného. S ohledem na skutečnost, že ani Nejvyšší soud, jak plyne z jeho dalších rozhodnutí týkajících se dané problematiky, se nepřiklonil k tak širokému dopadu zásady ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy, tj. k jeho aplikovatelnosti na všechny mimotrestní delikty spadající do oblasti správního práva trestního, je na místě věnovat se argumentaci jmenovaných odborníků podrobněji.

Jmenovaní danou otázku posoudili a zodpověděli v souvislosti s hodnocením možnosti vnitrostátní přímé použitelnosti článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod z hlediska mezinárodního práva, s kteroužto otázkou se Nejvyšší soud ve svém odůvodnění předmětného rozhodnutí plně nevypořádal, neboť ve svém odůvodnění ani nezmínil nezbytnou podmínku vnitrostátního přímého použití ustanovení mezinárodních smluv i ve vztahu k fyzickým a právnickým osobám, která spočívá v tom, že se musí jednat o ustanovení samovykonatelná (tzv. selfexecuting), tj. musí být vnitrostátního použití způsobilá a současně ho musí být schopna.¹⁰⁶ Podmínkou způsobilosti k přímému použití mezinárodní smlouvy je pak vůle stran a podmínkou schopnosti přímého použití je, aby se smluvní norma obracela na fyzické a právnické osoby a stanovila bezpodmínečně, dostatečně jasně a určitě jejich práva a povinnosti. Výběr samovykonatelných ustanovení pak provádějí v konečné instanci národní soudy.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Své stanovisko, akcentující přirozenoprávní pohled při řešení předmětné otázky, vyjádřil Jan Kocina i ve svém článku „K problematice rozsahu aplikace ne bis in idem v trestním právu II“, uveřejněném v Bulletinu advokacie č. 7-8/2006, v němž nesouhlasně reagoval na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 806/2005 ze 7. 7. 2005 (jednalo se o první rozhodnutí po rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003, zabývající se danou problematikou), ve kterém Nejvyšší soud nespátroval porušení principu ne bis in idem v trestním stíhání a následném odsouzení obviněné pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 3 tr. zákona, jemuž předcházelo v pořadí již druhé uložení peněžité pokuty soudem ve smyslu § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu. Jan Kocina vyčítal Nejvyššímu soudu ČR v souvislosti s tímto jeho rozhodnutím přílišný právní formalismus.

¹⁰⁶ V této souvislosti je však možno zmínit jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu, a to usnesení sp. zn. 5 Tdo 178/2002, z něhož vyplývají podmínky schopnosti mezinárodní smlouvy k přímému použití ve spojení s § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu. V odůvodnění uvedeného usnesení kromě jiného uvádí, že odkaz na mezinárodní smlouvu, již je Česká republika vázána, obsažený v tomto ustanovení, znamená, že taková mezinárodní smlouva musí stanovit důvod pro zastavení trestního stíhání jednoznačně.

¹⁰⁷ Blíže k otázce podmínky samovykonatelnosti ustanovení mezinárodních smluv pro jejich vnitrostátní přímé použití srov. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr

S ohledem na uvedené může být článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod vnitrostátně přímo použitelný tam, kde stanoví něco jiného než zákona (srov. čl. 10 Ústavy), tj. něco jiného nežli vnitrostátní úprava principu *ne bis in idem* (§ 11 odst. 1 písm. f), g), h) trestního řádu a § 11a trestního řádu), ovšem pouze za podmínky, že zákaz opětovného stíhání z něj vyplývá bezpodmínečně, jasně a určitě.

M. Růžička a P. Polák při respektování principu, že Úmluvou je to, co za Úmluvu prohlásí Evropský soud pro lidská práva, podrobně rozebrali dotčenou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a v návaznosti na tento rozbor dovedli dva základní předpoklady, při jejichž naplnění bude možno princip *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 odst. 1 vnitrostátně přímo použít. Prvním předpokladem je, aby se jednalo o mimotrestní delikt, který judikatura Evropského soudu pro lidská práva kvalifikuje jako trestní, druhým pak skutečnost, že po pravomocném rozhodnutí o tomto mimotrestním deliktu následuje trestní stíhání ohledně téhož skutku pro trestný čin mající stejné znaky skutkové podstaty jako tento delikt. Pokud jde o na druhém místě uvedený předpoklad, byla mu již věnována pozornost v předešlé kapitole v souvislosti s polemikou nad závěrem Nejvyššího soudu o tom, že rozhodující je z hlediska uplatnění zásady *ne bis in idem* dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva totožnost skutku, a není tedy zapotřebí se k tomuto více vracet. Co se týče prvního předpokladu, i tomuto se již předešlá kapitola věnovala, přičemž bylo zmíněno rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Engel a další versus Nizozemí a v něm vytýčená tři kritéria pro posouzení deliktu jako trestního ve smyslu čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Jak však upozornil bývalý soudce Evropského soudu pro lidská práva Bohumil Repík: „*Evropský soud pro lidská práva nepoužívá jím vypracovaná kritéria jednotně. Kromě toho, vezmou-li se v úvahu jen sankce, existuje značná nejednotnost při posuzování jejich závažnosti Soudem. Judikatura Soudu je sice kazuistická, ale*

*vysvětlení rozdílného hodnocení zvláštnostmi jednotlivých případů není vždy přesvědčivé.*¹⁰⁸

Na základě těchto kritérií Evropský soud pro lidská práva jako trestní dle článku 6 odst. 1 Úmluvy posoudil zejména přestupky, a to na základě povahy deliktu (tj. při aplikaci druhého kritéria). Pokud jde o disciplinární delikty, zde užívá kritérium třetí, tj. druh a závažnost sankce, přičemž nepovažuje žádnou jinou sankci než sankci odnětí svobody za natolik závažnou, aby se jednalo o trestní obvinění dle článku 6 Úmluvy. Ve vztahu k jiným správním deliktům (včetně deliktů pořádkových) je judikatura Evropského soudu pro lidská práva rozporná a nejednoznačná.

S ohledem na výše uvedené M. Růžička a P. Polák uzavírají, že ve vztahu k jiným správním deliktům (roz. nežli přestupkům – pozn. autora), disciplinárním deliktům (s výjimkou disciplinárních deliktů spojených se sankcí odnětí svobody) a dalším deliktům není judikatura Evropského soudu pro lidská práva jasná natolik, aby bylo možno článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7 ve spojení s § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu vnitrostátně přímo použít.¹⁰⁹

IV. 4. Zásada ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve světle další judikatury Nejvyššího soudu

Jak již bylo výše uvedeno, lze konstatovat, že další rozhodovací činnost Nejvyššího soudu, týkající se otázky uplatnění zásady ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 v konkrétních případech řešených českými orgány činnými v trestním řízení, byla a do současné doby je do značné míry ovlivněna právní argumentací, obsaženou v již mnohokrát výše zmiňované odborné stati Miroslava Růžičky a Přemysla Poláka, uveřejněné na stránkách časopisu Státní zastupitelství již v roce 2005.

¹⁰⁸ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, Praha, 2002, str. 108

¹⁰⁹ Srov. blíže Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství č. 6/2005, str. 11

Na tento článek víceméně navazuje a v podrobnostech, pokud jde zejména o jednotlivé výhrady k rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003, odkazuje další z hlediska dané problematiky významný článek Přemysla Poláka, nazvaný „Princip ne bis in idem dle článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve světle některých rozhodnutí Nejvyššího soudu“, publikovaný rovněž v časopise Státní zastupitelství, a to v čísle 2/2007, jehož hlavní přínos tkví zejména ve výstižném vymezení tří základních předpokladů, při jejichž naplnění je trestní stíhání nepřipustné podle přímo aplikovaného článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojení s § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu, a v na toto vymezení navazujícím přehledném třídění některých rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se danou problematikou zabývaly.

Orgán činný v trestním řízení, zjistí-li ohledně podezřelého či obviněného předchozí pravomocné rozhodnutí o mimotrestním deliktu, bude muset dle P. Poláka zkoumat:

- a) zda předmětem rozhodnutí o mimotrestním deliktu byl stejný skutek, který je předmětem trestního řízení,
- b) zda se jedná o mimotrestní delikt, který judikatura Evropského soudu pro lidská práva kvalifikuje jako trestní,
- c) zda znaky skutkové podstaty mimotrestního deliktu, o kterém bylo rozhodnuto, a znaky skutkové podstaty trestného činu jsou stejné.

Pouze kladné odpovědi na otázky sub a)-c) zakládají dle P. Poláka nepřipustnost trestního stíhání podle článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojení s § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu.¹¹⁰

¹¹⁰ V souvislosti s vymezením těchto podmínek vystihuje P. Polák v poznámce pod čarou č. 11 k tomuto článku hlavní věcný rozdíl mezi tímto pojetím, podrobně rozpracovaným v článku Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství č. 6/2005, a rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003: „*Nejvyšší soud dovedl, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva nevychází z totožnosti právní kvalifikace, ale z totožnosti skutku. V důsledku toho odpadlo omezení sub c), což se Nejvyšší soud snažil nahradit vytvořením umělé kategorie přestupků trestněprávní povahy (tj. přestupků, které současně vykazují základní rysy skutkových podstat trestných činů stejné povahy např. krádeže, podvody, zpronevěry, podílíctví, daňové delikty, ublížení na zdraví) v rámci kategorie sub b) s tím, že aplikace článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod je možná pouze vůči těmto přestupkům trestněprávní povahy.*“

Podle toho, jak jednotlivá rozhodnutí Nejvyššího soudu, řešící problematiku principu *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, odpovídají na otázky sub a)-c), je P. Polák ve svém odborném příspěvku roztřídil.

S ohledem na výstižnost a přehlednost jím zvoleného způsobu třídění judikatury Nejvyššího soudu, týkající se uplatnění zásady *ne bis in idem* ve smyslu citovaného článku evropského Protokolu v českých poměrech, je při rozboru dosavadní judikatury Nejvyššího soudu, zabývající se danou otázkou, která je předmětem dalšího výkladu, vycházeno z těchto třídících kritérií.

IV.4.1. Rozhodnutí, v nichž Nejvyšší soud shledal naplnění podmínek k vnitrostátnímu přímému použití článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Na úvod této kapitoly je na místě poznamenat, že fakt, že rozhodovací činnost Nejvyššího soudu, týkající se problematiky principu *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, výraznou měrou ovlivnila právní argumentace obsažená v článku M. Růžičky a P. Poláka, která významným způsobem korigovala pojetí z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003 a již Nejvyšší soud užívá zejména v těch případech, kdy rozhoduje v tom smyslu, že podmínky pro uplatnění principu *ne bis in idem* ve smyslu citovaného článku dány nejsou, je zřejmý už z té skutečnosti, že z celkového počtu 18 rozhodnutí, v nichž byla po vydání rozsudku sp. zn. 11 Tdo 738/2003 řešena otázka aplikace zásady *ne bis in idem* ve smyslu citovaného článku a která byla vydána do konce roku 2008, pouze ve čtyřech z nich Nejvyšší soud učinil závěr o naplnění všech podmínek k vnitrostátnímu přímému použití článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7.

Rozhodnutími, v nichž Nejvyšší soud shledal potřebu uplatnit princip *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu i na případy řešené českými orgány činnými v trestním řízení, jsou usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2006, sp. zn. 5 Tdo 166/2006 (publikované v Souboru rozhodnutí ve věcech trestních Nejvyššího soudu pod č. 579/2007), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2006, sp. zn. 6 Tdo

17/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2007, sp. zn. 5 Tdo 1399/2007 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2008, sp. zn. 5 Tdo 527/2008.¹¹¹

V usnesení sp. zn. 5 Tdo 166/2006 Nejvyšší soud řešil dovolání obviněné M.M., pravomocně odsouzené pro skutek právně kvalifikovaný jako trestný čin ublížení na zdraví dle § 221 odst. 1 trestního zákona, spáchaný v jednočinném souběhu s trestným činem výtržnictví dle § 202 odst. 1 trestního zákona, jehož se obviněná měla dle rozsudku dopustit fyzickým napadením poškozené na místě veřejnosti přístupném, v němž obviněná namítala, že o témže fyzickém napadení bylo rozhodnuto již v přestupkovém řízení, jež předcházelo trestnímu řízení, a to tím způsobem, že toto bylo zastaveno, neboť jí nebylo spáchání skutku prokázáno. Nejvyšší soud shledal dovolání obviněné M.M. opodstatněným, přičemž do odůvodnění svého rozhodnutí v podstatném rozsahu převzal argumentaci z rozsudku 11 Tdo 738/2003, a to včetně úvah vycházejících z přesvědčení o existenci zvláštní kategorie přestupků tzv. trestněprávní povahy. Vypořádal se tedy s otázkou, zda se v obou případech jednalo o totožný skutek, přičemž zdůraznil, že následek, resp. účinek se v průběhu řízení v některých směrech měnil, ale vlastní podstata jednání, které tvoří základ popisovaného skutku, byla stále stejná, nicméně s ohledem na to, že vycházel z pojetí, dle něhož je podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva rozhodující totožnost skutku a nikoliv totožnost právní kvalifikace, nikterak se nezabýval porovnáním znaků skutkových podstat přestupku, podle něhož měl být skutek kvalifikován v přestupkovém řízení, a trestných činů ublížení na zdraví dle § 221 odst. 1 trestního zákona a výtržnictví dle § 202 odst. 1 trestního zákona, podle nichž byl skutek kvalifikován jako trestný čin v trestním řízení.

Usnesení sp. zn. 6 Tdo 17/2006 řešilo případ, kdy byl obviněný P. L. obecnými soudy první a druhé instance uznán vinným ze spáchání trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 148 odst. 1, 3 písm. c) trestního zákona, jehož se měl mimo jiné dopustit tím, že v rozporu s celními předpisy nezahrnul náklady na dopravu zboží v zahraničí do celní hodnoty zboží u celních prohlášení při dovozu zboží, ačkoliv byl již dříve pro totéž jednání postižen ve správním řízení, kdy

¹¹¹ V plném znění lze toto rozhodnutí nalézt na webových stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz

bylo toto jednání posouzeno jako celní delikt dle ust. § 298 odst. 1 ve spojení s § 293 písm. d) zákona č. 13/1993 Sb., celní zákon. I v tomto případě Nejvyšší soud do značné míry vycházel z právní argumentace obsažené v jeho rozsudku sp. zn. 11 Tdo 738/2003, tj. i v tomto případě se zabýval pouze tím, zda byl obviněný v obou případech postižen pro tentýž skutek, a otázku, zda celní delikt, za který byl obviněný v daném případě postižen ve správním řízení, představuje mimotrestní delikt, který lze s ohledem na převažující judikaturu Evropského soudu pro lidská práva považovat za trestní, jakož i otázku, zda se shodují znaky skutkové podstaty předmětného celního deliktu se znaky skutkové podstaty daného trestného činu, zcela pominul. Svůj závěr o důvodnosti podaného dovolání tak odůvodnil pouze tím, že shledal, že jednání popsané v obou skutkových větách (tj. jak v napadeném rozsudku, tak ve správním rozhodnutí) vykazuje podstatnou shodu, přičemž je dán i stejný následek spočívající v porušení zájmu státu na správném vyměření daně a cla.

Zatímco s odůvodněním obou výše rozebraných usnesení Nejvyššího soudu by bylo možno s ohledem na skutečnost, že v nich Nejvyšší soud v podstatné míře používá argumentaci obsaženou v rozsudku 11 Tdo 738/2003, tj. aplikuje pojetí vycházející výlučně z totožnosti skutku, polemizovat v obdobném směru a rozsahu jako s odůvodněním rozsudku sp. zn. 11 Tdo 738/2003, v odůvodnění níže citovaného rozhodnutí ze dne 3. 6. 2008 Nejvyšší soud posoudil konkrétní věc s přihlédnutím ke všem relevantním aspektům a beze zbytku zodpověděl všechny tři shora uvedené otázky. Toto jeho rozhodnutí tak plně vyhovuje požadavkům kladeným na rozhodnutí týkající se dané problematiky trestněprávní teorií, představovanou zejména výše zmiňovanými články P. Poláka.

V usnesení ze dne 3. 6. 2008, sp. zn. 5 Tdo 527/2008, se Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného JUDr. J.V. zabýval jeho trestní věcí, v níž byl pravomocně odsouzen pro pokračující trestný čin neoprávněného podnikání dle § 118 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákona, jehož se měl dopustit pěti dílčími útoky. Podstata jednání obviněného spočívala ve všech případech v tom, že s různými obchodními společnostmi uzavřel smlouvy o poskytování služeb, na základě nichž se jim zavázal v sídlech jejich provozoven poskytovat pracovníky k provedení v uvedených smlouvách specifikovaných služeb, a to bez příslušného povolení ke zprostředkování

zaměstnání. Stěžejní pro posouzení dovolání obviněného, jenž mimo jiné namítal porušení principu *ne bis in idem*, bylo zjištění, že o dvou dílčích útocích, pro které byl obviněný odsouzen, již bylo dříve rozhodnuto, neboť obviněný byl pro tato jednání, kvalifikovaná jako přešupek podle ust. § 139 odst. 1 písm. b) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, postižen ve správním řízení Úřadem práce pokutu ve výši 50.000,- Kč. Po podrobném studiu odůvodnění tohoto usnesení v kontextu výše uvedených otázek, s nimiž by se měl orgán činný v trestním řízení při zvažování aplikace principu *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě dle současné trestněprávní teorie vždy vypořádat, je možno konstatovat, že odůvodnění předmětného usnesení lze považovat za zcela vyčerpávající. Nejvyšší soud se totiž v daném případě zabýval jednak porovnáním popisu skutku v obou dotčených rozhodnutích (dospěl k závěru, že vlastní podstata jednání, které tvoří základ popisovaného skutku, byla stále stejná), jednak povahou skutkových podstat přešupku podle § 139 odst. 1 písm. b) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění, a trestného činu neoprávněného podnikání dle § 181 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákona, jednak porovnáním znaků skutkové podstaty trestného činu neoprávněného podnikání dle § 118 odst. 1, 2 písm. a) trestního zákona se znaky skutkové podstaty citovaného přešupku; ve svém odůvodnění tak zodpověděl na všechny tři otázky¹¹².

Pro úplnost je na místě zmínit ještě jedno usnesení Nejvyššího soudu, v němž Nejvyšší soud konstatoval, že bylo na místě aplikovat princip *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě, ačkoliv se v tomto rozhodnutí Nejvyšší

¹¹² Z odůvodnění je vhodné citovat: „Pokud jde o povahu skutkových podstat přešupku podle § 139 odst. 1 písm. b) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a trestného činu neoprávněného podnikání podle § 118 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák., je třeba dovést jejich trestněprávní charakter nejen z jejich vymezení, když v předmětné věci šlo o dosouzení za trestný čin neoprávněného podnikání podle § 118 odst. 1, 2 tr. zák., spočívající ve své podstatě v neoprávněném provozování jiného výdělečného podnikání, a to v návaznosti na přešupek ve smyslu § 139 odst. 1 písm. b) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, přičemž znaky skutkové podstaty jak trestného činu, tak i přešupku vychází z hlediska neoprávněnosti této činnosti z porušení ustanovení § 14 odst. 1, 3 písm. b) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Současně je třeba zdůraznit obecný charakter této přešupkové normy, která je určena širokému okruhu osob. Trestněprávní povaha uvedeného přešupku pak vyplývá i ze stanovené sankce za tento přešupek, neboť zákon za něj hrozí uložením pokuty až do výše 2.000.000,-Kč, přičemž v konkrétním případě byla uložena pokuta ve výši 50.000,-Kč, tedy nepochybně represivní sankce (srov. k tomuto rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věcech *K. a L. versus Slovensko* z 2. 9. 1998, kde vzal Evropský soud pro lidská práva do úvahy, že uložená sankce má zjevně represivní povahu u při uložení pokut ve výši 1.000,-Ks a 300,-Ks)“.

soud, rozhodující o dovolání nejvyšší státní zástupkyně podaném v neprospěch obviněné S.H., výše uvedenými otázkami téměř nezabýval, neboť tyto, dle mínění Nejvyššího soudu správně, posoudil již Krajský soud v Ú. nad L., který trestní stíhání obviněného s odkazem na jeho nepřipustnost z důvodu uvedeného v § 11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a z důvodu uplatnění zásady *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobody zastavil. Nejvyšší soud se v usnesení ze dne 12. 12. 2007, sp. zn. 5 Tdo 1399/2007, zabýval právním názorem nejvyšší státní zástupkyně, která se zastavením trestního stíhání obviněné nesouhlasila, přičemž namítala zejména tu skutečnost, že postih pachatele v blokovém řízení, o němž v daném případě šlo, vůbec nemohl s ohledem na výrazná specifika blokového řízení, založit překážku *rei iudicatae*. S takovým právním názorem se Nejvyšší soud neztotožnil. Jeho rozhodnutí pak s ohledem na jeho význam bylo uveřejněno na stránkách časopisu *Trestněprávní revue* č. 2/2009, v části *Judikatura*, s touto právní větou:

„1. Zásada ne bis in idem – zákaz dvojího souzení a potrestání za týž čin (skutek) ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 k EÚLP a § 11 odst. 1 písm. j) TrŘ brání též trestnímu stíhání a odsouzení toho, proti němuž dřívější přestupkové řízení o témže skutku (činu) trestněprávní povahy meritorně skončilo pravomocným rozhodnutím příslušného správního orgánu, a to včetně blokového řízení podle § 84 a násl. PřesZ, neboť i v blokovém řízení, ač se nevydává písemné rozhodnutí o spáchání přestupku a o uložení pokuty za něj, se rozhoduje o spáchání přestupku, z něhož byl obviněný uznán vinným. Takové rozhodnutí nabývá i právní moci.

Vyloučit ochranu proti novému procesu s ohledem na zásadu ne bis in idem přitom nemůže ani skutečnost, že příčinou prvního projednání skutku (činu) v blokovém přestupkovém řízení byla jeho nesprávná kvalifikace jako přestupku, ačkoliv naplňoval znaky trestného činu. Právně bezvýznamné je též to, proč došlo k novému řízení a rozhodnutí v dané věci, aniž bylo zrušeno předcházející rozhodnutí o totožném skutku (činu).

2. Přestože se v blokovém řízení nevydává písemné rozhodnutí příslušného orgánu, ze kterého by byl zřejmý přesný popis skutku, je z dokladu o skončení blokového řízení (pokutového bloku) zásadně zjištělné, pro jaký druh přestupku bylo blokové řízení

vedeno. Vznikne-li pochybnost o vymezení skutku, pro který byl pachatel přestupku v blokovém řízení uznán vinným, je třeba provést potřebné dokazování, na základě něhož bude po zhodnocení všech provedených důkazů ve smyslu § 2 odst. 5 a 6 TrŘ zjištěn a vymezen skutek, jenž naplňuje příslušný přestupek.“

IV.4.2. Rozhodnutí, v nichž Nejvyšší soud neshledal naplnění podmínek k vnitrostátnímu přímému použití článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Případy, v nichž Nejvyšší soud nenalezl důvody pro aplikaci principu *ne bis in idem* ve smyslu citovaného článku, v dosavadní rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu převažují, přičemž je lze členit na:

- a) případy, v nichž zejména nebyla shledána totožnost skutku
- b) případy, v nichž zejména nebylo shledáno, že by šlo o mimotrestní delikt kvalifikovaný Evropským soudem pro lidská práva jako „trestní“
- c) případy, v nichž zejména nebyly shledány stejné znaky skutkové podstaty jak u trestného činu, tak u mimotrestního deliktu.¹¹³

IV.4.2.1. Případy, v nichž zejména nebyla shledána totožnost skutku

První rozhodnutí, v němž Nejvyšší soud po vynesení průlomového rozsudku sp. zn. 11 Tdo 738/2003 konstatoval, že nejsou dány podmínky k vnitrostátnímu přímému použití článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobody, neboť předmětem rozhodnutí správního orgánu o mimotrestním deliktu nebyl stejný skutek, jenž byl následně řešen v trestním řízení, bylo vyneseno dne 16. 11. 2005 pod sp. zn. 8 Tdo 1384/2005.

Nejvyšší soud v něm řešil případ dovolání obviněného P.K., který byl nejdříve postižen v blokovém řízení pro přestupek podle § 22 odst. 1 písm. f) zákona č.

¹¹³ Slovo „zejména“ je použito z toho důvodu, že v případě některých rozhodnutí Nejvyšší soud záporně odpověděl na více než jednu otázku, příp. se dalšími otázkami, jelikož shledal nenaplnění už jedné z nich, ani nezabýval.

200/1990 Sb., přestupkový zákon, za porušení § 4 písm. c) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, jehož se dopustil tím, že nerespektoval dopravní značku B1- zákaz vjezdu všech vozidel v obou směrech, za což mu byla uložena pokuta ve výši 1.000,-Kč, a následně, neboť bylo zjištěno, že mu byl již dříve pravomocně uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel, odsouzen pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona. V odůvodnění citovaného rozhodnutí Nejvyšší soud zdůraznil, že obviněný se jednání, ve kterém byl spatřován trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona, dopustil bez ohledu na to, zda vjel do ulice opatřené dopravní značkou zákaz vjezdu všech vozidel v obou směrech či nikoliv. V návaznosti na to poukázal na tu zásadní skutečnost, že okolnosti, které vedly k uložení pokuty v blokovém řízení za přestupek, tj. nerespektování dopravní značky B 1- zákaz vjezdu všech vozidel v obou směrech, netvoří nedílnou součást jednání, které je významné z hlediska trestního práva. Obviněný se vedle jednání, které bylo významné z hlediska trestního práva, dopustil dalšího jednání, které je relevantní z hlediska přestupkového zákona. Tato jednání se v podstatných rysech neshodují a každé z nich směřovalo proti jinému chráněnému zájmu a mělo i jiné následky. Citovanou úvahu Nejvyšší soud uzavřel konstatováním, že pravomocné rozhodnutí o přestupku a následující trestní stíhání se netýkalo téhož skutku. Nadto bez bližšího odůvodnění dále konstatoval, že v daném případě nebylo možno ani hovořit o stejných znacích skutkové podstaty předmětného přestupku a předmětného trestného činu.

Velice podobný případ řešil Nejvyšší soud o pár měsíců později ve věci vedené pod sp. zn. 4 Tz 183/2005, kdy z podnětu stížnosti pro porušení zákona, podané ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněného J. L., zrušil usnesení krajského soudu, jenž trestní stíhání obviněného právě s odkazem na potřebu přímé aplikace principu ne bis in idem ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě zastavil. V dané věci trestnímu stíhání obviněného pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. c) trestního zákona a pro trestný čin útoku na veřejného činitele dle § 155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) trestního zákona, jichž se měl dopustit tím, že po předchozím požití blíže nezjištěného množství alkoholických

nápojů řídil osobní automobil přes pravomocně uloženou sankci zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel a poté, když ho příslušník policejní hlídky stavěl, na tohoto najížděl takovým způsobem, že policista musel uskočit, aby ho vůz nesrazil, předcházelo správní řízení s obviněným, v němž mu byla za přestupky podle § 22 odst. 2 písm. b), f) a § 30 odst. 1 písm. i) zákona č. 200/1990 za porušení § 4 písm. b) a § 5 odst. 1 písm. f) zákona č. 361/2000 Sb. uložena pokuta a zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel. Své rozhodnutí Nejvyšší soud odůvodnil obdobným způsobem jako v případě sp. zn. 8 Tdo 1384/2005. Citované rozhodnutí bylo následně publikováno v Souboru rozhodnutí ve věcech trestních Nejvyššího soudu pod č.523/2006 s touto právní větou:

„K možnosti přímé aplikace čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod publikované pod. č. 209/1992 Sb., týkající se zásady ne bis in idem v případě postihu pro přestupky spáchané v dopravě podle § 22 odst. 1 písm. b), f) a § 30 odst. 1 písm. i) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, a následně v trestním řízení pro trestné činy maření úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) tr. zák. a útoku na veřejného činitele dle § 155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zák. Podstatné pro závěr o eventuální nepřípustnosti trestního stíhání je zjištění, zda a do jaké míry se shodují jednání, která tvoří skutkový podklad příslušných zákonných znaků přestupků, a jednání, která tvoří skutkový podklad znaků skutkových podstat posuzovaných trestných činů.“

Význam tohoto rozhodnutí je však zásadní v tom směru, že bylo schváleno k publikaci i ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, přičemž při následující rozhodovací činnosti na něj bylo samotným Nejvyšším soudem hojně odkazováno. Uveřejněno bylo pod R 10/2007 s touto právní větou:

„Není porušením zákazu dvojího postihu za tentýž čin („ne bis in idem“) ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (publikované pod č. 209/1992 Sb.), byl-li obviněný jako řidič motorového vozidla v souvislosti s jednou jízdou jednak postižen ve správním řízení pro přestupky spočívající v tom, že nezastavil řízené vozidlo na signál policisty „Stůj“ a že po pronásledování obviněného a jeho zastavení policií se odmítl podrobit orientační dechové zkoušce na přítomnost alkoholu v krvi, a jednak odsouzen za trestné činy spočívající v tom, že při zastavování

jím řízeného vozidla najížděl na policistu a že řídil v době, kdy mu to bylo zakázáno správním orgánem. Uvedené přestupky a trestné činy jsou totiž odlišnými skutky (činy), jejichž zákonné znaky se nepřekrývají, byť byly spáchány v bezprostřední časové návaznosti.“

Odkaz na citované, ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek publikované rozhodnutí Nejvyššího soudu nalezneme v rozhodnutí, vydaných v následujícím období - sp. zn. 5 Tdo 223/2007 (ze dne 7. 3. 2007), 6 Tdo 895/2007 (ze dne 22. 8. 2007), 3 Tdo 976/2008 (ze dne 13. 8. 2008).

Ve věci vedené pod sp. zn. 5 Tdo 223/2007 Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného R.P., jenž usiloval o zrušení rozsudku okresního soudu (ve spojení s usnesením krajského soudu), jímž byl mimo jiné uznán vinným trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 148 odst. 2 tr. zákona, a to z důvodu, že dle jeho argumentace za stejné jednání, pro něž byl uznán vinným tímto trestným činem, byl postižen na základě rozhodnutí celního úřadu pokutou. Ze spisového materiálu Nejvyšší soud zjistil, že obviněný byl odsouzen za skutek spočívající v tom, že při dovozu 23 použitých automobilů předložil při celním řízení zfalšované faktury, které se nevztahovaly na vozidla, ale na náhradní díly, čímž byla zkreslena cena a uvedeny nepravdivé údaje v dokladech sloužících k vyměření daně, v důsledku čehož došlo ke zkrácení cla a daně z přidané hodnoty. Tomuto trestnímu řízení však předcházelo správní řízení, v rámci něhož byl tentýž obviněný odsouzen a postižen pro celní delikt podle § 293 písm. d) zákona č. 13/1993 Sb., celní zákon, v platném znění, jenž spočíval v předložení 25 jednotných celních deklarací s nesprávnými údaji, které doložil k 23 dováženým automobilům padělanými prodejními doklady a jimiž navrhl propuštění zboží do celního režimu „volný oběh“. Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí zdůraznil, že jak je zřejmé z popisu skutků spáchaných v posuzované věci obviněným R.P., o nichž se rozhodovalo jak v celním řízení, tak v trestním řízení, podstatou celního deliktu bylo faktické jednání obviněného směřující k propuštění zboží do celního režimu volného oběhu bez ověřování údajů v jednotných celních deklaracích, zatímco podstatou trestného činu bylo zkrácení daně z přidané hodnoty a dovozního cla, jejichž výše se odvíjela od charakteru a hodnoty dováženého zboží. Z hlediska neexistence překážky „ne bis in

idem“ je pak bez významu, že zmíněný celní přešupek i trestný čin spáchal obviněný v bezprostřední časové souvislosti. Z toho vyplývá, že obviněný se vedle skutku spočívajícího v předložení 25 jednotných celních deklarací s nesprávnými údaji, které doložil k 23 dováženým automobilům padělanými prodejními doklady a jimiž navrhl propuštění zboží do celního režimu „volný oběh“, se současně dopustil dalšího skutku, který nebyl významný pro naplnění znaků zmíněného celního deliktu, ale je relevantní z hlediska naplnění znaků trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. Skutky, pro které byl obviněný postižen v celním řízení a v trestním řízení, se tedy v podstatných rysech neshodují a každý z nich směřoval k porušení jiného chráněného zájmu a také měl i jiný následek.

Pokud jde o rozhodnutí ve věci vedené pod sp. zn. 6 Tdo 895/2007 ze dne 22. 8. 2007, lze uvést, že v tomto případě je odůvodnění Nejvyššího soudu, v němž vysvětluje své důvody, proč vyhověl dovolání nejvyšší státní zástupkyně, podanému v neprospěch obviněného P.M., a zrušil usnesení krajského soudu, jímž bylo zastaveno trestní stíhání obviněného s poukazem na překážku věci rozsouzené, velice stručné, víceméně v něm Nejvyšší soud odkazuje na odůvodnění obsažené v rozhodnutí R 10/2007, z něhož také hojně cituje. Pokud jde o skutkovou stránku věci, šlo jednak o trestní stíhání pro skutek právně kvalifikovaný jako trestný čin neoprávněného užívání cizí věci dle § 249 odst. 1 trestního zákona, jehož se měl obviněný dopustit tím, že vnikl nezjištěným způsobem do zaparkovaného vozidla v úmyslu užít ho k jízdě bez vědomí vlastníka, vytrhl dráhy ze spínací skříňky, s jejichž pomocí nastartoval, a s vozidlem odjel, přičemž následně havaroval a z místa odešel, jednak tomuto předcházející přestupkové řízení pro přešupek proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu podle § 22 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích, jehož se měl dopustit právě tím, že nezvládl řízení vozidla, havaroval a po dopravní nehodě ponechal vozidlo na místě a odešel. V této souvislosti je zajímavá ještě ta skutečnost, že v dané věci nebyl obviněný za uvedený přešupek ani postižen, neboť řízení bylo zastaveno podle § 76 odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, a to s odůvodněním, že sankce, kterou lze uložit, je bez významu vedle trestu, který byl nebo bude podle očekávání uložen obviněnému z přestupku za jiný čin v trestním řízení. Už toto rozhodnutí o zastavení řízení považoval krajský soud, dle závěru

Nejvyššího soudu chybně, za rozhodnutí zakládající překážku věci rozhodnuté, v důsledku níž je trestní stíhání obviněného nepřipustné.

Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 3 Tdo 976/2008, bylo odmítnuto dovolání obviněného P.C., odsouzeného pro trestný čin pohrdání soudem dle § 169b trestního zákona, jenž se domáhal uplatnění principu ne bis in idem ve smyslu článku 4 evropského Protokolu s poukazem na tu skutečnost, že za jednání, pro které byl odsouzen, již byl potrestán pořádkovou pokutou dle § 66 trestního řádu. Stěžejní pro rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo zjištění, že obviněný byl odsouzen pro trestný čin pohrdání soudem dle § 169b trestního zákona, jehož se dopustil jednáním, k němuž došlo v době od 16. 5. 2005 do 12. 9. 2005 a jež spočívalo v opakovaném závažném rušení jednání soudu a opakovaném zmaření jednání soudu, zatímco pořádková pokuta dle § 66 odst. 1 trestního řádu mu byla uložena toliko za urážlivé jednání vůči předsedovi senátu ze dne 16. 5. 2005. Oba relevantní popisy skutku se tedy neshodují ani z hlediska jednání, neboť soudem nebyl uznán vinným a odsouzen za urážlivé chování vůči předsedovi senátu dne 16. 5. 2005, ani z hlediska následků, neboť v případě uložené pořádkové pokuty se jednalo o následek spočívající toliko v urážlivém chování vůči předsedovi senátu, tedy následek odchylný od opakovaného maření jednání soudu.

IV.4.2.2. Případy, v nichž zejména nebylo shledáno, že by šlo o mimotrestní delikt kvalifikovaný Evropským soudem pro lidská práva jako „trestní“

Časově prvním rozhodnutím, v němž Nejvyšší soud po vynesení rozsudku sp. zn. 11 Tdo 738/2003 dospěl k závěru, že není možno v daném případě zvažovat přímou aplikaci článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě, bylo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2005, sp. zn. 8 Tdo 806/2005, kterým soud vyhověl dovolání nejvyšší státní zástupkyně, podanému v neprospěch obviněné D.B. Obviněná byla nejdříve soudem první instance odsouzena pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 3 trestního zákona, jehož se měla dopustit tím, že jako povinná neumožnila realizaci styku otce s jeho nezletilou dcerou, ačkoliv jí již dříve

byla z důvodu nerespektování předběžného opatření upravujícího styk nezletilé s otcem uložena v občanskoprávním řízení pokuta, nicméně z podnětu svého odvolání byla následně soudem druhého stupně obžaloby zproštěna, a to právě s poukazem na nezbytnost aplikace principu *ne bis in idem*, neboť krajský soud zjistil, že před rozhodnutím v trestním řízení byla obviněné uložena další, v pořadí již druhá, pokuta v občanskoprávním řízení ve smyslu § 273 odst. 1 písm. a) věta za středníkem občanského soudního řádu, kterou odvolací soud považoval za sankci represivní povahy. S tímto závěrem krajského soudu se však Nejvyšší soud ČR neztotožnil. Poukázal na to, že pokutu dle § 273 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu nelze vnímat jako sankci za porušení práva, nýbrž jako prostředek donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem. Neméně důležité je, že uložení pokuty zde sleduje především ochranu zájmu jednoho z účastníků řízení, a má tedy zásadně charakter soukromoprávního prostředku domoci se práva. Při ukládání opatření podle § 273 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu tedy nejde o stíhání a potrestání ve smyslu čl. 4 evropského Protokolu, ale o donucovací opatření v rámci výkonu rozhodnutí.¹¹⁴

Dalším rozhodnutím, v němž se Nejvyšší soud ČR podrobně zabýval povahou mimotrestního deliktu, pro který byl obviněný před svým trestním stíháním postížen, bylo jeho usnesení ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 7 Tdo 1241/2005, vydané ve věci obviněného Ing. V.H., stíhaného pro trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele dle § 158 odst. 1 písm. c) trestního zákona, jehož se měl jmenovaný jakožto vyšetřovatel dopustit, stručně řečeno, tím, že v důsledku jeho vědomé nečinnosti došlo k promlčení trestního stíhání ve věci nedbalostního usmrcení nezletilého. Konkrétně se v dané věci Nejvyšší soud musel vypořádat s tím, zda postih určitého skutku jako kázeňského provinění v kázeňském řízení, činí či nečiní překážku odsouzení jeho pachatele v trestním řízení (konkrétně byl Ing. V.H. postížen za porušení základní povinnosti policisty podle § 28 odst. 1 písm. a) zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky). Nejvyšší soud v daném rozhodnutí, se

¹¹⁴ K odlišnému stanovisku srov. Kocina, J.: Aplikace zásady *ne bis in idem* v současné české právní praxi, Bulletin advokacie, 12/2005, a Kocina, J.: K problematice rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu II, Bulletin advokacie, 7-8/2006

stručným poukazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která při posuzování toho, zda má určité řízení trestněprávní povahu, přihlíží zejména k tomu, zda je porušený zájem chráněný zákonem obecný či partikulární a zda je daná právní norma adresována všem nebo pouze určité skupině osob, dochází k závěru, že o takový případ se v dané věci nejedná, tj. nejde ani o delikt trestněprávní povahy.

Rovněž v usnesení ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1161/2006, vydaném k obsáhlému dovolání nejvyšší státní zástupkyně, podanému v neprospěch obviněného bývalého kpt. BIS V.H., Nejvyšší soud ČR neshledal podmínky pro uplatnění článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. V dané věci se musel vypořádat s otázkou, zda lze obviněného postihnout v trestním řízení pro skutek vykazující znaky trestného činu neuposlechnutí rozkazu dle § 273 odst. 1 trestního zákona, byl-li za totéž jednání propuštěn ze služebního poměru, neboť se jednalo o porušení služební povinnosti zvlášť hrubým způsobem ve smyslu § 40 odst. 1 písm. d) zákona č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. Dospěl k závěru, že rozhodnutí ředitele BIS o propuštění ze služebního poměru nepředstavuje a nemůže představovat rozhodnutí o deliktu trestněprávní povahy, neboť aplikovaná norma, jíž bylo v daném případě použito, je bezesporu normou partikulární povahy, obrací se výlučně do vnitřní organizace BIS a vztahuje se toliko na příslušníky BIS. Nadto propuštění ze služebního poměru nepředstavuje ani „sankcí“ dostatečně závažnou, aby zakládala „trestní“ kvalifikaci činu.

Velice podrobné odůvodnění závěru, proč ve věci nešlo o mimotrestní delikt, jenž by bylo možno posoudit v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva jako „trestní“, včetně obsáhlé rekapitulace závěrů plynoucích z této judikatury, obsahuje usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2008, sp. zn. 6 Tdo 272/2008, jímž soud odmítl dovolání mimo jiné obviněného R.H. Ve věci šlo o podplácení rozhodčího v zájmu ovlivnit průběh fotbalového utkání, pro kteréžto jednání byl obviněný R.H. pravomocně uznán vinným. Ve svém dovolání však obviněný, kromě dalších důvodů, namítal nerespektování principu ne bis in idem, neboť pro údajné korupční jednání byl již před zahájením trestního řízení potrestán Disciplinární komisí Č. trestem zákazu činnosti a peněžitým trestem, tj. totožnými druhy trestů jako v následném trestním řízení, což však bylo odvolacím soudem zcela ignorováno.

Zdůraznil, že jednání, pro které byl uznán vinným disciplinárním proviněním, je z hlediska totožnosti skutku zcela shodné s jednáním, pro které byl následně obžalován, a stejně tak z hlediska totožnosti právní kvalifikace bylo i disciplinární provinění posuzováno stejně jako v rámci právní kvalifikace pro trestný čin. K tomuto však Nejvyšší soud poté, co se podrobně zabýval předpoklady pro přímé uplatnění principu *ne bis in idem* ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy, zejména pokud jde o povahu mimotrestního deliktu, uvedl, že zásada *ne bis in idem* se vztahuje výlučně na činy, které jsou kvalifikovány jako delikty podle práva toho kterého státu; jinak řečeno v každém případě musí jít o aplikaci právních norem státu, což vnitřní pravidla občanského sdružení nejsou. Další podmínkou je, že o naznačeném činu již bylo rozhodnuto konečným rozhodnutím orgánem státu, příp. orgánem, na nějž byla pravomoc rozhodovat výslovně zákonem delegována. S ohledem na uvedené uzavírá, že žádné disciplinární řízení vedené v rámci dobrovolného sdružení, které se řídí jinými než zákonnými normami, postihující porušení interních pravidel takového sdružení, resp. jeho výsledek v podobě disciplinární sankce, nemůže mít charakter řízení, resp. rozhodnutí, jež by kolidovalo s řízením podle trestních norem. Nadto Nejvyšší soud poukazuje na tu skutečnost, že dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je v případě disciplinárních deliktů rozhodující třetí kritérium, tedy druh a závažnost sankce. Za dostatečně závažnou sankci, aby zakládala „trestní“ kvalifikaci disciplinárního deliktu, uznal Evropský soud pro lidská práva toliko trest odnětí svobody.¹¹⁵

¹¹⁵ Výklad je na místě doplnit ještě o jedno rozhodnutí jiného nežli Nejvyššího soudu ČR. Jedná se o rozhodnutí krajského soudu v H.K., sp. zn. 10 To 287/2006, ze dne 12. 9. 2006, které bylo publikováno v Souboru rozhodnutí ve věcech trestních pod č. 597/2007 s touto právní větou: „I. Není porušením zákazu opakovaného postihu za tentýž skutek („ne bis in idem“) ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a § 11 odst. 1 písm. j) tr. ř., jestliže byl těžce osobě uložen kázeňský trest za kázeňský přestupek podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a za stejné jednání je tato osoba trestně stíhána jako obviněný v trestním řízení.“

IV.4.2.3. Případy, v nichž zejména nebyly shledány stejné znaky skutkové podstaty jak u trestného činu, tak u mimotrestního deliktu

Na úvod je třeba poznamenat, že právě v této skupině případů nalezneme rozhodnutí, u nichž Nejvyšší soud záporně odpověděl na více než jednu otázku, tj. nejen na otázku, zda byly jak u trestného činu, tak u mimotrestního deliktu shledány stejné znaky skutkové podstaty, ale i na otázku, zda se vůbec jednalo jak v případě trestního řízení, tak v případě řízení správního o totožný skutek, či/a na otázku, zda šlo o mimotrestní delikt kvalifikovatelný s ohledem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva jako delikt „trestní“.¹¹⁶

Rozhodnutím, v němž Nejvyšší soud negativně posoudil v podstatě všechny tři shora uvedené relevantní otázky, je usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2006, sp. zn. 6 Tdo 514/2006, jímž bylo odmítnuto dovolání obviněného F.D. Konkrétně se Nejvyšší soud zabýval vztahem mezi předešlým postižením F.D. za kázeňský přestupek podle § 32 odst. 1 zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky, jenž spočíval v uvedení nepravdivé informace, že osobní vozidlo bylo havarované, a jeho následným odsouzením pro trestné činy zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a) trestního zákona a přijímání úplatku dle § 160 odst. 1, 3 písm. b) trestního zákona, kterých se obviněný F.D. dopustil tím, že ve funkci celního inspektora ve snaze získat neoprávněný majetkový prospěch při dovozu osobního vozidla vyplnil formulář „Rozsah poškození a chybějící části“ v rozporu se skutečností, a to za účelem snížení jeho celní hodnoty, a v této souvislosti převzal úplatek. Nejvyšší soud v daném případě předně dospěl k závěru, že při srovnání jednání, pro které byl dovolatel kázeňsky postižen, se skutkem, jímž byl uznán vinným v trestním řízení, je zřejmé, že se nejedná o situaci, kdy by v rámci trestního řízení bylo rozhodováno o skutku, který by byl právně kvalifikován jako trestný čin mající v podstatě stejné znaky skutkové podstaty jako předchozí přestupek. Dále prohlásil, že jednání kvalifikované jako kázeňský přestupek nevyjadřovalo podstatné, právně významné aspekty skutku popsaného v trestním rozsudku; postihem

¹¹⁶ Stejně tak i v případě některých rozhodnutí, o nichž se pojednává v kapitole IV. 4. 2. 1., Nejvyšší soud negativně posoudil dvě uvedené otázky, obě skupiny se tak do jisté míry překrývají.

odvolatele pro přestupek tak nebyl vyčerpán celý skutek. Na závěr, bez bližšího odůvodnění, v podstatě s pouhým poukazem na rozhodnutí sp. zn. 7 Tdo 1241/2005, konstatoval, že v daném případě ani přestupek odvolatele neměl trestněprávní povahu.

V rozhodnutí ze dne 21. 6. 2006, sp. zn. 3 Tdo 161/2006, Nejvyšší soud ČR, jenž posuzoval dovolání nejvyšší státní zástupkyně, podané v neprospěch obviněného Z.H., vytkl ve věci rozhodujícím soudům nesprávnou a mechanickou aplikaci rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003 na projednávaný případ. V dané věci šlo o trestní stíhání obviněného Z.H. pro trestný čin porušování domovní svobody dle § 238 odst. 1, 2 trestního zákona a ublížení na zdraví dle § 221 odst. 1 trestního zákona, jehož se měl obviněný Z.H. dopustit tím, že poté, co mu poškozená na jeho zazvonění otevřela dveře, ji zatlačil do bytu, bez jejího dovolení vstoupil do chodby bytu, kde ji následně udeřil do obličeje tak, že upadla na zem, následkem čehož utrpěla zranění, jež si vyžádala léčbu po dobu cca tři týdnů, a tomuto trestnímu řízení předcházející postižení Z.H. pro přestupek proti občanskému soužití dle § 49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, kterého se dopustil tím, že fyzicky napadl svou sousedku, kterou uhodil do obličeje, načež poškozená upadla na zem, přičemž tímto jednáním jí byly způsobeny pohmožděniny. I v tomto případě Nejvyšší soud prohlásil, že z hlediska aplikace článku 4 odst. 1 evropského Protokolu je podstatná otázka, zda v konkrétní věci v přestupkovém řízení a poté v trestním řízení bylo rozhodnuto o témže skutku a především, zda se jednalo o činy se shodnými znaky skutkové podstaty. I v tomto případě pak Nejvyšší soud shledal, že přestupek proti občanskému soužití dle § 49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb. a citované trestné činy nemají shodné znaky skutkových podstat (tento svůj závěr však odůvodnil jen velmi stručně) a že skutek, pro který byl obviněný stíhán v rámci trestního řízení, zahrnuje skutkové okolnosti jednání, které v rámci přestupkového řízení řešeny nebyly; postihem obviněného pro přestupek tak nebyl vyčerpán celý skutek.

V pořadí dalším rozhodnutím, v němž Nejvyšší soud shledal, že není možno přímo uplatnit princip *ne bis in idem* ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě zejména z toho důvodu, že se neshodovaly formální znaky skutkových podstat trestného činu a správního deliktu, bylo usnesení ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 3 Tdo 1026/2006. Nejvyšší soud v něm posuzoval vztah mezi dřívějším postihem pro

kázeňský přestupek dle § 28 odst. 1, 3 písm. b) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a dále čl. 3 Vnitřního řádu V.O., jehož se obviněný z přestupku T.P. dopustil tím, že se při volném pohybu mimo věznici nedostavil na určené místo a svévolně se z tohoto místa vzdálil, za účelem, že se již do věznice nevrátí, a dále se přivedl do podnapilého stavu, a následným trestním stíhání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 2 písm. b) trestního zákona, jehož se dopustil tím, že mařil výkon rozhodnutí tím, že uprchl z výkonu trestu odnětí svobody, jenž vykonával ve věznici O. V dané věci Nejvyšší soud shledal, že totožnost skutku je zachována, tj. kladně odpověděl na otázku sub a), nicméně prohlásil, že se neshodují formální znaky skutkových podstat uvedeného kázeňského přestupku a trestného činu, a to zejména proto, že ust. § 171 odst. 2 písm. b) má jasně širší dosah. Dále poukázal na tu skutečnost, že zákon o výkonu trestu odnětí svobody je pouze normou partikulární, adresovanou pouze určité omezené skupině lidí, a proto spáchání kázeňského přestupku dle něj, nelze považovat za trestní věc ve smyslu Úmluvy. Záporně tak odpověděl nejen na otázku sub c), ale i na otázku sub b).

Obdobným způsobem jako ve věci sp. zn. 3 Tdo 161/2006 rozhodl Nejvyšší soud ČR ve věci dovolání nejvyšší státní zástupkyně, podaného v neprospěch obviněného P.J., dne 30. 10. 2007 (sp. zn. 6 Tdo 986/2007). V daném případě bylo obviněnému v trestním řízení kladeno za vinu, že jako řidič motocyklu porušil dopravní předpisy, následkem čehož došlo k dopravní nehodě, při níž byl smrtelně zraněn jeho spolujezdec, v čemž byl spatřován trestný čin ublížení na zdraví dle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona. Jeho trestní stíhání však bylo krajským soudem zastaveno, a to s poukazem na princip *ne bis in idem* ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě, jehož potřebu aplikace soud odůvodnil tou skutečností, že předmětnému trestnímu řízení předcházelo přestupkové řízení, v němž byl obviněný uznán vinným z přestupku proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu podle § 22 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, z důvodu porušení § 4 písm. a), b), § 5 odst. 1 písm. a) a § 18 odst. 4 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, a byla mu uložena pokuta. V souladu s názorem dovolatelky Nejvyšší soud shledal tento postup nesprávným. V odůvodnění svého rozhodnutí došel v podstatě ke stejným závěrům, jaké byly učiněny v rozhodnutí sp. zn. 3 Tdo

161/2006, nicméně je blíže a podrobněji odůvodnil. Mimo jiné poukázal na tu skutečnost, že porušení zákona, za která byl obviněný postižen v přestupkovém řízení, bylo deliktem toliko ohrožujícím, zatímco trestný čin ublížení na zdraví dle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona je trestným činem poruchovým. Uzavřel, že je zjevné, že skutek, ohledně něhož bylo trestní stíhání obviněného odvolacím soudem zastaveno, zahrnoval skutkové okolnosti (způsobení dopravní nehody a její následek v podobě nedbalostního usmrcení jiné osoby), které nebyly v přestupkovém řízení řešeny a v rámci postihu vyjádřeny. Právní kvalifikace deliktu z přestupkového řízení a trestného činu z trestního řízení se ve svých formálních znacích skutkových podstat, jak je patrné při porovnání výše citovaných ustanovení, nepřekrývaly. Pro úplnost Nejvyšší soud v předmětném rozhodnutí cituje podstatnou část odůvodnění rozhodnutí vydaného Evropským soudem pro lidská práva ve věci Oliviera v. Švýcarsko, jež řešilo skutkově podobnou věc.

Naprosto shodnou právní argumentaci pak Nejvyšší soud použil i v odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 27. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 243/2008, jímž vyhověl dovolání nejvyšší státní zástupkyně, podanému v neprospěch obviněného L.D., jehož trestní stíhání pro trestný čin ublížení na zdraví dle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona bylo okresním soudem dle § 223 odst. 1 trestního řádu z důvodů uvedených v § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu zastaveno.

V. K otázce možnosti trestního stíhání dílčích útoků pokračujícího trestného činu s ohledem na zásadu ne bis in idem

V.1. Definice pojmu pokračování v trestném činu

Pojem pokračování v trestném činu je vymezen v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon v jeho výkladovém ustanovení § 89 odst. 3 takto: „*pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé útoky vedené jednotným záměrem naplňují stejnou skutkovou podstatu trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a v předmětu útoku*“. Tato legální definice byla do trestního zákona zařazena sice až při jeho novelizace

v roce 1993, konkrétně zákonem č. 290/1993 Sb., jednalo se však pouze o výslovné zakotvení jeho výkladu tak, jak byl trestněprávní naukou a justiční praxí do té doby všeobecně zastáván (viz např. R 3/1972, R 46/1967, R 29/77-I, R 22/1990). Vzhledem k tomu, že se na výkladu tohoto pojmu tedy nic podstatného nezměnilo, bylo možno citovanou definici v zásadě vztáhnout i na jednání spáchané před účinností této novely. Z výše uvedeného vymezení pojmu pokračování v trestném činu mimo jiné vyplývá, že v hmotněprávním smyslu je pokračující trestný čin považován za jediný trestný čin, a proto i za jediný skutek.

V.2. Procesní pojetí pokračování v trestném činu před 1. 1. 2002

Až do novelizace trestního zákona a trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2002, se pokračování v trestném činu považovalo za jeden skutek nejen z hlediska hmotněprávního, nýbrž i z hlediska procesního, přičemž mezníkem, který při pokračujícím jednání skutek ukončil, bylo sdělení obvinění ve smyslu § 160 odst. 1 trestního řádu.¹¹⁷ Další dílčí akty té samé pokračující trestné činnosti ve smyslu § 89 odst. 3 tr. zákona spáchané po sdělení obvinění, se považovaly za nový pokračující trestný čin, a proto i za nový skutek.

Výše uvedené procesní pojetí pokračujícího trestného činu znamenalo, že orgány činné v trestním řízení musely v jednom řízení rozhodnout o celém pokračujícím trestném činu v jediném rozhodnutí a jedním výrokem. Jestliže pak tedy soud shledal některé z dílčích útoků pokračujícího trestného činu obsažených v obžalobě státního zástupce za neprokázané, nerozhodoval o nich v rozsudku samostatným zprošťujícím výrokem, ale ve výroku o vině je pominul a důvody tohoto pominutí pouze vyložil v odůvodnění rozsudku. Na druhé straně mohl a měl soud u pokračujícího trestného činu pojmout do popisu skutku, o němž meritorně rozhodoval v hlavním líčení, ty dílčí akty, jež sice nebyly uvedeny v obžalobě, avšak byly součástí předmětného pokračujícího trestného činu a jejich spáchání vyšlo najevo až v průběhu hlavního

¹¹⁷ do 1. 1. 1994, kdy nabyl účinnosti zákona č. 292/1993 Sb. se za hranici, která přetřhovala totožnost skutku u pokračujícího trestného činu, považovalo vyhlášení rozsudku, ať odsuzujícího, tak zprošťujícího (R 27/86) soudem prvního stupně za předpokladu, že nabyl právní moci.

líčení, příp. až v řízení před odvolacím soudem (viz B 2/88-16, blíže viz rozhodnutí R 9/72-I, dle něhož „při pokračování v trestné činnosti, při trestných činech hromadných a trvajících a při trestných činech, jejichž znakem je soustavnost páčání, které tvoří podle současného práva jeden skutek, se nic nemění na totožnosti skutku, jestliže během hlavního líčení některé útoky tvrzené v obžalobě odpadnou nebo naopak některé přibudou“ nebo rozhodnutí R 5/76, dle něhož „při pokračování v trestné činnosti, při trestných činech hromadných, trvajících a takových, jejichž znakem je soustavnost páčání, se nic nemění na totožnosti skutku, jestliže se na rozdíl od jejich časového vymezení v obžalobě stíhané protiprávní jednání zkrátí, prodlouží nebo posune“). Obdobně postupoval státní zástupce. Pokud již po přezkoumání spisového materiálu předloženého vyšetřovatelem spolu s návrhem na konečné opatření, dospěl k jakékoliv pochybnosti nevzbuzujícímu závěru, že nelze pro některý z dílčích útoků, pro něž bylo obviněnému sděleno obvinění, obviněného před soud postavit, do obžaloby ho nepojal a důvod svého postupu vyjádřil v jejím odůvodnění. Když došel k závěru, že dokazováním provedeným v průběhu vyšetřování byly zjištěny další dílčí útoky, mohl a měl je začlenit do obžaloby, ačkoliv nebyly obsaženy v opatření vyšetřovatele, jímž bylo obviněnému sdělení obvinění.

Ze shora popsaného procesního posouzení pokračování v trestném činu mimo jiné vyplývalo, že, pokud orgány činné v trestním řízení pravomocně rozhodly pouze o části pokračujícího trestného činu, tedy pouze o části skutku, neboť o spáchání dalších dílčích útoků, které byly jeho součástí, obviněným, v době rozhodování vůbec nevěděly, vytvořily pro trestní stíhání obviněného pro další část tohoto skutku překážku rei iudicatae, činící trestní stíhání pro tuto další část skutku nepřipustným. V případě, že následně tato další trestná činnost odsouzeného vyšla najevo, nebylo možné jej z důvodu aplikace zásady ne bis in idem pro toto jednání stíhat a v případě, že již bylo jeho trestní stíhání zahájeno, bylo nutné ho dle § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu za použití § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu zastavit (viz např. B 1/74-8, dle kterého „rozsudkem je rozhodnuto vždy o celém skutku, jsou jím tedy vyřízeny i dílčí útoky pokračujícího deliktu, které do rozsudku nebyly výslovně pojaty. Nabyli-li rozsudek právní moci, brání tzv. překážka věci rozsouzené podle § 11 odst. 1 písm. f) tr. řádu stíhání nejen pro dílčí útoky, které byly v rozsudku výslovně uvedeny, ale i pro

ty, které v něm výslovně uvedeny nebyly“ nebo obdobně R 27/86). Pokud pak byl obviněný pravomocně odsouzen pouze pro nepatrnou či méně významnou část pokračujícího trestného činu, bylo nutné, v zájmu dosažení jeho spravedlivého potrestání, překážku věci pravomocně rozsouzené odstranit a toto rozhodnutí cestou některého z mimořádných opravných prostředků zrušit.

Aby se tomuto zdlouhavému procesu předešlo, bylo opakovaně judikováno, že „v případě, vzniknou-li v průběhu hlavního líčení pochybnosti o tom, zda soud nevytvoří svým rozhodnutím překážku rei iudicatae, neboť část trestné činnosti, která by mohla být součástí posuzovaného pokračujícího trestného činu, dosud nebyla objasněna, a proto by skutek nebyl tímto rozhodnutím vyčerpán v plném rozsahu, nemůže soud meritorně rozhodnout“ (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 1 Tzn 47/95). To ve svém důsledku způsobovalo, že např. projednání obžaloby vinící obviněného ze spáchání desítek nebo i stovek podvodů, tvořících ve svém souhrnu jeden pokračující trestný čin, mohla bránit skutečnost, že k objasnění jednoho takového dílčího jednání soud nemohl provést výslech svědka.¹¹⁸ Právě tyto negativní dopady výše popsaného procesního pojetí pokračování v trestném činu, projevující se zejména zdlouhavostí trestního řízení, byly důvodem pro jeho zásadní změnu, kterou přinesl zákon č. 265/2001 Sb.

V.3. Procesní pojetí pokračování v trestném činu po 1. 1. 2002

Smyslem nového řešení případů pokračování v trestném činu bylo umožnit oddělené projednávání dílčích útoků pokračování v trestném činu, aniž by bylo nutno vyčkávat kompletního objasnění všech v úvahu přicházejících útoků, anebo aniž by v případě, kdy dojde z jakéhokoli důvodu k pravomocnému rozhodnutí o části pokračujícího trestného činu a je třeba rozhodnout i o zbytku, bylo nutné zrušit předchozí pravomocné rozhodnutí v řízení o některém z mimořádných opravných prostředků.¹¹⁹ Tohoto bylo dosaženo tím, že zákonodárce doplnil do § 11 nový

¹¹⁸ blíže k tomu srov. důvodovou zprávu k zákonu č. 265/2001Sb.

¹¹⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: Trestní řád. Komentář I. díl, 4. vydání, C.H. BECK: Praha, 2002, str. 113

odstavec, podle něhož „*týká-li se důvod uvedený v odstavci 1 (tj. některý z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání) jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání*“. Současně doplnil do § 12 odstavec 12, který stanoví, že „*skutkem podle tohoto zákona (tj. podle trestního řádu) se rozumí též dílčí útok pokračujícího trestného činu, není-li výslovně stanoveno jinak*“. Možnost nevést o témž skutku, spáchaném formou pokračování v trestném činu dle § 89 odst. 3 trestního zákona jediné společné řízení pak vyplývá z nového znění ustanovení § 20 odst. 1 trestního řádu. To sice primárně vedení společného řízení o všech dílčích útocích pokračujícího trestného činu nadále předpokládá, nicméně současně připouští i možný opak, a to pro případ, že by vedení společného řízení bránily důležité důvody. Důležitým důvodem, který brání konání společného řízení ohledně některých dílčích útoků, může být mimo toho, že orgány o části pokračujících dílčích útoků nevědí, např. potřeba provést po objasnění většiny dílčích útoků ještě poměrně rozsáhlé nebo složité dokazování o některém dílčím útoku, nutnost provedení výslechu důležitého svědka, který se zdržuje na neznámém místě, ohledně takového dílčího útoku, nutnost provést ohledně některých dílčích útoků dokazování dožádáním v cizině nebo znalecký důkaz, jenž s ohledem na rozsáhlost nebo složitost bude trvat mnoho měsíců apod.¹²⁰ Nezměněno pak zůstalo ustanovení § 12 odst. 11 trestního řádu. Nadále se, pokračuje-li obviněný v trestném činu i po sdělení obvinění, považuje toto jeho další jednání za nový skutek. I když tedy trestná činnost po sdělení obvinění plynule navazuje na předchozí, netvoří obě části jeden trestný čin.

Na tomto místě je nezbytné se zmínit o výkladovém problému, který způsobuje skutečnost, že zákon termín „sdělení obvinění“ nadále používá pouze v tomto ustanovení a jinak pro tento okamžik používá pojem „zahájení trestního stíhání“. Tato skutečnost byla zprvu pokládána za určité opomenutí zákonodárce.¹²¹ Jak však

¹²⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář I. díl, 4. vydání, Praha: C.H. BECK, 2002, str. 134

¹²¹ srov. např. Hrachovec, P.: Pokračování v trestném činu – drobné opomenutí zákonodárce, Justiční revue 4/2002

vyplývá z Komentáře k trestnímu řádu¹²², mohlo mít setrvání na tomto pojmu své opodstatnění. Dle názoru Pavla Šámala „zákonodárce zřejmě stále používá pojem „sdělení obvinění“, neboť rozhodující je okamžik, kdy bylo podezřelému obvinění skutečně sděleno, tedy až okamžik doručení usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu obviněnému, nikoli např. okamžik, kdy bylo usnesení o zahájení trestního stíhání písemně vyhotoveno nebo nabylo právní moci“.

Poněkud komplikovanější může být situace v případě, kdy se vede zkrácené přípravné řízení. Nepochybné je, že tento předěl nepředstavuje tzv. sdělení podezření podezřelému na počátku jeho výslechu ve smyslu § 179b odst. 3 trestního řádu. Sporné však může být, zda okamžikem, kdy došlo k rozdělení stejnorodé trestné činnosti do dvou trestných činů a tedy dvou skutků ve smyslu § 12 odst. 11 trestního řádu je už samotné doručení návrhu na potrestání k soudu, jímž se dle § 314b odst. 1 trestního řádu zahajuje trestní stíhání, o němž však zpravidla podezřelý vůbec neví, nebo až následné doručení návrhu na potrestání podezřelému soudem, tedy okamžik, kdy už je prokázána vědomost obviněného o jeho trestním stíhání.¹²³ I touto otázkou vyplývající z novely trestního řádu se již v průběhu roku 2002 zabýval Nejvyšší soud, přičemž vybral ke zveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 4. 2002, sp.zn. 14 To 49/2002. Dle tohoto rozhodnutí je z hlediska ustanovení § 12 odst. 11 trestního řádu rozhodujícím momentem až doručení návrhu na potrestání obviněnému, neboť rozhodující je vždy okamžik, kdy podezřelému bylo obvinění skutečně sděleno – viz dikce „sdělení obvinění“ (R 15-II/03).

Nové procesní řešení pokračování v trestném činu spočívá v tom, že z hlediska procesního lze každý dílčí útok pokračujícího trestného činu pokládat za samostatný skutek. Orgán činný v trestním řízení může rozhodnout o části trestné činnosti, k níž provedl potřebné důkazy, a zbytek projednat v dalším řízení. Pravomocné odsouzení za některé z dílčích aktů jednoho a téhož pokračujícího trestného činu nebrání tomu, aby byla později táž osoba trestně stíhána a odsouzena za další útoky tohoto

¹²² Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář I. díl, 4. vydání, Praha: C.H. BECK, 2002, str. 114

¹²³ k této problematice blíže Kouřil, I.: K ustanovení § 314b odst. 1 TrŘ z pohledu pokračování v trestném činu, Trestněprávní revue 2/2002

pokračujícího trestného činu. Napříště tedy takové rozhodnutí překážku věci pravomocně rozhodnuté nevytváří. Výstižně nové chápání pokračování v trestním řízení z hlediska procesního vyjádřil na stránkách časopisu Trestněprávní revue Antonín Drašík, který uvedl „stručně řečeno to znamená, že každý dílčí útok pokračujícího trestného činu může „sdílet“ svůj vlastní procesní „osud“.¹²⁴

Vzhledem k výše citovanému novému odstavci 12 obsaženému v § 12 a s ohledem na skutečnost, že důvody pro zastavení trestního stíhání či pro zproštění obžalovaného viny se vždy váží ke skutku, pokud soud rozhodující po 1. 1. 2002 o pokračujícím trestném činu shledá některé z jeho dílčích útoků za neprokázané, musí ohledně nich obžalovaného podle příslušného důvodu obžaloby zprostit, zatímco za prokázané dílčí útoky pokračujícího trestného činu jej uzná vinným. Jinými slovy řečeno „soud rozhodující po 1. 1. 2002 je povinen o každém dílčím útoku pokračujícího trestného činu, který je obsažen v žalobním návrhu, rozhodnout explicitně výrokem, ať již odsuzujícím nebo zprošťujícím“.¹²⁵ Napříště tedy nelze postupovat tak, že by soud v průběhu hlavního líčení neprokázané dílčí akty uvedené v obžalobě státního zástupce pouze tzv. vypustil, do výroku svého rozhodnutí je vůbec nezačlenil a tento svůj závěr a myšlenkový pochod uvedl jen v jeho odůvodnění. Vzhledem k tomu, že trestní právo procesní má povahu lex fori, bylo v průběhu roku 2002 opakovaně judikováno, že pokud soud prvního stupně rozsudkem vyhlášeným před 31. 12. 2001 pouze tzv. vypustil ze žalovaného skutku jeho neprokázanou část se závěrem, že šlo o dílčí útok jediného pokračujícího trestného činu (§ 89 odst. 3 trestního zákona), odvolací soud rozhodující o odvolání obžalovaného směřujícímu proti výroku o vině uvedeným pokračujícím trestným činem již za účinnosti zákona č. 265/2001 Sb. zruší napadený výrok a rozhodne s ohledem na ustanovení § 12 odst. 12 trestního řádu o tomto dílčím útoku zprošťujícím výrokem podle § 226 trestního řádu, a to i v případě, že odvolání obžalovaného tuto vadu nevytýká (viz např. R 60/2002). Rovněž státní zástupce, dojde-li k závěru, že z trestné činnosti mající povahu pokračujícího trestného činu ve smyslu hmotněprávním, pro niž bylo vůči obviněnému

¹²⁴ Drašík, A.: Novela trestního řádu v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu, Trestněprávní revue 7/2002 - Diskuse

¹²⁵ Fastner, J.: K procesnímu pojetí skutku u pokračujícího trestného činu, Trestněprávní revue 8/2002 – Dotazy a odpovědi

zahájeno trestní stíhání, lze obviněného zažalovat pouze pro některé dílčí akty, musí vydat ohledně zbylých dílčích útoků zvláštní rozhodnutí, jímž trestní stíhání obviněného pro tato jednání (skutky) zastaví.

Na druhé straně pak z tohoto procesního pojetí pokračování v trestném činu vyplývá, že soud, který v souladu s obžalovací zásadou vyjádřenou v ustanovení § 220 odst. 2 trestního řádu, dle níž může rozhodovat jen o skutku uvedeném v žalobním návrhu, zjistí v hlavním líčení, že obžalovaný spáchal ještě další útoky pokračujícího trestného činu z hlediska hmotného práva, než které jsou obsaženy v obžalobě státního zástupce, nemůže o nich v tomto řízení rozhodnout, neboť pro každý dílčí útok pokračujícího trestného činu musí být od 1. 1. 2002 zahájeno trestní stíhání a podána obžaloba (viz R 15-II/03).

V.3.1. K otázce aplikovatelnosti ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu ve znění zákona č. 265/2001 Sb. na případy, kdy o části pokračujícího trestného činu bylo pravomocně rozhodnuto před 1. 1. 2002

Záhy poté, co vešel v účinnost zákon č. 265/2001 Sb., bylo Nejvyšším soudem na podkladě stížnosti ministra spravedlnosti pro porušení zákona podané ve prospěch obviněného dne 13. 11. 2001, mimo jiné řešeno, zda novelizované znění ustanovení § 11 odst. 1 trestního řádu lze aplikovat i na případy, kdy bylo o některém z dílčích útoků pokračujícího trestného činu pravomocně rozhodnuto před 1. 1. 2002.

V projednávané věci bylo o jednom ze dvou útoků pokračujícího trestného činu krádeže dle § 247 odst. 1 písm. e), odst. 2 trestního zákona rozhodnuto rozsudkem, který nabyl právní moci před 1. 1. 2002.

V rozsudku ze dne 22. 1. 2002, sp.zn. 11 Tz 294/2001 (uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR pod číslem 49/02) Nejvyšší soud dospěl k závěru, že v takovém případě nelze novelizované znění ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu aplikovat zpětně, neboť „v zákonných ustanoveních o pokračování v trestném činu o překážce věci rozsouzené (§ 89 odst. 3 trestního zákona, § 11 odst.1 písm. f) trestního řádu, § 12 odst. 11 trestního řádu) byl do 31. 12. 2001 vymezen rozsah ústavního principu zákazu ne bis in idem v zásadě tak, že došlo-

li k pravomocnému meritornímu rozhodnutí o dílčím útoku pokračujícího trestného činu, bylo vyloučeno konat trestní stíhání o zbylé části tohoto pokračujícího trestného činu (kromě případu zrušení tohoto rozhodnutí v řízení o mimořádných opravných prostředcích). Opačný postup by byl zcela evidentně porušením principu *ne bis in idem*. Nejen zákonná úprava (tj. trestní řádu), nýbrž především výše citované ústavněprávní normy (pozn. autora tj. čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod a čl. 4 Protokolu č. 7 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) v tomto smyslu a rozsahu do 31. 1. 2001 vymezovaly nepřipustnost trestního stíhání pro týž skutek. Z tohoto pohledu je tedy nutno posuzovat možnost aplikace ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu účinného dnem 1. 1. 2002 jako *lex fori* ve vztahu k okolnosti zakládající nepřipustnost trestního stíhání uvedené v § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, která nastala před účinností tohoto ustanovení, resp. k vyloučení tohoto důvodu nepřipustnosti trestního stíhání stran pravomocných rozhodnutí týkajících se některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu v případech, kdy trestní stíhání bylo pravomocně skončeno před 1. 1. 2002. Jestliže nyní ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu vymezuje u pokračující trestné činnosti dosah zásady *ne bis in idem* jinak, a to tak, že v porovnání se stavem před 1. 1. 2002 se neuplatní ve vztahu k pravomocným meritorním rozhodnutím týkajícím se některého z dílčích útoků takové trestné činnosti (tedy došlo k jejímu zúžení), tak podle názoru Nejvyššího soudu, tyto účinky ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu se mohou vztahovat jen na taková meritorní rozhodnutí o trestné činnosti (o některém dílčím útoku pokračujícího trestného činu), která nabyly či nabudou právní moci po 1. 1. 2002. S ohledem na princip právní jistoty vyplývající z existence pravomocného rozhodnutí v trestní věci a ústavní zakotvení rozsahu principu *ne bis in idem*, jemuž odpovídala i zákonná úprava pojetí pokračujícího trestného činu v trestním zákonu a trestním řádu, nelze ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu ve znění zákona č. 265/2001 Sb. aplikovat zpětně, tj. na rozhodnutí zakládající překážku konání trestního stíhání uvedenou v ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu (překážku věci rozsouzené) ohledně některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, která nabyly právní moci před 1. 1. 2002“.

V citovaném rozsudku Nejvyššího soudu bylo rovněž naznačeno řešení případů, kdy ke spáchání všech dílčích útoků pokračujícího trestného činu sice došlo před 1. 1.

2002, ale k pravomocnému odsouzení pro některý z dílčích útoků dojde až za účinnosti novely. To, zda lze v takovém případě aplikovat zákon pozdější, včetně možnosti případného použití § 37a trestního zákona, anebo zákon účinný v době spáchání činu, odvisí od posouzení věci z hlediska ustanovení § 16 odst. 1 trestního zákona, neboť ustanovení trestního řádu týkající se pokračování v trestném činu nemají pouze procesní účinky, nýbrž mají i významné hmotněprávní důsledky. Z tohoto pohledu by neměly vznikat pochybnosti o možném použití ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu ve znění novely.

V.4. Rozdvojení právního pojetí pokračování v trestném činu

Navzdory tomu, že z hlediska procesněprávního nemusí být pokračování v trestném činu od 1. 1. 2002 pokládáno pouze za jeden skutek, nýbrž za tolik skutků, kolik je dílčích útoků, z hlediska hmotněprávního představuje pokračující trestný čin i nadále pouze jediný (pokračující) trestný čin podle trestního zákona a tudíž jeden skutek. Tento závěr nedoznal změny ani po 1. 1. 2002, neboť zákon č. 265/2001 Sb. se ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona nijak nedotkl. Z toho vyplývá, že pojmání dílčího útoku u pokračování jako samostatného skutku je omezeno jen pro účely trestního řádu a neplatí v případě hmotněprávního posouzení. Odborníky je hovořeno o „rozdvojení“ právního pojetí pojmu pokračování v trestném činu.¹²⁶

Protože tedy ustanovení § 12 odst. 12 trestního řádu představuje pouze ryze procesní instrument umožňující procesní rozdělení pokračujícího trestného činu do více skutků, tedy konání více samostatných řízení o jednom a též skutku, spáchaném formou pokračování v trestném činu, nesmí mít jeho uplatnění v praxi orgány činnými v trestním řízení žádný vliv na hmotněprávní posouzení věci. „Bez ohledu na to, zda o všech částech (dílčích útocích) pokračujícího trestného činu bylo vedeno jedno nebo více samostatných řízení, by výsledkem řízení mělo být konstatování, že všechny útoky, kterých se pachatel dopustil před první aplikací § 160

¹²⁶ viz Drašík, A.: Novela trestního řádu v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu, Trestněprávní revue 7/2002 -Diskuse

odst. 1 tr. řádu (alespoň ve vztahu k části pokračování), tvoří jeden trestný čin (za splnění všech zákonných znaků uvedených v ustanovení § 89 odst. 3 tr. zákona).¹²⁷

Vedení samostatných řízení o částech téhož skutku spáchaného formou pokračování v trestném řízení při nezměněném nazírání pokračování v trestném činu z hlediska hmotněprávního bylo umožněno zařazením nového ustanovení § 37a do trestního zákona. Ustanovení § 37a trestního zákona, jehož název zní „ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu“ řeší jak otázku rozhodování v rovině základů trestní odpovědnosti (tj. v rovině viny), tak v rovině právních následků této odpovědnosti (tj. při ukládání trestů).¹²⁸ „Obrazně vyjádřeno: postupem dle § 37a trestního zákona se „ztracený“ útok či útoky navrací do „lůna“ pokračování v jeho celém rozsahu a v jeho chápání jakožto jediného skutku de iure.“¹²⁹

Ustanovení § 37a trestního zákona zní: „*Odsuzuje-li soud pachatele za dílčí útok u pokračování v trestném činu (§ 89 odst. 3), za jehož ostatní útoky již byl soudem prvního stupně vyhlášen odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci, zruší v rozsudku dřívějším výrok o vině o pokračujícím trestném činu a trestných činech spáchaných s ním v jednočinném souběhu, celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají v uvedeném výroku o vině svůj podklad, a znovu při vázanosti skutkovými zjištěními v zrušeném rozsudku rozhodne o vině pokračujícím trestným činem, včetně nového dílčího útoku, popřípadě trestných činech spáchaných s ním v jednočinném souběhu, o společném trestu za pokračující trestný čin, který nesmí být mírnější než trest uložený rozsudkem dřívějším, a případně i o navazujících výrocích, které mají ve výroku o vině svůj podklad. Je-li ukládá trest za více trestných činů, ustanovení § 35 až 37 tu platí obdobně.*“

Předpokladem postupu soudu podle § 37a trestního zákona je současné splnění dvou základních podmínek:

- a) trest je ukládán za pokračování v trestném činu,
- b) soud rozhoduje za situace, kdy za jeden nebo více dílčích útoků pokračujícího trestného činu již byl pachatel dřívějším rozsudkem pravomocně odsouzen a

¹²⁷ Kouřil, I.: Několik poznámek k aplikaci § 37a TrZ, Trestněprávní revue 3/2002 - Diskuse

¹²⁸ tamtéž

¹²⁹ Kratochvíl, V.: Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TrZ, ve znění zákona č. 265/2001Sb. (vybrané aspekty), Trestněprávní revue, 2/2002 - Články

předmětem rozhodování je jeden nebo více dalších dílčích útoků téhož pokračujícího trestného činu, za něž pachatel dosud nebyl potrestán (bez ohledu na to, zda byly spáchány dříve nebo později než již odsouzené útoky).

Podmínka uvedená pod písm. b) předpokládá, že se z jakýchkoli důvodů nekonalo nebo nemohlo konat společné řízení o všech dílčích útocích téhož pokračujícího trestného činu ve smyslu § 20 odst. 1 trestního řádu, ač je zde společné řízení pravidlem. Podobná situace však může nastat i tehdy, jestliže se sice konalo společné řízení o všech útocích pokračujícího trestného činu, ale z jiných důvodů o nich nebylo rozhodnuto společně, protože z procesního hlediska jsou samostatnými skutky (§ 12 odst. 12 trestního řádu) – jestliže např. věc byla po částečném zrušení rozsudku odvolacím soudem jen ohledně některých útoků pokračujícího trestného činu vrácena státnímu zástupci k došetření (§ 260 tr. řádu).¹³⁰

Z obsahu ustanovení § 37a trestního řádu je zřejmé, že zákonodárce vychází z obdobné konstrukce, jaká platí v případě ukládání souhrnného trestu dle § 35 odst. 2 trestního zákona. Podstatná odlišnost je ovšem v tom, že v případě společného trestu ukládaného za pokračování v trestném činu, zmocňuje toto ustanovení soud, rozhodující poté, co již o části dílčích útoků bylo pravomocně rozhodnuto, k tomu, aby zrušil dřívější rozsudek nejen ve výroku o trestu, nýbrž i ve výroku o vině tímto pokračujícím trestným činem (a trestnými činy spáchanými v jednočinném souběhu) a při vázanosti skutkovými zjištěními týkajícími se předtím odsouzené části pokračujícího trestného činu, následně opětovně rozhodl výrokem o vině, do něhož zahrne i nově souzené dílčí útoky, a za celý souhrn pokračujícího trestného činu uložil společný trest ve smyslu § 37a trestního zákona. Ten pak nesmí být mírnější než trest uložený dřívějším rozsudkem.

Oproti ustanovení § 35 odst. 2 věty čtvrté trestního zákona však ustanovení § 37a trestního zákona nestanoví výslovně nutnost uložit trest ztráty čestných titulů a vyznamenání, ztráty vojenské hodnosti, propadnutí majetku nebo propadnutí věci, jestliže takový trest byl vysloven již rozsudkem, kterým byl pachatel odsouzen za jinou část pokračujícího trestného činu, přičemž dle názoru odborné veřejnosti nelze

¹³⁰ Šámal, P.- Púry, F.-Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář, 5. přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003, str. 301

tuto povinnost opětovného uložení výše citovaných trestů dovodit za použití analogie z ustanovení § 35 odst. 2 věty čtvrté trestního zákona, neboť by se zde jednalo o analogii v neprospěch pachatele, která je zásadně nepřipustná.

Naopak se dospělo k závěru, že analogií lze vyřešit další otázku, která se v souvislosti se zakotvením ustanovení § 37a trestního zákona objevila, a to, zda je možné upustit od uložení společného trestu, bude-li to důvodné s ohledem na již dříve projednanou část pokračujícího trestného činu a na trest za ni uložený, neboť by se bezpochyby jednalo o analogii ve prospěch pachatele.¹³¹ Ustanovení § 37a trestního zákona sice v závěru hovoří o použitelnosti ustanovení § 35 až 37 trestního zákona, tato věta však dopadá pouze na případy, je-li ukládán trest za více trestných činů, tj. jejich použití při ukládání společného trestu s odkazem na znění věty druhé § 37a trestního zákona je myslitelné pouze při ukládání trestu při vícečinném souběhu.

Na rozdíl od ustanovení o ukládání souhrnného trestu, které v odstavci třetím výslovně zakazuje užití tohoto ustanovení v případech, jestliže je dřívější odsouzení takové povahy, že se na pachatele hledí jako by nebyl odsouzen, ustanovení o ukládání společného trestu takový zákaz neobsahuje. Nabízí se tedy otázka, zda je možné uložit společný trest i v případě, kdy dřívější odsouzení za jinou část pokračujícího trestného činu je již zahlazeno, resp. na podkladě rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii nebo o udělení milosti anebo přímo ze zákona vzniknou ohledně dřívějšího odsouzení fikce, že se na pachatele hledí jako by nebyl odsouzen. Ačkoliv se mohou objevit i protichůdné názory, převažuje v odborné literatuře stanovisko, vyjadřující i názor tvůrců novely, že zákon tuto možnost nevyklučuje. „Zahlazením nebo jinak vzniklou fikcí neodsouzení (viz § 69a 70 trestního zákona) totiž nezaniká samotný fakt, že pachatel spáchal určitý trestný čin (tj. v tomto případě pokračování v trestném činu).“¹³² „Ustanovení § 37a trestního zákona neobsahuje výslovně znění, které by z jeho režimu, tj. okruhu pravomocných odsuzujících rozsudků, jejichž výroky je třeba zrušit, vylučovala i taková rozhodnutí, u nichž došlo k zahlazení odsouzení. K přípustné analogii legis, tj. analogickému použití § 35 odst. 3 trestního zákona neshledáváme důvodu, když v zákonné úpravě neshledáváme „mezeru“, kterou by

¹³¹ viz např. Púry F.: Zamyšlení nad novelizací trestního zákona, *Trestněprávní revue*, 1/2002 - Články

¹³² tamtéž

bylo třeba analogickou aplikací zákona překlenout.¹³³ Právě zcela opačného názoru, tedy, že s ohledem na evidentní podobnost konstrukcí souhrnného a společného trestu je na místě aplikovat při řešení této otázky ust. § 35 odst. 3 trestního zákona per analogiam, čehož důsledkem bude nemožnost cestou § 37a trestního zákona „otevřít“ v neprospěch pachatele i předcházející pravomocné rozsudky za část jeho pokračujícího trestného činu, ohledně kterých již nastala fikce neodsouzen, jsou odpůrci výše uvedeného řešení.¹³⁴

V souvislosti s aplikací ustanovení § 37a trestního zákona je nezbytné si dále uvědomit, že opětovné rozhodování o vině pachatele za nově vymezený souhrn dílčích útoků pokračování v trestném činu pak může mít významný vliv na právní kvalifikaci takového trestného činu, s čímž mohou být spjaty významné procesní důsledky, např. vznik důvodu nutné obhajoby dle § 36 odst. 3 trestního řádu, změna věcné příslušnosti dle § 17 odst. 2 trestního řádu apod.

Již ve fázi přípravných prací vyvolávalo toto ustanovení četné diskuse a dnes je zřejmé, že problematika ukládání společného trestu, jak zmiňováno již výše, může být velice komplikovaná, zejména pak, nejedná-li se pouze o tzv. čisté pokračování, tedy o situaci, kdy je ukládán společný trest za jediný pokračující trestný čin, nýbrž o tzv. kombinované pokračování, tedy když se jedná o pluralitní trestnou činnost (např. o jednočinný souběh dvou pokračujících trestných činů, jednočinný souběh pokračujícího trestného činu a trestného činu jednorázového, o vícečinný souběh dvou pokračujících trestných činů, o recidivu atd.) a zároveň nastává situace vyžadující uložení společností trestu.¹³⁵ I z tohoto důvodu by i nadále mělo převažovat vedení společného řízení o všech dílčích aktech pokračujícího trestného činu. Řešení jednotlivých situací, které mohou nastat při praktické aplikaci ustanovení § 37a trestního zákona, by mohlo být předmětem vlastní rigorozní práce.

¹³³ Kouřil, I.: Několik poznámek k aplikaci § 37a TrZ, *Trestněprávní revue*, 3/2002 - Diskuse

¹³⁴ viz např. Kratochvíl, V.: Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TrZ, ve znění zákona č. 265/2001 Sb. (vybrané aspekty), *Trestněprávní revue*, 2/2002 - Články

¹³⁵ ke způsobům řešení srov. např. článek cit. v poznámce č. 62

V.4.1. Dosah § 37a trestního zákona na trestné činy hromadné a trvající

Pojmy „hromadný trestný čin“ a „trvající trestný čin“ nejsou na rozdíl od pojmu „pokračování v trestném činu“ v trestním zákoně definovány. Co se rozumí trestným činem hromadným a trestným činem trvajícím je tedy předmětem trestněprávní nauky.

Hromadné trestné činy jsou ty trestné činy, u nichž k trestní odpovědnosti nestačí jeden útok (akt), ale je jich třeba několik, popř. kde mnohost je podmínkou použití vyšší trestní sazby.¹³⁶ Stejně jako u pokračování v trestném činu musí tu být společný záměr a mnohost útoků. Na rozdíl od pokračování je tu však mnohost útoků vyjádřena přímo jako znak skutkové podstaty trestného činu. Mnohost útoků je tedy u hromadných trestných činů podmínkou trestní odpovědnosti a znakem skutkové podstaty. Pokud tomu tak není, nejedná se o hromadný trestný čin, i kdyby pachatel zasáhl proti více předmětům útoku.¹³⁷

Trvající trestný čin je takový trestný čin, kterým pachatel vyvolá protiprávní stav relevantní z hlediska trestního práva a tento stav poté udržuje anebo udržuje protiprávní stav, aniž zákon vyžaduje, aby jej také vyvolal. Podstatným rysem trvajícího trestného činu je, že se tu postihuje právě ono udržování protiprávního stavu. Trestné činy trvající se posuzují jako jediné jednání, ať protiprávní stav trvá sebedéle. Nesmějí být zaměňovány s trestnými činy, k jejichž zákonným znakům náleží jen způsobení, nikoli však udržování protiprávního stavu.¹³⁸

Z uvedeného vyplývá, že právní povaha trestných činů hromadných a trestných činů trvajících je obdobná jako právní povaha pokračování v trestném činu, neboť i u těchto činů platí, že se z hlediska hmotného práva posuzují jako jeden skutek a jeden trestný čin, nemůže tu tudíž jít o vícečinný souběh.

Zatímco z hlediska procesního se v současné době u pokračování v trestném činu za skutek považuje každý dílčí útok, není-li stanoveno jinak, trestné činy hromadné a trestné činy trvající se nadále dle převládajícího názoru považují za jeden

¹³⁶ Šámal, P.-Král, V.-Baxa, J.-Púry, F.: Trestní řád Komentář I. díl, 4. vydání, Praha: C.H. BECK, 2002, str. 134

¹³⁷ Novotný, O.-Dolenský, A. –Jelínek, J. –Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné. Obecná část 1, 4. přepracované vydání, Praha: ASPI, 2003, str. 88

¹³⁸ srov. dílo cit. v poznámce 65, str. 88-89

skutek jak z hlediska hmotněprávního, tak i z pohledu procesněprávního, neboť ustanovení § 12 odst. 12 a ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu, jakož i ustanovení § 37a trestního zákona zákonodárce vztáhl pouze na trestný čin pokračující. Pro tyto činy jsou tudíž i v současné době platná četná rozhodnutí soudů zabývající se jejich povahou, která před 1. 1. 2002 dopadala i na trestné činy pokračující. Nadále tudíž platí, že při trestných činech hromadných a trvajících se nic nemění na totožnosti skutku, jestliže během hlavního líčení některé útoky tvrzené v obžalobě odpadnou nebo naopak některé přibudou, nebo jestliže se na rozdíl od jejich časového vymezení v obžalobě stíhané protiprávní jednání zkrátí, prodlouží nebo posunu (viz např. B 2/88-16, R 9/72-I, R 5/76). I nyní tedy v případě trestného činu hromadného a trestného činu trvajících založí pravomocné rozhodnutí o některých dílčích aktech hromadného trestného činu či o některých časových úsecích trvajících trestného činu překážku věci rozsouzené ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) až h) trestního řádu ve vztahu k dalším dílčím aktům či časovým úsekům, které vyšly najevo dodatečně. „Při řešení problému vícetrestního stíhání dílčích útoků hromadného deliktu nebo jen částí téhož trvajících trestného činu, za situace, kdy o jedné z těchto částí (o jednom z útoků) již pravomocně rozhodnuto bylo, se tedy bude i nadále postupovat oním složitým způsobem nápravy, cestou nejspíše mimořádného opravného prostředku, to znamená způsobem, který si právě u pokračujícího trestného činu vynutil institut společného trestu ve smyslu § 37a trestního zákona.“¹³⁹ Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že „stejný postup se nenavrhuje u hromadného trestného činu a trvajících trestného činu, neboť taková jejich povaha vyplývá přímo z konkrétního ustanovení trestního zákona (např. § 185 odst. 2 písm. b) nebo § 231), není tedy otázkou konkrétního posouzení a navíc tyto případy z hledisek shora uvedených (pozn. autora tj. možnost toho, že nebudou všechny dílčí akty projednány ve společném řízení) nečiní v praxi zvláštních potíží“.

Shora uvedený závěr, tedy že zmíněné změny v procesněprávním pojetí skutku vyplývající z trestného řádu se týkají jen pokračování v trestném činu, a proto ani použití § 37a nepřichází v případě trestných činů hromadných a trvajících úvahu, však

¹³⁹ Kratochvíl, V.: Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TrZ ve znění zákona č. 265/2001 Sb. (vybrané aspekty), *Trestněprávní revue*, 2/2002 - Články

nebyl ze strany odborné veřejnosti přijímán bez výhrad. „I když se v nově vloženém ustanovení § 37a trestního zákona výslovně hovoří pouze o pokračujících trestných činech, lze dovodit, že důsledky citovaného ustanovení se vztahují také na trestné činy hromadné a trestné činy trvající, což vyplývá ze skutečnosti, že právní povaha hromadných a trvajících trestných deliktů je shodná s právní podstatou pokračování.“¹⁴⁰

Zcela opačný názor, tedy že u trestných činů hromadných a trvajících nebude přicházet v úvahu analogické použití ustanovení § 37a trestního zákona, vychází z toho, že by se mohlo jednat o analogii v neprospěch pachatele, která je v trestním právu nepřipustná. „Pro pachatele bude příznivější, jestliže v případě trvajícího nebo hromadného trestného činu při odsouzení jen za některé dílčí akty (časové úseky) takových trestných činů bude platit překážka věci rozhodnuté podle § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu ve vztahu k dalším dílčím aktům (časovým úsekům), které vyšly najevo dodatečně a za něž již nebude možné uložit společný trest (jedině na podkladě mimořádného opravného prostředku).“¹⁴¹

Pochybnosti o závěru, že ustanovení § 37a trestního zákona nedosahuje na trestné činy hromadné a trvající, se vyskytly zejména s ohledem na aktuální znění ustanovení § 20 odst. 1 trestního řádu, upravující společné řízení, které počítá s možností vedení samostatných řízení nejen o jednotlivých útocích pokračujícího trestného činu, nýbrž i o jednotlivých útocích hromadného trestného činu či částech trvajícího trestného činu. Právě toto ustanovení může podle významného odborníka Václava Kratochvíla zapříčinit nejednu debatu na téma dosahu § 37a trestního zákona mimo kategorii pokračujících trestných činů. Kratochvíl považuje ustanovení § 20 odst. 1 trestního řádu za jakési „residuum“ původní verze § 37a trestního zákona. „Ještě říjnová verze § 37a trestního zákona z roku 2000 totiž obsahovala odstavec 2 tohoto znění: „Při ukládání společného trestu za hromadný a trvající trestný čin postupuje soud přiměřeně podle odstavce 1“. Z důvodové zprávy k pozdější verzi nelze zjistit, proč byl onen druhý odstavec vypuštěn. Údajně se tak stalo na základě

¹⁴⁰ Jelínek, J.: Změny trestního zákona bezprostředně vyvolané novelizací trestního řádu, 2. Nové pojetí skutku – odraz v hmotném právu, Bulletin advokacie, 11-12/2001

¹⁴¹ Púry, F.: Zamyšlení nad novelizací trestního zákona, Trestněprávní revue, 1/2002 - Články

úvahu, podle které hromadnost a trvalost jsou znaky přímo uvedené ve skutkových podstatách některých trestných činů v trestním zákoně, to na rozdíl od pokračování, které takto vyjádřeno není, takže by nebylo patrně vhodné dopustit „demontáž“ hromadných a trvajících deliktů cestou aplikace § 37a trestního zákona. Kromě toho problémy řešené dnes ukládáním společného trestu byly dříve a i nyní údajně jsou spojeny především s pokračováním, méně pak s ostatními dvěma typy trestných činů.¹⁴²

Podle Komentáře je smyslem zařazení trvajících a hromadných trestných činů do ustanovení § 20 odst. 1 trestního řádu odstranit praktický problém, kdy z důvodu odděleného projednávání je někdy namítáno, že úkony a důkazy provedené v odděleném řízení, byť dojde později ke spojení takových trestních věcí, jsou nepoužitelné v dalším řízení. Důležitým důvodem, který by mohl bránit konání společného řízení ohledně některých dílčích aktů či částech pak může být dle Komentáře pouze skutečnost, že orgány činné v trestním řízení nevědí o tom, že o dílčím útoku či útocích hromadného trestného činu anebo o části či částech trvajících trestného činu se vedou oddělená řízení.¹⁴³

Z uvedeného je zřejmé, že otázka dosahu institutu společného trestu i na trestné činy hromadné a trvající, a to zejména s ohledem na platné znění § 20 odst. 1 trestního řádu, může být teoreticky sporná.

V.5. Zhodnocení současného procesního řešení pokračování v trestném činu

Zákonem č. 265/2001 Sb. zavedený nový přístup k procesnímu řešení pokračování v trestném činu, tj. možnost postupného projednání touto formou spáchaného trestného činu má jak své zastánce, tak i své odpůrce. Nemůže být větších pochyb o tom, že k tomuto řešení bylo přistoupeno z ryze praktických důvodů a že toto nové pojetí zcela zásadním způsobem zasáhlo do jak teorií, tak i praxí zažitého náhledu na chápání skutku v procesním významu. Proto proti němu jsou nejen četné

¹⁴² Kratochvíl, V.: Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TrZ ve znění zákona č. 265/2001 Sb. (vybrané aspekty), *Trestněprávní revue*, 2/2002 - Články

¹⁴³ viz dříve cit. v poznámce č. 64, str. 134

teoretické výhrady, nýbrž se objevují negativní reakce i ze strany orgánů tato nově zařazená či změněná ustanovení aplikující.

Zatímco z pohledu praxe může negativní ohlasy vyvolat zejména obtížnost správné aplikace ustanovení § 37a trestního zákona v jednotlivých variantách kombinovaného pokračování, z hlediska trestněprávní nauky je zákonu č. 265/2001 Sb. vytýkána právě ta skutečnost, že jím došlo k „rozdvojení“ právního pojetí pokračujícího trestného činu, tedy skutečnost, že pokračování v trestném činu má jiný význam v hmotněprávním smyslu (zde platí, že pokračování v trestném činu je jeden skutek, jeden trestný čin) a jiný význam ve smyslu procesněprávním (každý dílčí útok pokračujícího trestného činu je samostatným skutkem, není-li uvedeno jinak). Oprávněnou se pak jeví zejména ta námitka, že možnost procesního rozdělení pokračujícího trestného činu do více skutků, které dle důvodové zprávy k zákonu č. 265/2001 Sb. odpovídá potřebám praxe, zejména pak potřebě urychlit trestní řízení, se zcela odchyluje od justicií zažitého a odborníky nesčetněkrát publikovaného názoru na povahu pokračujícího trestného činu.

Už Antonín Růžek ve své monografii Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech vydané v roce 1958 považuje ty projevy vůle navenek určité osoby, které tvoří trestné činy pokračovací, za jedno jednání, přičemž konstatuje, že „podle zásad o totožnosti skutku stačí k zachování totožnosti, jestliže předmětem původního řízení byla jen část jednání tedy jen dílčí útok. Přistoupením dalších útoků se na totožnosti nic nemění, neboť jednání původně vylíčené i jednání po doplnění má určitou část společnou. Pravomocné skončení původního řízení o některých útocích vylučuje tedy stíhání pro útoky další bez povolení obnovy“.¹⁴⁴ Obdobně v monografii Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení vydané v roce 1964 uvádí: „pokud jde o trestné činy pokračovací, tu k zachování totožnosti skutku podle mého vymezení stačí, jestliže předmětem obžaloby byla jen část jednání, tedy jen některé nebo některý dílčí útok. Na podkladě této obžaloby má soud povinnost zabývat se pokračovacím trestným činem v celém rozsahu a přihlédne proto i k těm

¹⁴⁴ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, Československá akademie věd, Praha 1958, str. 110

dalším útokům pokračujícího deliktu, které v obžalobě uvedeny nebyly, jestliže je v řízení před ním prováděném zjisti¹⁴⁵.

Zastánci tohoto novátorského přístupu k procesnímu řešení pokračování v trestném činu pak zdůrazňují zejména praktičnost této nové úpravy. „Případy, kdy se dodatečně objeví dílčí útoky již pravomocně rozsouzeného pokračujícího trestného činu, již nemusí být složité a těžkopádně řešeny cestou mimořádných opravných prostředků.“¹⁴⁶ „Naskýtá se možnost soustředit se již na počátku trestního stíhání na podstatné součásti skutku, tyto koncentrovaně objasňovat a dovést tak řízení k meritornímu rozhodnutí v časových horizontech, které jsou jak z pohledu účelu trestu, tj. včasné reakce státu na spáchaný trestný čin, tak z hlediska vnímání těchto výsledků trestního řízení širší veřejností, žádoucí.“¹⁴⁷ Současně je jako přednost této úpravy zmiňováno důsledné respektování obžalovací zásady a právní jistota. „O každém žalovaném útoku pokračujícího trestného činu musí být výslovně rozhodnuto výrokem (princip právní jistoty) a obžalovaný nemůže být odsouzen za jednání, pro které by nebyl obžalován, byť by šlo jen o dílčí útok pokračujícího trestného činu.“¹⁴⁸

¹⁴⁵ Růžek, A.: Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení, Československá akademie věd, Praha 1964, str. 163

¹⁴⁶ Fastner, J.: K procesnímu pojetí skutku u pokračujícího trestného činu, Trestněprávní revue 8/2002 – Dotazy a odpovědi

¹⁴⁷ Kouřil, I.: Několik poznámek k aplikaci § 37a TrZ, Trestněprávní revue 3/2002- Diskuse

¹⁴⁸ viz článek cit. v poznámce č. 74

ZÁVĚR

Měl-li bych po provedeném rozboru platné vnitrostátní právní úpravy zhodnotit zakotvení principu *ne bis in idem* v zákoně č. 141/1961 Sb., o soudním řízení trestním (trestní řád), domnívám se, že znění ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) až h), 4 a § 11a, v nichž je vyjádřena nepřipustnost trestního stíhání pro překážku věci rozsouzené jako důsledek existence principu *ne bis in idem*, v podstatě nevytváří prostor pro nejednoznačný či pochybnosti vzbuzující výklad, přičemž je na místě rovněž konstatovat, že přijetím zákona č. 539/2004 Sb., jímž byl do ustanovení § 11 vložen nový čtvrtý odstavec, byl zajištěn i soulad této vnitrostátní úpravy se závazky, které pro Českou republiku plynou z článku 54 a násl. Prováděcí úmluvy k Schengenské dohodě.

Téměř vyčerpávající je i v těchto ustanoveních uvedený výčet rozhodnutí, která překážku věci rozsouzené vytvářejí, což bylo přínosem zejména velké novely trestního řádu z roku 2001 a dále novelizace trestního řádu provedené zákonem č. 283/2004 Sb. Na tomto místě by snad bylo možno zákonodárci vytknout pouze určitou nedůslednost, spočívající v tom, že do těchto ustanovení, která se „tváří“ tak, že podávají vyčerpávající výčet rozhodnutí zakládajících překážku věci rozsouzené, při přijímání zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, jenž vedle jiného zavedl i nový způsob meritorního rozhodnutí v trestních věcech mladistvých, a to tzv. odstoupení od trestního stíhání, tento nový druh rozhodnutí nezačlenil. Rovněž ve světle znění ust. § 11a trestního řádu, jímž byl rozšířen okruh rozhodnutí představujících *rei iudicatae*, nevidím opodstatněný důvod, proč v ustanovení § 11 odst. 1 písm. f), g) nebo h) není jako rozhodnutí zakládající překážku věci rozsouzené uvedeno, a to samozřejmě s nezbytným dovětkem ve znění „a obviněný se osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil“, i pravomocné rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 1 trestního řádu.

K dalším dvěma legislativním nedostatkům současné právní úpravy došlo v souvislosti s přijetím zákona č. 539/2004 Sb., jímž zákonodárce vložil do ustanovení § 11 odstavec čtvrtý, nicméně opomněl současně změnit i další s tímto novým

ustanovením související paragrafy. V prvé řadě opomněl vztáhnout ust. § 11 odst. 4, jímž se rozšířil okruh rozhodnutí vyjmenovaných v odstavci prvním pod písmeny f), g) a h), vydaných českými justičními orgány, o typově shodná rozhodnutí vydaná justičními orgány členských států Evropské unie, i na rozhodnutí justičních orgánů členských států Evropské unie typově shodná s těmi, jež jsou vypočtena v ustanovení § 11a trestního řádu. Za druhé zákonodárce neprovedl změnu ustanovení § 159a odst. 2 trestního řádu a § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu v tom směru, aby se v těchto ustanoveních odkazovalo nejen na § 11 odst. 1 trestního řádu, ale i na § 11a. Ačkoliv případné negativní dopady obou zmíněných legislativních nedostatků lze, jak se podává ve výkladu u příslušné kapitoly, cestou analogie zcela eliminovat, bylo by nepochybně vhodnější, aby zákonodárce dotčená ustanovení v uvedeném směru změnil, resp. upřesnil.

Jak již bylo podrobněji uvedeno v kapitole pojednávající o ukládání společného trestu dle § 37a dosud platného trestního zákona, může platné znění tohoto ustanovení vyvolávat řadu otázek, které je nutno z důvodu nedostatečné legislativní úpravy vyřešit jedině výkladem. Dne 1. 1. 2010 však vejde v účinnost nový trestní kodex, a to zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jenž ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu nově upravuje ve svém ustanovení § 45 tak, že v něm lze na většinu otázek najít jednoznačnou odpověď. Předně je zde výslovně zakotvena povinnost soudu, jenž společný trest aplikuje, uložit trest ztráty čestných titulů a vyznamenání, ztráty vojenské hodnosti, propadnutí majetku nebo propadnutí věci, jestliže takový trest byl vysloven již rozsudkem dřívějším. Výslovnou úpravou byly dále odstraněny pochybnosti týkající se otázky, zda je možné uložit společný trest i v případě, kdy je dřívější odsouzení takové povahy, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. Ustanovení § 45 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb. s takovou variantou přímo počítá.

Přestože jsem shora vyjádřil své přesvědčení o tom, že platná vnitrostátní právní úprava principu *ne bis in idem*, resp. jeho důsledků v podobě nepřipustnosti trestního stíhání z důvodu jeho aplikace, nevyvolává větší aplikační a výkladové problémy, nedomnívám se, že by způsob, jakým je v českém trestním řádu zásada *ne bis in idem* zakotvena, plně vyjadřoval důležitost tohoto principu. Proto se zcela ztotožňuji s názorem Jiřího Pipka, který byl vyjádřen v jeho článku *Princip ne bis in idem*

v konkurenci jurisdikcí, uveřejněném na stránkách odborného časopisu Trestněprávní revue č. 4/2004, v němž jmenovaný volá po tom, aby v rámci rekodifikace trestního práva procesního byl tento princip zvýrazněn a v českém trestním právu procesním výslovně uveden, kromě již přirozeně existující pozitivněprávní úpravy praktického postupu, mezi základními zásadami trestního řízení jako jedna ze základních idejí, na kterých trestní právo procesní a trestní řád staví.

V návaznosti na výklad obsažený v kapitole III. předložené rigorózní práce, v němž byla mimo jiné vysvětlena potřeba uznání principu *ne bis in idem* na mezinárodní úrovni, a to nejen jakožto jednoho z pravidel, které svým charakterem spadá do oblasti lidských práv, nýbrž i jako jednoho z nejvýznamnějších nástrojů řešení případů konkurence trestních jurisdikcí, lze uzavřít, že do budoucna je možno očekávat, že se z doposud platného pravidla, že cizozemský trestní rozsudek (s již dnes platnou výjimkou rozhodnutí justičních orgánů členských států Evropské unie) překážku věci rozsouzené nevytváří, postupem času mohla stát výjimka. Je však nepochybné, že k takovému cíli je ještě dlouhá cesta. Přestože obecně nepanují spory o podstatě a významu principu *ne bis in idem*, mohou existovat zejména různé názory na to, jak definovat základní pojmy principu *ne bis in idem*.¹⁴⁹

Nepochybně dříve, nežli bude mezinárodním právem univerzálně uznán princip *ne bis in idem*, jemuž by byl přiznán mezinárodní účinek, bude Česká republika povinna učinit příslušná legislativní opatření pro dosažení souladu s Rámcovým rozhodnutím Rady o předcházení kompetenčním sporům v trestním řízení a jejich řešení, neboť jeho formální přijetí Radou Evropské unie se očekává již v brzké době.

V souvislosti s výkladem o závazcích, které pro Českou republiku plynou z ratifikovaných mezinárodních smluv, je na závěr vhodné opětovně vyzdvihnout význam rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 11 Tdo 738/2003. Ačkoliv další vývoj judikatury Nejvyššího soudu týkající se přímé vnitrostátní aplikace principu *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod je zásadní měrou poznamenán právní

¹⁴⁹ Např. už obě podrobně rozebrané mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána, tj. Protokol č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a Prováděcí úmluva k Schengenské dohodě, resp. judikatura příslušných soudních orgánů, preferují různý výklad pojmu „idem“.

argumentací odborníků, kteří k obsahu odůvodnění citovaného rozhodnutí vnesli řadu kritických poznámek a výhrad, což se projevilo zejména v tom směru, že Nejvyšší soud v současné době přistupuje k posuzování podmínek přímé aplikace citovaného článku s náležitou opatrností a přísností, přičemž možnost přímé vnitrostátní aplikace principu *ne bis in idem* ve smyslu předmětného článku konstatuje pouze ojediněle, zásadní přínos tohoto rozhodnutí Nejvyššího soudu je nesporný. Již v minulosti bylo poukazováno na potřebu revize souladu vymezení dosahu principu *ne bis in idem* v platné právní úpravě a v souvislosti s tím i v judikatuře českých soudů s výkladem článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod tak, jak ho zaujal Evropský soud pro lidská práva. Nicméně teprve vydání citovaného rozhodnutí vyvolalo potřebnou odbornou diskusi na toto téma. Ve světle nejnovější judikatury Nejvyššího soudu týkající se této problematiky, kdy Nejvyšší soud v jednotlivých rozhodnutích přejímá právní argumentaci obsaženou v předešlých rozhodnutích, příp. na ně alespoň hojně odkazuje, lze uzavřít, že přístup Nejvyššího soudu při posuzování jednotlivých případů je v podstatě konzistentní, ačkoliv jednotlivá odůvodnění mohou být různě zdařilá, a judikaturu zabývající se přímou aplikací článku 4 Protokolu č. 7 tak již lze, dle mého názoru, označit víceméně za ustálenou.

Vzhledem k uvedenému je možno uzavřít, že problematika zásady *ne bis in idem* je stále živá a bezpochyby si zaslouží pozornost, která jí byla na stránkách této práce věnována.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Brož, V.: Lexikon latinských právnických i jiných výrazů a rčení, Prospektrum, Praha 1993
2. Brychtová, K.: Evropské právo procesní, Jurisprudence, 8/2005
3. Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2006
4. Draštík, A.: K některým trestním rozhodnutím neschváleným k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek – III. K nepřipustnosti trestního stíhání z důvodu předchozího postižení za přestupek. Trestněprávní revue, 6/2005
5. Draštík, A.: Novela trestního řádu v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu, Trestněprávní revue 7/2002 - Diskuse
6. Fastner, J.: K procesnímu pojetí skutku u pokračujícího trestného činu, Trestněprávní revue 8/2002 – Dotazy a odpovědi
7. Gřivna, T.: Zásada „ne bis in idem“ v evropském právu, Trestněprávní revue, č. 5/2006
8. Gřivna, T., Sekvard, O.: Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu ne bis in idem? Právní fórum š. 3/2005
9. Hasch, K.: Některé otázky související s podmíněným zastavením trestního stíhání a schválením narovnání jako překážky věci rozhodnuté dle § 11 odst. 1 písm. f) tr. řádu, Trestní právo, 3/96
10. Hrachovec, P.: Identita obviněného a právní moc rozhodnutí v trestním řízení, Právní rozhledy, č. 4/2000
11. Hrachovec, P.: Pokračování v trestném činu – drobné opomenutí zákonodárce, Justiční revue 4/2002
12. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. Aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007
13. Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, Eurolex Bohemia, Praha 1999
14. Jelínek, J.: Změny trestního zákona bezprostředně vyvolané novelizací trestního řádu, 2. nové pojetí skutku – odraz v hmotném právu, Bulletin advokacie, 11-12/2001
15. Kmec, J.: K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Trestní právo, 1/2004
16. Kocina, J.: K rozsahu aplikace zásady ne bis in idem v trestním právu. Bulletin advokacie č. 11-12/2005
17. Kocina, J.: K problematice rozsahu aplikace zásady ne bis in idem v trestním právu II. Bulletin advokacie č. 7-8/2006
18. Komárek, J.: „Tentýž čin“ v prostoru svobody, bezpečnosti a práva, Jurisprudence, 3 /2006
19. Kouřil, I.: Právní moc rozsudku-vybrané otázky z pohledu zákona č. 265/2001Sb., Trestněprávní revue 11/2002
20. Kouřil, I.: K ustanovení § 314b odst. 1 TrŘ z pohledu pokračování v trestném činu, Trestněprávní revue 2/2002
21. Kouřil, I.: Několik poznámek k aplikaci § 37a TrZ, Trestněprávní revue 3/2002 – Diskuse
22. Kratochvíl, V.: Ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TrZ, ve znění zákona č. 265/2001Sb. (vybrané aspekty), Trestněprávní revue, 2/2002 – Články
23. Lyčka, M.: Sjednocování trestního práva členských států ES/EU formou výkladu Schengenské dohody, Trestněprávní revue, č. 12/2007

24. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému, 4. opravené a doplněné vydání, Brno, Masarykova univerzita a Doplněk 2004
25. Musil, J.-Kratochvíl, V.-Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní 2. vydání, C.H.BECK, Praha 2003
26. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.BECK, 2007
27. Novotný, O.-Dolenský, A. –Jelínek, J. –Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné. Obecná část 1, 4. přepracované vydání, Praha: ASPI, 2003
28. Pipek, J.: Konkurence trestních jurisdikcí a princip „ne bis in idem“. Nad rezolucí XVII. Mezinárodního kongresu trestního práva, Trestněprávní revue, 11/2005
29. Pipek, J.: Princip ne bis in idem v konkurenci jurisdikcí, Trestněprávní revue, č. 4/2004
30. Pipek, J.: Jurisdikce mezinárodního trestního soudu a princip ne bis in idem, Právník, 12/2003
31. Polák, P.: Závaznost a použitelnost ustanovení Schengenské prováděcí úmluvy o justiční spolupráci v trestních věcech pro Českou republiku, Právní fórum, č. 4/2004
32. Prouza, D.: Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu ve světle Zelené knihy o konfliktech jurisdikce a zásadě ne bis in idem v trestním řízení, Trestněprávní revue, č. 6/2006
33. Púry F.: Zamyšlení nad novelizací trestního zákona, Trestněprávní revue, 1/2002 – Články
34. Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Orac, Praha, 2002
35. Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech, Československá akademie věd, Praha 1958
36. Růžek, A.: Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení, Československá akademie věd, Praha 1964
37. Růžička, M.: K povaze usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 tr. řádu po novele č. 256/2001 Sb. a k otázce, které osoby jsou oprávněny napadnout tato usnesení stížností, Trestněprávní revue, 9/2002
38. Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství č. 6/2005
39. Šámal V.: K postupu při záměně identity obžalovaného v pravomocném rozsudku, Právní rozhledy, č. 6/2000
40. Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005
41. Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář- II. díl, 5. vydání, Praha: C.H.BECK, 2005
42. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář., Praha: C.H.BECK, 1995
43. Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J.: Přípravné řízení trestní, C.H.BECK, Praha 1997
44. Šámal, P. a kol: Trestní zákon. Komentář – díl I. 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004
45. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář I. díl, 4. vydání, C.H. BECK: Praha, 2002
46. Šámal, P- Púry, F.-Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář, 5. přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003
47. Šlosarčík, I.: Judikatura ESD a trestní právo: Euro-Nemesis či Euro-přímlyuce?, Jurisprudence, 2/2006

48. Tomášek, M. a kol.: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009

English summary of Rigorosum thesis

NE BIS IN IDEM

The main goal of this thesis is to define and present effects of one of the major criminal proceedings principles – „ne bis in idem“. The principle, which implies, that accused person can not be prosecuted again for the same criminal offence. Namely application in judicial decisions of different courts (internal as well as international) is to be touched at most by this thesis.

This thesis at first place explain the essence and importance of the principle ne bis in idem as the fundamental rule of criminal proceeding. This thesis also does not forget to make analyses of relevant legal rules applicable in the legal system of the Czech republic and also relevant rules contained in international treaties dealing with basic human rights and other applicable international treaties valid namely within European Union in respect of ne bis in idem principle.

In the Czech republic namely the Act No. 141/1961 Coll., on criminal proceeding and Declaration of basic rights are analysed re ne bis in idem principle and international aspect of the ne bis in idem principle is searched namely in European Convention on human rights and its Protocol No. 7. But other treaties such as International Covenant on Civil and Political Rights are also not left behind. Legal theoretical background of ne bis in idem principle is followed in many chapters of this thesis.

This thesis is strongly focused on description and analyses of judicial decisions of Supreme Court of the Czech republic and some judicial decisions of European court for human rights. Substantial part is devoted to decision of the Czech Supreme Court No. 11 Tdo 738/2003, which changed the existing perspective of Czech courts re ne bis in idem principle in relation to cases where criminal proceeding taken against person started after such person was penalized in the previous administrative proceeding. This decision has caused great controversy in legal expert community and many publications of different criminal legal experts occurred. Some conclusions of this controversy is also described in this thesis.

Final chapter of this thesis deals with impacts of Act. No. 265/2001 Coll. This act has given new procedural definition to the term of continuation of the criminal offence. This amendment had substantial impact on the existing way of handling with individual offences within the continuation crimes. Subsequent impacts on ne bis in idem principle are analysed.

Technické informace

Název rigorozní práce v anglickém jazyce

Ne bis in idem

Klíčová slova

český jazyk

anglický jazyk

ne bis in idem

ne bis in idem

judikát

judicature

trestní

criminal